ORE
Ośrodek Rozwoju Edukacji

Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w systemie edukacji

w świetle nowych przepisów prawa oświatowego

Warszawa 2017

Autorzy
Romana Cybulska, Hanna Derewlana,
Agnieszka Kacprzak, Barbara Łaska,
Katarzyna Pęczek

Nadzór merytoryczny
Katarzyna Stępniak

Redakcja językowa i korekta
Karolina Strugińska

Redakcja techniczna i skład
Fundacja 2B

Projekt okładki, layout
Fundacja 2B

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2017

ISBN: 978-83-65890-99-3

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie Niekomercyjne 3.0 Polska (**CC-BY-NC**).

SPIS TREŚCI

I. Wstęp: Kierunki zmian w zakresie wspierania ucznia w przedszkolu, szkole lub placówce – *Romana Cybulska*

II. Zmiany w prawie oświatowym – najważniejsze akty prawne – *Romana Cybulska*

III. Zadania dyrektora w kontekście nowych regulacji prawnych – *Romana Cybulska*
- **Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej** [III.1.]
- **Organizacja kształcenia specjalnego** [III.2.]
- **Organizacja indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego, indywidualnego nauczania** [III.3.]

IV. Nowe formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej (założenia prawne wraz z przykładowymi rozwiązaniami praktycznymi)
- **Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się** [IV.1.] – *Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak*
- **Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne** [IV.2.] – *Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak*
- **Zindywidualizowane ścieżki realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz kształcenia** [IV.3.] – *Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak*
- **Zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu** [IV.4.] – *Katarzyna Pęczek*

V. Zadania nauczyciela w kontekście nowych regulacji prawnych
Rozpoznanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka i czynników środowiskowych [V.1.] – *Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak*
Nowe możliwości współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną [V.2.] – *Katarzyna Pęczek*
Wnioskowanie o pogłębioną diagnozę i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia [V.3.] – *Katarzyna Pęczek*

VI. Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia – *Katarzyna Pęczek*
Arkusz wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia [VI.1.] – *Romana Cybulska*
Arkusz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego dla ucznia realizującego podstawę programową kształcenia ogólnego [VI.2.] – *Romana Cybulska, Barbara Łaska*
Arkusz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkole podstawowej [VI.3.] – *Romana Cybulska, Barbara Łaska*

VII. Organizacja indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz indywidualnego nauczania (założenia prawne wraz z przykładami dobrej praktyki w zakresie włączania uczniów w życie przedszkola lub szkoły objętych indywidualnym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem) – *Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak*

VIII. Słowniczek ważniejszych podstawowych pojęć – *Romana Cybulska, Hanna Derewlana*

I. KIERUNKI ZMIAN W ZAKRESIE WSPIERANIA DZIECI I MŁODZIEŻY W PRZEDSZKOLU, SZKOLE LUB PLACÓWCE

Wychodząc naprzeciw potrzebom dzieci i młodzieży mających problem z funkcjonowaniem w przedszkolu, szkole, placówce, a także ich rodziców oraz szeroko pojmowanego środowiska oświatowego, mając zarazem na uwadze jakość edukacji dzieci i uczniów z różnymi potrzebami edukacyjnymi, Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadziło szereg zmian w prawie, których głównym celem jest włączenie tych uczniów do grupy rówieśniczej i zapewnienie im wszechstronnego wsparcia (zob. schemat nr 1).

Zaproponowane rozwiązania prawne zachowują dotychczasowe ustalenia dotyczące organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania kształcenia specjalnego i indywidualnego obowiązkowego rocznego wychowania przedszkolnego oraz indywidualnego nauczania. Jednak, aby udzielane wsparcie było skuteczniejsze, przepisy w istotny sposób zostały doprecyzowane.

Zasadniczą zmianą, w porównaniu z dotychczasowym funkcjonującym stanem prawnym, jest umożliwienie zróżnicowanego oraz elastycznego i dostosowanego do różnych potrzeb dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – podejścia do organizacji kształcenia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

W celu lepszego wspierania potencjału rozwojowego dziecka, ucznia lub wychowanka i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym, poszerzony został zakres obserwacji prowadzonych przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów – o rozpoznanie czynników środowiskowych, które wpływają na funkcjonowanie dziecka, ucznia lub wychowanka w przedszkolu, szkole i placówce. Podkreślona została w tym zakresie szczególna rola nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych, którzy w środowisku przedszkolnym czy szkolnym najłatwiej i najtrafniej mogą zaobserwować pierwsze symptomy trudności dziecka, ucznia lub wychowanka. Dodatkowo, wśród tych potrzeb dzieci i młodzieży, które stanowią podstawę do objęcia ich pomocą psychologiczno-pedagogiczną, wskazano na zaburzenia zachowania lub emocji, deficyty kompetencji i zaburzeń sprawności językowych.

Lista podmiotów mogących wspierać właściwą organizację kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi poszerzona została o placówki zajmujące się ochroną zdrowia, zwłaszcza zdrowia psychicznego, o organizacje pozarządowe, instytucje działające na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży oraz uzupełnione zostały dotychczasowe formy współpracy przedszkola, szkoły i placówki z poradnią psychologiczno-pedagogiczną na rzecz wsparcia udzielanego dzieciom i młodzieży.

Wprowadzone zostały rozwiązania mające na celu umożliwienie, w większym niż do tej pory stopniu, indywidualizacji kształcenia w szkole – dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym, którzy mogą uczęszczać do szkoły, ale z uwagi na specyfikę ich funkcjonowania wskazane jest, aby część lub wszystkie zajęcia były prowadzone w formie indywidualnej lub w mniejszej grupie (do 5 uczniów), wskazano możliwość takiej organizacji zajęć edukacyjnych na podstawie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. Dla uczniów, którzy mogą chodzić do szkoły, ale z uwagi na przebieg choroby czy leczenie potrzebują, aby część ich zajęć była prowadzona w formie indywidualnej, przewidziano możliwość określenia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej (zob. schemat nr 2).

Wprowadzone rozwiązania jednocześnie wskazują, że priorytetem działań przedszkoli i szkół powinno być dążenie do pełnego, rzeczywistego włączenia i integracji z rówieśnikami dziecka lub ucznia niepełnosprawnego, zarówno przez wspomaganie jego rozwoju, indywidualizację i wspieranie go podczas zajęć z grupą lub klasą, jak i likwidowanie barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie dziecka lub ucznia w grupie rówieśniczej i uczestnictwo w życiu przedszkola lub szkoły.

W celu udzielania dzieciom, uczniom lub wychowankom oraz pośrednio ich rodzicom adekwatnego do potrzeb wsparcia przedszkole, szkoła lub placówka, do której uczęszcza dziecko, uczeń, wychowanek, może korzystać ze wsparcia placówki doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz biblioteki pedagogicznej.

Oferta wspomagania szkół, tworzona przez placówki doskonalenia nauczycieli oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne, powinna wynikać z analizy indywidualnej sytuacji przedszkola, szkoły lub placówki, odpowiadać na specyficzne potrzeby przedszkola, szkoły lub placówki, obejmować cały proces wspomagania, poczynając od: przeprowadzenia, we współpracy ze szkołą diagnozy jej potrzeb, poprzez pomoc

w realizacji zaplanowanych działań, towarzyszenie w trakcie wprowadzanej zmiany, po wspólną ze szkołą, ocenę efektów, współpracę przy opracowaniu wniosków do dalszej pracy.

Wspomaganie powinno: sprzyjać podnoszeniu poziomu osiągnięć uczniów i wyrównywaniu szans edukacyjnych uczniów, w tym uczniów niepełnosprawnych, opierać się na efektach kształcenia, w szczególności na wynikach ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej szkoły lub placówki oraz na wynikach egzaminów zewnętrznych[1].

Niniejszy poradnik w zamyśle autorów ma być swoistym przewodnikiem – vademecum (zaproszeniem: "Idź ze mną!") po nowych przepisach, ma ułatwić ich stosowanie, upowszechnić informację o nowych rozwiązaniach w zakresie edukacji dzieci i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ma stanowić merytoryczne wsparcie dla dyrektorów i nauczycieli przedszkoli, innych form wychowania przedszkolnego oraz szkół i placówek. Przewodnik może być także wielce przydatnym informatorem dla rodziców, którzy, jako żywotnie zainteresowani rozwojem swoich dzieci, są także beneficjentami wsparcia i wypada to na każdym kroku podkreślać. Z pewnością obecne zmiany nie odpowiadają na wszystkie zgłaszane przez rodziców (ale także nauczycieli) problemy i oczekiwania, jednakże przyjęty kierunek modyfikacji wart jest zauważenia, a także doskonalenia. Zaproponowane w przewodniku rozwiązania i narzędzia (np. arkusz wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, IPET-y) mogą być modyfikowane, a wręcz potrzeba, by były doskonalone.

Istotne treści przewodnika zawarto w częściach od III do VII. Cała część III w szczególny sposób poświęcona jest analizie zadań dyrektora. To na nim spoczywa obowiązek zorganizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej (III. 1.), organizacji kształcenia specjalnego (III. 2.) oraz organizacji indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego, tudzież indywidualnego nauczania (III. 3.).

W części IV poradnika dyrektor i nauczyciel mogą zapoznać się z nowymi formami, o jakie poszerzyła się oferta pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży. Mogą poznać specyfikę: zajęć rozwijających umiejętność uczenia się, zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego czy zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu. W opisie każdej z tych form zawarto założenia prawne dotyczące realizacji nowych propozycji pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wskazano tryb postępowania w zakresie ich organizacji, przykładowe rozwiązania praktyczne, które ułatwią zaplanowanie i wdrożenie działań dostosowanych do indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych ucznia.

W części V zostały przybliżone zagadnienia związane z nałożeniem na nauczycieli zadań dotyczących rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych w kontekście nowych regulacji prawnych oraz nowych możliwości współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

W części VI zostały zaprezentowane istota, cel oraz sposób dokonywania wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, zgodny z wymaganiami zawartymi w rozporządzeniu MEN; zaproponowany został także przykładowy arkusz takiej oceny oraz dwa wzory struktur indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych.

W części VII podano sprawdzone przykłady dobrej praktyki w zakresie włączania w życie przedszkola lub szkoły uczniów objętych indywidualnym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem.

Część VIII stanowi słowniczek ważniejszych, podstawowych pojęć.

W tym miejscu pragnę podziękować całemu zespołowi znakomitych, doświadczonych praktyków i doradców metodycznych, który wykonał „kawał dobrej roboty” w rekordowym tempie – Pani Hannie Derewlanej, Pani Agnieszce Kacprzak oraz Pani Katarzynie Pęczek. Mamy nadzieję, że to vademecum okaże się przyjazne Czytelnikom i wywoła odzew oraz przyczyni się do opracowania w przyszłości doskonalszego przewodnika.

Romana Cybulska

[1] Tezy zestawione na podstawie uzasadnień MEN do wprowadzanych zmian w rozporządzeniach dotyczących udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania kształcenia specjalnego, organizowania indywidulnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz indywidualnego nauczania.

II. ZMIANY W PRAWIE OŚWIATOWYM – NAJWAŻNIEJSZE AKTY PRAWNE

Romana Cybulska

1. *Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1189), zwłaszcza Art. 6. pkt 2 oraz Art. 42. pkt 2 i 2d;

2. *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm. z 2016 r., poz. 1954, 1985 i 2169, z 2017 r., poz. 60, 949 i. 1292), zwłaszcza Art. 44c, Art. 44d, Art. 44f ust.7, Art. 44h ust. 3–4 i 5, Art.44i ust. 7, Art. 44o ust. 2–3 i 5–6, Art. 44zb;

3. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 60 i 949), zwłaszcza Art. 312–316;

4. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949) zwłaszcza Art. 1 pkt 5, Art. 4 pkt 24, 32 i 33, Art. 5, Art. 11 ust. 2-3 i 6, Art. 26, Art. 36 ust. 4–6, Art. 37 ust. 7, Art. 38, 39 ust. 4, Art. 44, Art. 47 ust. 1 pkt 3, 5 i 7, Art. 55 ust. 1–2, Art. 68 ust.1 pkt 7 i 10, Art. 98 ust. 1. pkt 4 i 8, ust. 2 pkt 1 i 2, Art. 102 ust. 1 pkt 3–4 i 9 oraz 12, Art. 109 ust. 1 pkt 5 i ust 5, Art. 110, Art. 127, Art. 131 ust 2 pkt 2–5;

5. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1643);

6. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591);

7. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1652);

8. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. 2017 r., poz. 1578);

9. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1656);

10. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616);

11. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U. z 2017 r., poz. 649) zwłaszcza § 10 ust. 3–4, § 17 ust. 1 pkt 8;

12. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z 2017 r., poz. 703), zwłaszcza § 2. ust. 1. pkt 2, ust. 3 pkt 6, § 5 ust. 1–4, § 6;

13. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646), zwłaszcza § 11, § 13, § 18, § 19;

14. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1651);

15. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534);

16. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. z 2017 r., poz. 356);

17. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz.U. z 2012 r., poz. 977 ze zm.)

18. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1635);

19. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (Dz.U. z 2013 r., poz. 199 oraz z 2017 r., poz. 1647);

20. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1743);

21. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych* (RM-110-85-17);

22. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1628);

23. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606);

Podstawową trudnością, z jaką styka się czytelnik aktów prawnych, jest ich wielość, niekiedy zbytnia ogólność, a czasami szczegółowość, ich rozproszenie, a nadto sam język prawa. Jedna norma prawna może wynikać z kilku przepisów prawa. Brak jednolitego tekstu często zniechęca czytelnika, do samodzielnego przedzierania się do zakodowanych informacji. Przedstawiony powyżej wykaz najważniejszych aktów prawnych związanych z omawianą tematyką ewidentnie obrazuje ilość wyzwań, wobec których musiałby stanąć dyrektor, ale także nauczyciel i rodzic. Analizy aktów prawnych i odkodowania zawartych w nich treści podjęli się autorzy przewodnika. Ich wkład można śmiało porównać do układania puzzli. Niniejszy tekst stanowi autorskie odczytanie aktów prawnych na potrzeby przedszkoli, szkół i placówek.

Oczywiste jest, że rozwiązania proponowane przez akty prawne nie są w stanie odnosić się do wszystkich przypadków. To, co nowego wnoszą obecne przepisy[2], wymagało uwypuklenia i przełożenia na język praktyki – bez uszczerbku dla sensów prawnych, ale i z troską o to, aby litera prawa nie pozostała tylko martwą literą.

[2] Wskazane powyżej akty prawne w dalszej części opracowania będą przywoływane w odnośnikach.

III. ZADANIA DYREKTORA W KONTEKŚCIE NOWYCH REGULACJI PRAWNYCH

Romana Cybulska

III.1. Zadania dyrektora w zakresie organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej

1. Kto organizuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną?

Przedszkola, szkoły i placówki polskiego systemu oświaty zapewniają uczęszczającym do nich dzieciom i młodzieży[3]:

- dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów;
- dostęp do pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- możliwość korzystania ze specjalnych form pracy dydaktycznej.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizuje dyrektor[4] zgodnie ze zdiagnozowanymi, potrzebami dzieci i młodzieży.

2. Kto udziela pomocy psychologiczno-pedagogicznej?[5]

Pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce udzielają uczniom:

- nauczyciele,
- wychowawcy grup wychowawczych,
- specjaliści realizujący w przedszkolu, szkole i placówce zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w szczególności są to: psycholodzy, pedagodzy, logopedzi, doradcy zawodowi i terapeuci pedagogiczni.

Ważne!

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest organizowana i udzielana we współpracy:

- z rodzicami uczniów;
- z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi,
- z placówkami doskonalenia nauczycieli,
- z innymi przedszkolami, szkołami i placówkami,
- z organizacjami pozarządowymi,
- z innymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

3. Na czym polega pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana przez przedszkola, szkoły i placówki?

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega na:

- rozpoznawaniu oraz zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia;
- rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia warunkujących funkcjonowanie;
- rozpoznawaniu czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce;

4. W jakim celu udzielana jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna?

Celem udzielanej pomocy jest:

- wspieranie potencjału rozwojowego ucznia;
- stwarzanie warunków do aktywnego i pełnego uczestnictwa ucznia w życiu przedszkola, szkoły i placówki;
- stwarzanie warunków do aktywnego i pełnego uczestnictwa ucznia w środowisku społecznym;

[3] Art. 1 pkt 5 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

[4] § 4 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U., poz. 1591); dyrektor odpowiednio: publicznego przedszkola, szkoły, w tym szkoły specjalnej oraz placówki: oświatowo-wychowawczej, kształcenia ustawicznego, kształcenia praktycznego, ośrodka dokształcania i doskonalenia zawodowego, MOW, MOS, SOSW, SOW, ORW oraz placówki zapewniającej opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania.

[5] § 4 ust. 2–3 cytowanego rozporządzenia.

5. Z czyjej inicjatywy udzielana jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna?

Pomoc udzielana jest z inicjatywy:

- ucznia lub rodziców ucznia, asystenta rodziny, kuratora sądowego,
- dyrektora, nauczyciela, wychowawcy grupy wychowawczej, specjalisty lub pomocy nauczyciela, asystenta nauczyciela, asystenta wychowawcy świetlicy,
- pielęgniarki lub higienistki szkolnej,
- poradni,
- asystenta edukacji romskiej,
- pracownika socjalnego,
- organizacji pozarządowej, innej instytucji lub podmiotu działających na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

6. Komu udzielana jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna?[6]

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest:

- uczniom posiadającym orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego
  - niepełnosprawnym
  - niedostosowanym społecznie
  - zagrożonym niedostosowaniem społecznym
- uczniom posiadającym orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego obowiązkowego przygotowania przedszkolnego / nauczania
  - którym stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola lub szkoły
- uczniom posiadającym opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej
  - opinię o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka
  - opinię o potrzebie odroczenia od realizacji obowiązku szkolnego
  - opinię o potrzebie objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną
  - opinię o specyficznych trudnościach w uczeniu się
  - opinię o potrzebie dostosowania wymagań edukacyjnych
  - opinię o potrzebie objęcia ucznia pomocą w formie klasy terapeutycznej
  - opinię o potrzebie objęcia ucznia pomocą w formie zindywidualizowanej ścieżki realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, zindywidualizowanej ścieżki kształcenia

6 § 2 ust. 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591);

uczniom nieposiadającym orzeczenia lub opinii, którzy potrzebują takiej pomocy (na podstawie rozpoznania dokonanego w przedszkolu, szkole, placówce)

np. rozpoznanie u ucznia:
szczególnych uzdolnień, potencjału, zainteresowań, dysharmonii rozwojowych, trudności w uczeniu się, zaburzeń zachowania lub emocji, deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych, ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się bądźtrudności wynikających z:
- choroby przewlekłej,
- sytuacji kryzysowych lub traumatycznych, niepowodzeń edukacyjnych,
- zaniedbań środowiskowych,
- adaptacji w nowym środowisku.

Ważne!
- Pomocą psychologiczno-pedagogiczną obejmuje się wszystkich uczniów lub wychowanków, którzy tej pomocy potrzebują – nie tylko tych, którzy posiadają orzeczenie lub opinię poradni psychologiczno-pedagogicznych.
- Przedszkola, szkoły i placówki zobowiązane są do indywidualizacji kształcenia oraz zapewnienia wsparcia wszystkim uczniom lub wychowankom, stosownie do ich potrzeb.
- Katalog potrzeb, które są podstawą do objęcia ucznia lub wychowanka pomocą psychologiczno-pedagogiczną, jest katalogiem otwartym.
- Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest dobrowolne i nieodpłatne.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń:
- rodzicom uczniów lub wychowanków objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną w zakresie:
  – rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych;
  – rozwijania umiejętności wychowawczych,
- nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych, specjalistom.

Można wyróżnić trzy poziomy wsparcia nauczycieli i wychowawców:

I poziom wsparcia

szkolni specjaliści

stanowią I poziom wsparcia merytorycznego dla:

- nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych
- rodziców
- uczniów

Szkolni specjaliści wspierają nauczycieli obowiązkowych zajęć edukacyjnych, wychowawców grup wychowawczych,
w zakresie:
- rozpoznawania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, w tym specjalnych potrzeb edukacyjnych,
- dostosowywania organizacji i metod pracy do możliwości psychofizycznych uczniów objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną w trakcie bieżącej pracy.

II poziom wsparcia (wzmocnienie wsparcia)

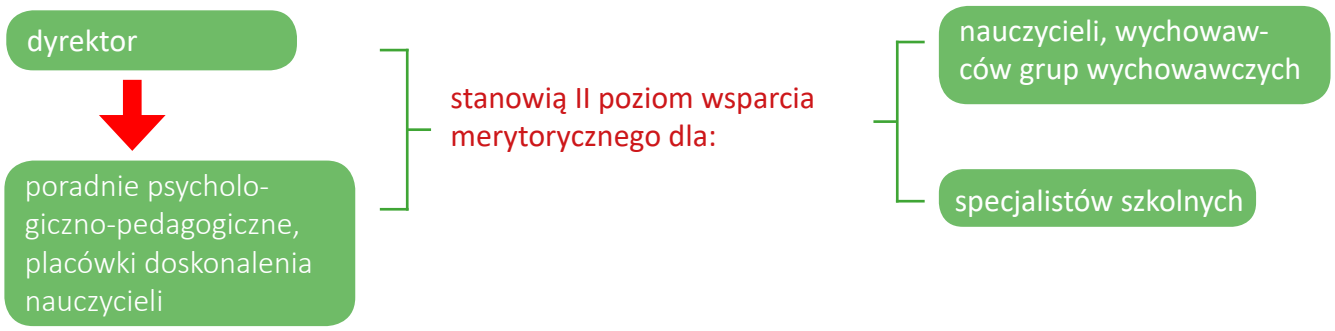

Dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki:

- występuje z wnioskiem o wsparcie merytoryczne dla nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej do poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz placówki doskonalenia nauczycieli[7],
- planuje i realizuje wsparcie w formie: porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń[8].

Wzmocnienie wsparcia ma na celu poprawę jakości i zwiększenie efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej w zakresie:

- realizacji powierzonych zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijania umiejętności wychowawczych.

III poziom wsparcia (w przypadku gdy udzielana uczniowi/wychowankowi pomoc psychologiczno-pedagogiczna nie przynosi efektów i nie następuje poprawa funkcjonowania ucznia/wychowanka)

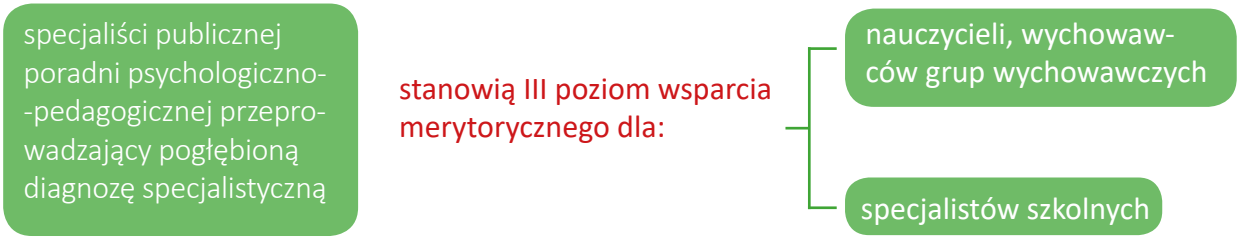

Dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki występuje za zgodą rodziców lub pełnoletniego ucznia/wychowanka do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem o przeprowadzenie pogłębionej diagnozy specjalistycznej, mającej na celu:

- wskazanie sposobu rozwiązania problemu[9];
- organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w odniesieniu do ucznia/wychowanka z trudnościami, który **nie posiada opinii lub orzeczenia**.

[7] § 28 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).
[8] § 2 ust. 3, § 6 ust. 5–6 cytowanego rozporządzenia.
[9] § 20 ust. 11 cytowanego rozporządzenia.

7. Jakie są zadania dyrektora szkoły, przedszkola oraz placówki związane z organizowaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej?

Dyrektor:

- organizuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla uczniów/wychowanków (na podstawie rozpoznania, opinii lub orzeczenia), dla rodziców tych uczniów/wychowanków oraz dla nauczycieli, zgodnie z rozpoznanymi potrzebami (§ 4);
- planuje w arkuszu organizacji pracy godziny przeznaczone na realizację zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§20 ust. 6)[10];
- ustala dla poszczególnych klas tygodniowy rozkład zajęć z uwzględnieniem zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej[11];
- wyznacza osobę, której zadaniem będzie planowanie i koordynowanie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w przypadku gdy będzie to inna osoba niż wychowawca klasy (w szkole), niż dyrektor przedszkola (w przedszkolu), niż dyrektor placówki (w placówce, w której nie funkcjonuje szkoła – §20 ust. 13)[12];
- zatrudnia specjalistów, analizuje kwalifikacje i kompetencje zatrudnionych nauczycieli i przydziela im (zgodnie z posiadanymi przez nich kwalifikacjami) zajęcia i zadania, biorąc pod uwagę rozpoznane potrzeby uczniów w zakresie objęcia ich poszczególnymi formami pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymagania dotyczące kwalifikacji nauczycieli i specjalistów (§17 ust. 1);
- ustala formy, w jakich udzielana będzie pomoc psychologiczno-pedagogiczna, okres oraz wymiar godzin (adekwatny do potrzeb uczniów), w którym poszczególne formy będą realizowane. Przy ustalaniu wymiaru poszczególnych form udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej bierze pod uwagę ogólną liczbę godzin zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz innych zajęć wspomagających proces kształcenia określoną w arkuszu organizacji (§20 ust. 5–6);
- informuje rodziców ucznia/wychowanka albo pełnoletniego ucznia/wychowanka o ustalonych dla niego formach i okresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiarze godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane (czyni to niezwłocznie, na piśmie, w sposób ustalony w danym przedszkolu, szkole, placówce – §23);
- współpracuje (wykorzystuje zasoby lokalne) i uzgadnia warunki współpracy: z rodzicami uczniów/wychowanków, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami czy placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz rodzin oraz dzieci i młodzieży (w zakresie wsparcia udzielanego dziecku poza szkołą/przedszkolem, szczególnie w placówkach zajmujących się leczeniem i terapią zaburzeń i chorób psychicznych – §4 ust. 3–4);
- nadzoruje jakość i efektywność udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej; np. w zakresie zadań wykonywanych przez: nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych, specjalistów, w tym m.in.: wykorzystania przez nich na prowadzonych zajęciach aktywizujących metod pracy, przestrzegania ustalonego dla ucznia łącznego tygodniowego czasu zajęć, prowadzenia obowiązującej dokumentacji, dokonywania oceny efektywności udzielanej pomocy, formułowania wniosków dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia (§20, §22, §24–27);
- organizuje wspomaganie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów w zakresie realizacji powierzonych zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, planuje i realizuje działania mające na celu poprawę jakości, zwiększenie efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, pomoc w zakresie rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijania umiejętności wychowawczych nauczycieli w formie: porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń (§2 ust. 3, §6 ust. 5–6);
- występuje z wnioskiem o wsparcie merytoryczne dla nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej do poradni psychologiczno-

[10] § 17 ust. 1 pkt 8, ust. 2 pkt 7, i ust. 3 pkt 8 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U. z 2017 r., poz. 649);

[11] § 4 ust. 1 pkt 5 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z 2017 r., poz. 703);

[12] Wszystkie wskazane w nawiasach paragrafy bez innego odwołania odnoszą się do *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591);

-pedagogicznej oraz placówki doskonalenia nauczycieli (§28);
- występuje do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem o przeprowadzenie pogłębionej diagnozy specjalistycznej problemu ucznia w celu wskazania sposobu jego rozwiązania (czyni to za zgodą rodziców ucznia/wychowanka lub pełnoletniego ucznia/wychowanka oraz w przypadku gdy udzielana uczniowi/wychowankowi pomoc psychologiczno-pedagogiczna nie przynosi efektów i nie następuje poprawa jego funkcjonowania – §20 ust. 11);
- ustala, na wniosek rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia, tygodniowy wymiar godzin zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych realizowanych indywidualnie z uczniem dla ucznia objętego pomocą w formie zindywidualizowanej ścieżki (na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, uwzględniając konieczność realizacji przez ucznia podstawy programowej wychowania przedszkolnego, podstawy programowej kształcenia ogólnego lub podstawy programowej kształcenia w zawodach – §12 ust. 8).

8. Kto i w jakiej formie udziela pomocy uczniom/wychowankom?

Pomocy uczniom/wychowankom udzielają nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, szkole, placówce.
Nauczyciele oraz wychowawcy grup wychowawczych udzielają pomocy:
- samodzielnie, w trakcie bieżącej pracy z uczniem/wychowankiem,
- przez zintegrowane działania nauczycieli, wychowawców i specjalistów.

Pomoc może być udzielana w formie:
- zajęć rozwijających uzdolnienia dla uczniów szczególnie uzdolnionych – w grupach liczących do 8 uczestników;
- zajęć rozwijających umiejętność uczenia się, w celu podnoszenia efektywności uczenia się uczniów; (dotyczy szkół dla dzieci i młodzieży oraz placówek);
- zajęć dydaktyczno-wyrównawczych dla uczniów mających trudności w nauce, w tym w spełnieniu wymagań edukacyjnych – w grupie liczącej do 8 uczestników (dotyczy tylko szkół dla dzieci i młodzieży);
- zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, zindywidualizowanej ścieżki realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, dla uczniów, którzy wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania ze względu na trudności w funkcjonowaniu, oraz brak możliwości realizowania wszystkich zajęć wspólnie z oddziałem (dotyczy tylko szkół dla dzieci i młodzieży oraz przedszkoli z wyłączeniem szkół i przedszkoli specjalnych);
- porad i konsultacji;
- warsztatów i szkoleń;
- klas terapeutycznych, dla uczniów wymagających dostosowania organizacji i procesu nauczania oraz długotrwałej pomocy specjalistycznej z uwagi na trudności w funkcjonowaniu w szkole czy oddziale, wynikające z zaburzeń rozwojowych lub stanu zdrowia na podstawie opinii poradni o potrzebie objęcia pomocą w formie uczęszczania do klasy terapeutycznej, liczącej do 15 uczniów (dotyczy tylko szkół dla dzieci i młodzieży).

Specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, w szkole i w placówce m.in.: psycholog, pedagog, logopeda, terapeuta pedagogiczny, doradca zawodowy czy inny terapeuta prowadzący zajęcia o charakterze terapeutycznym udzielają uczniom pomocy w trakcie bieżącej pracy z uczniami oraz w formie:
- zajęć specjalistycznych:
  - korekcyjno-kompensacyjnych dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi, w tym specyficznymi trudnościami w uczeniu się – w grupie liczącej do 5 uczestników;
  - logopedycznych dla uczniów z deficytami kompetencji i zaburzeniami sprawności językowych – w grupie liczącej do 4 uczestników;
  - rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne dla uczniów przejawiających trudności w funkcjonowaniu społecznym – w grupie liczącej do 10 uczestników;
  - innych zajęć, o charakterze terapeutycznym dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi mających problemy z funkcjonowaniem oraz z aktywnym i pełnym uczestnictwem w życiu przedszkola, szkoły lub placówki – w grupie liczącej do 10 uczestników jak np. terapia psychologiczna;

- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu dla uczniów wymagających zajęć uzupełniających w zakresie doradztwa zawodowego (dotyczy szkół podstawowych i ponadpodstawowych w tym dla dorosłych);
- porad i konsultacji;
- warsztatów i szkoleń.

Ważne!

- Godzina zajęć prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej trwa 45 minut[13] – nie jest to czas trwania godziny pracy specjalisty, który wynosi 60 minut, ale czas zajęć dla ucznia.
- Jeżeli jest to uzasadnione potrzebami dziecka, ucznia lub wychowanka, dopuszcza się prowadzenie wyżej wskazanych zajęć w czasie dłuższym lub krótszym niż 45 minut, z zachowaniem ustalonego dla dziecka, ucznia lub wychowanka łącznego tygodniowego czasu tych zajęć[13].
- Pedagog, psycholog, logopeda, doradca zawodowy, terapeuta pedagogiczny lub inny specjalista zatrudniony w przedszkolu, szkole lub placówce prowadzi dziennik, do którego wpisuje tygodniowy rozkład swoich zajęć, ich tematy i czynności przeprowadzone w poszczególnych dniach, w tym informacje o kontaktach z osobami i instytucjami, z którymi współdziała przy wykonywaniu swoich zadań, oraz imiona i nazwiska dzieci, uczniów lub wychowanków objętych różnymi formami pomocy, w szczególności pomocą psychologiczno-pedagogiczną[14].
- Przedszkole, szkoła lub placówka gromadzi, w indywidualnej teczce, każdego dziecka, ucznia lub wychowanka objętego pomocą psychologiczno-pedagogiczną, dokumentację badań i czynności uzupełniających prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego, terapeutę pedagogicznego, lekarza oraz innego specjalistę[15].
- Zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej są dokumentowane w dzienniku, do którego wpisuje się w porządku alfabetycznym nazwiska i imiona dzieci, uczniów lub wychowanków oraz symbol oddziału, do którego uczęszczają wychowankowie, adresy poczty elektronicznej rodziców i numery ich telefonów, jeżeli je posiadają, indywidualny program pracy z dzieckiem, uczniem lub wychowankiem, a w przypadku zajęć grupowych – program pracy grupy, tygodniowy rozkład zajęć, daty i czas trwania oraz tematy przeprowadzonych zajęć, ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z dzieckiem, uczniem lub wychowankiem, odnotowuje się w nim także obecność dzieci, uczniów lub wychowanków na zajęciach, a przeprowadzenie zajęć potwierdza się podpisem[16].
- Zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia są dokumentowane w dzienniku[17], do którego wpisuje się imiona i nazwiska odpowiednio dzieci, uczniów, lub wychowanków, daty i tematy przeprowadzonych zajęć, liczbę godzin tych zajęć, odnotowuje się w nim także obecność dzieci, uczniów lub wychowanków, a przeprowadzenie zajęć potwierdza się podpisem.
- Zajęcia prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej należą do podstawowych form działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły[18], nie prowadzi się tych zajęć poza ustalonym wymiarem pensum dydaktycznego, to jest w ramach 40-godzinnego czasu pracy[19].

9. Kto koordynuje i planuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną?[20]

W przypadku stwierdzenia, że uczeń lub wychowanek ze względu na potrzeby rozwojowe lub edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne wymaga objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną, nauczyciel, wychowawca grupy wychowawczej lub specjalista niezwłocznie:

- udziela uczniowi lub wychowankowi pomocy w trakcie bieżącej pracy,

[13] § 16 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

[14] § 18 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646).

[15] § 19 cytowanego wyżej rozporządzenia.

[16] § 11 ust. 1–3 cytowanego wyżej rozporządzenia.

[17] § 11 ust. 1–3 cytowanego wyżej rozporządzenia.

[18] Art. 109 ust. 1 pkt 5 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

[19] Art. 42 ust. 2d *Ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1189).

[20] § 20 ust. 3-4 oraz ust. 13 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

- informuje o potrzebie udzielenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej koordynatora:

Koordynator

Koordynatorem może być:
- wychowawca klasy (w przypadku szkoły i placówki, w której funkcjonuje szkoła),
- dyrektor przedszkola,
- dyrektor placówki (w przypadku placówki, w której nie funkcjonuje szkoła),
- nauczyciel – specjalista (np. pedagog, psycholog),
- zespół (w przypadku ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego).

we współpracy z rodzicami, pełnoletnim uczniem/wychowankiem oraz w zależności od potrzeb, z innymi podmiotami planuje i koordynuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną:

- we współpracy z nauczycielami, wychowawcami grup wychowawczych lub specjalistami;
- udzielaną w ramach zintegrowanych działań nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów;
- udzielaną w ramach bieżącej pracy z uczniem/wychowankiem.

- informuje dyrektora przedszkola, szkoły lub placówki o potrzebie objęcia ucznia/wychowanka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w formach zajęć odpowiednich do potrzeb ucznia/wychowanka.

Ważne!

W przypadku gdy uczeń lub wychowanek był już wcześniej objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną, koordynator, planując udzielanie uczniowi lub wychowankowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej, uwzględnia wnioski dotyczące dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia lub wychowanka (sformułowane na podstawie oceny efektywności udzielanej wcześniej pomocy).

Uwagi końcowe do organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej

- Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla ucznia/wychowanka, który posiada opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, jest analogiczna do opisanej powyżej, z tym że przy planowaniu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uwzględnia się także zalecenia zawarte w opinii – np. wsparcie dla ucznia z głęboką dysleksją rozwojową organizowane jest zgodnie z opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej. Jeśli z opinii wynika, że uczeń wymaga zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej prowadzonych w formie indywidualnej, szkoła ma obowiązek takie zajęcia zapewnić.
- Dyrektor szkoły na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia oraz na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, z której wnika taka potrzeba, może zwolnić ucznia z głęboką dysleksją rozwojową z nauki drugiego języka obcego nowożytnego, do końca danego etapu edukacyjnego[21].
- Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla ucznia, który posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub dla ucznia, który posiada orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego obowiązkowego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania, jest analogiczna do opisanej powyżej, z tym że przy planowaniu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uwzględ-

[21] Art.44d *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.) oraz § 6 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534);

nia się także zalecenia zawarte w tych orzeczeniach.

- W przypadku ucznia, posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego planowanie i koordynowanie udzielania pomocy w przedszkolu, szkole lub placówce jest zadaniem zespołu, który w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym (IPET) ustala dla ucznia/wychowanka formy i okres udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy będą realizowane.
- Zespół ten tworzą nauczyciele i specjaliści, prowadzący zajęcia z uczniem, a w przypadku ośrodków (MOW[22], MOS[23], SOSW[24], SOW[25], ORW[26]) także wychowawcy grup wychowawczych prowadzący zajęcia w tym ośrodku.
- Pracę zespołu koordynuje odpowiednio wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej, do której uczęszcza uczeń, albo nauczyciel lub specjalista prowadzący zajęcia z uczniem – wyznaczony przez dyrektora przedszkola, szkoły, ośrodka lub osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego.
- Zespół, co najmniej dwa razy w roku szkolnym, dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia/wychowanka, uwzględniając ocenę efektywności IPET w pełnym jego zakresie (obejmując całą strukturę tego programu), a więc również efekty pomocy udzielanej temu uczniowi/wychowankowi i w razie niewystarczającej skuteczności pomocy psychologiczno-pedagogicznej, dokonuje modyfikacji programu w tym zakresie.

III.2. Zadania dyrektora w zakresie organizacji kształcenia specjalnego

1. Dla kogo organizowane jest kształcenie specjalne?[27]

Kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież posiadające orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na:

- niepełnosprawność (dla dzieci i młodzieży: niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, i z niepełnosprawnościami sprzężonymi);
- niedostosowanie społecznie;
- zagrożenie niedostosowaniem społecznym.

2. Gdzie może być organizowane kształcenie specjalne i kto za nie odpowiada?[28]

Dzieci i młodzież niepełnosprawne, niedostosowane społecznie i zagrożone niedostosowaniem społecznym mogą pobierać naukę we wszystkich rodzajach przedszkoli oraz typach i rodzajach szkół publicznych i niepublicznych.

Kształcenie to może być prowadzone w formie nauki odpowiednio w:

- przedszkolach i szkołach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych – ogólnodostępnych,
- przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, szkołach lub oddziałach – integracyjnych,
- przedszkolach i szkołach lub oddziałach – specjalnych,
- innych formach wychowania przedszkolnego,
- ośrodkach: MOW, MOS, SOSW, SOW, a także ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych umożliwiających dzieciom i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, a także dzieciom i młodzieży z niepełnosprawnościami sprzężonymi, wśród których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna, realizację odpowiednio obowiązku rocznego przygotowania przed-

[22] młodzieżowy ośrodek wychowawczy;
[23] młodzieżowy ośrodek socjoterapii;
[24] specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy;
[25] specjalny ośrodek wychowawczy;
[26] ośrodek rewalidacyjno-wychowczy
[27] Art. 127 ust.1 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949);
[28] Art. 127 ust.1 cytowanej ustawy oraz § 1–4 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578);

szkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w formie odpowiednio zajęć rewalidacyjno-wychowawczych lub kształcenia specjalnego.

Za realizację zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ucznia, a tym samym organizację kształcenia specjalnego odpowiada:

1. dyrektor przedszkola, szkoły lub ośrodka,
2. osoba prowadząca inną formę wychowania przedszkolnego.

Ważne!

- Kształcenie specjalne dla uczniów niedostosowanych społecznie organizuje się we wszystkich typach szkół oraz młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW) na każdym etapie edukacyjnym.
- Kształcenie specjalne dla uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym organizuje się we wszystkich typach szkół oraz młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (MOS) i specjalnych ośrodkach wychowawczych (SOW) na każdym etapie edukacyjnym.
- Kształcenia specjalnego z uwagi na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym nie organizuje się dla dzieci w wieku przedszkolnym – w tym wieku nie rozpoznaje się tego typu zaburzeń. Problemy wychowawcze czy trudności w zachowaniu, które mogą występować u dzieci w wieku przedszkolnym, mają inne podłoże i są przesłanką do podjęcia działań w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej w przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego lub poradni.
- W szkołach ogólnodostępnych nie organizuje się oddziałów specjalnych dla uczniów niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym.
- Nie organizuje się przedszkoli specjalnych i oddziałów specjalnych w przedszkolach ogólnodostępnych dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

3. Jakie są zadania dyrektora organizującego kształcenie specjalne?

Dyrektor (lub osoba prowadząca inną formę wychowania przedszkolnego):

- odpowiada za realizację zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ucznia[29];
- planuje w arkuszu organizacji pracy godziny przeznaczone na realizację zajęć rewalidacyjnych, zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz innych zajęć wspomagających proces kształcenia (w tym zajęć resocjalizacyjnych, zajęć socjoterapeutycznych, profilaktyczno-wychowawczych lub innych o charakterze terapeutycznym), realizowanych w szczególności przez specjalistów i nauczycieli, posiadających kwalifikacje odpowiednie do rodzaju prowadzonych zajęć[30;31];
- wyznacza nauczyciela lub specjalistę prowadzącego zajęcia z uczniem na koordynatora zespołu odpowiedzialnego za opracowanie IPET (w przypadku gdy koordynatorem nie jest wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej, do której uczęszcza uczeń);
- nadzoruje pracę zespołu odpowiedzialnego za opracowanie IPET, np. pod kątem realizacji zadań wykonywanych przez zespół, jakości oraz trybu opracowywania indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, zgodności tego programu z wymaganym zakresem IPET, częstotliwości spotkań zespołu i dokonywania okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia oraz dokonywania modyfikacji programu;
- współpracuje z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami lub placówkami (w tym specjalnymi), a także organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzie-

[29] Art.68 ust.1 pkt. 10 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

[30] § 17 ust.1 pkt 8, ust. 2 pkt 7, ust.3 pkt 8 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U., poz. 649) oraz § 10 ust. 3–4 oraz § 4 ust. 1 pkt 3 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U., poz. 703) w powiązaniu z § 5 *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578).

[31] § 75 ust,1–2 i § 76 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606).

ży[32] oraz z zespołem WWRD[33] w przypadku niepełnosprawnego dziecka w wieku przedszkolnym;

- występuje (jeżeli jest taka potrzeba) z wnioskiem o udział w spotkaniach zespołu przedstawiciela poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, asystenta lub pomocy nauczyciela, a także – na wniosek lub za zgodą rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia – innych osób, w szczególności lekarza oraz innych specjalistów[10];
- zawiadamia pisemnie, w sposób przyjęty w danym przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku, rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia o terminie każdego spotkania zespołu i możliwości uczestniczenia w tym spotkaniu, w tym o prawie uczestniczenia w opracowaniu i modyfikacji IPET oraz dokonywaniu wielospecjalistycznych ocen funkcjonowania ucznia;
- przekazuje rodzicom ucznia albo pełnoletniemu uczniowi kopie wielospecjalistycznych ocen oraz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego;
- odpowiada za ochronę danych wrażliwych dotyczących ucznia, jego rodziców, w szczególności za sposób przechowywania i udostępniania dokumentacji oraz informacji;
- zapewnia (biorąc pod uwagę zalecenia wynikające z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego oraz opracowany dla ucznia IPET) warunki do kształcenia specjalnego dla dzieci i młodzieży, uwzględniając szczególne potrzeby psychofizyczne i edukacyjne tych dzieci, rodzaje niepełnosprawności wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, wychowania oraz sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, które stosownie do potrzeb umożliwią tym uczniom naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnią zaburzone funkcje oraz zapewnią specjalistyczną pomoc i opiekę;
- organizuje zajęcia specjalistyczne, w ramach udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej[34], w tym organizuje zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu;
- organizuje zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum oraz klas gimnazjów[35];
- organizuje inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów, w szczególności zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne;
- powierza prowadzenie zajęć rewalidacyjnych nauczycielom lub specjalistom posiadającym kwalifikacje odpowiednie do rodzaju niepełnosprawności ucznia[36];
- zapewnia możliwość realizacji wybranych zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych, indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do 5 uczniów, w zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznych ocen[37];
- organizuje kształcenie, wychowanie i opiekę dla uczniów niepełnosprawnych w integracji z uczniami pełnosprawnymi[38], zapewnia warunki do integracji uczniów ze środowiskiem rówieśniczym, w tym z uczniami pełnosprawnymi;
- zatrudnia dodatkowo nauczycieli posiadających kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia integracyjnego, (dotyczy to przedszkoli i szkół integracyjnych oraz oddziałów integracyjnych);
- zatrudnia dodatkowo nauczycieli posiadających kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych, u których stwierdzono autyzm, w tym zespół Aspergera, lub niepełnosprawności sprzężone bądź też zatrudnia specjalistów lub asystenta nauczyciela lub osoby, prowadzących zajęcia w klasach I–III szkoły podstawowej, lub asystenta wychowawcy świetlicy, lub pomoc nauczyciela (dotyczy to przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz innych form wychowania przedszkolnego);
- wyznacza (nauczycielom posiadającym kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej) zajęcia edukacyj-

[32] § 6 ust. 1 pkt 4 oraz ust. 8–9 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U., poz. 1578).

[33] wczesnego wspomagania rozwoju dziecka.

[34] § 4 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U., poz. 1591).

[35] art. 109 ust.1 pkt 7 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949) oraz § 6 ust.1pkt 5 cytowanego wyżej rozporządzenia;

[36] § 7 ust 10 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U., poz. 1578).

[37] § 6 ust.1 pkt 8 cytowanego wyżej rozporządzenia.

[38] § 2 cytowanego wyżej rozporządzenia.

ne oraz zintegrowane działania i zajęcia określone w IPET, które mają być realizowane wspólnie z innymi nauczycielami lub w których ci nauczyciele uczestniczą, uwzględniając indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym;

- wyznacza zadania realizowane przez specjalistów i pomoc nauczyciela zatrudnionych dodatkowo dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego;
- może zatrudnić za zgodą organu prowadzącego dodatkowo: nauczycieli posiadających kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia odpowiednio uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym lub specjalistów, lub asystenta nauczyciela lub osoby, lub asystenta wychowawcy świetlicy, lub pomoc nauczyciela dla uczniów posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym oraz niepełnosprawności inne niż wymienione wyżej (dotyczy przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz innych form wychowania przedszkolnego);
- zatrudnia dodatkowo pomoc nauczyciela dla uczniów: z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnościami sprzężonymi; w przedszkolach specjalnych, przedszkolach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi oraz w klasach I–IV szkół podstawowych specjalnych i szkół podstawowych ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi;
- może zatrudnić, za zgodą organu prowadzącego, dodatkowo pomoc nauczyciela dla uczniów posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na inne niepełnosprawności (w przedszkolach i szkołach: specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi lub integracyjnymi);
- pełni nadzór nad dostosowaniem wymagań edukacyjnych, metod i organizacji nauki do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia i zapewnia w tym zakresie wsparcie we współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, lub z innymi podmiotami[39];
- może zwolnić do końca danego etapu edukacyjnego z nauki drugiego języka obcego nowożytnego ucznia z wadą słuchu, z afazją, z niepełnosprawnościami sprzężonymi lub z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, z którego wynika taka potrzeba[40];
- zapewnia warunki do współpracy z rodzicami w zakresie organizacji kształcenia specjalnego, w tym uzyskania pomocy finansowej na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych, rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych, realizacji zadań związanych z wykonaniem zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, zapewnieniem warunków do nauki, w integracji ze środowiskiem rówieśniczym, z uczniami pełnosprawnymi, zapewnieniem zajęć specjalistycznych: rewalidacyjnych (lub resocjalizacyjnych, lub socjoterapeutycznych), przygotowaniem uczniów do samodzielności w życiu dorosłym[41];
- bierze pod uwagę, dodatkowe kryteria, takie jak: niepełnosprawność kandydata, niepełnosprawność rodzeństwa kandydata oraz niepełnosprawność rodziców w naborze do publicznego przedszkola lub innej publicznej formy wychowania przedszkolnego[42];
- może odroczyć w danym roku szkolnym, w którym dziecko ma rozpocząć spełnianie obowiązku szkolnego, rozpoczęcie spełniania tego obowiązku przez dziecko posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – maksymalnie do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 9 lat[43];
- może, w porozumieniu z organem prowadzącym, organizować wczesne wspomaganie rozwoju dziecka w celu pobudzania psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełno-

[39] Art.44c *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.) oraz § 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534).

[40] Art.44d *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.) oraz § 6 cytowanego wyżej rozporządzenia.

[41] § 5 i § 6 ust. 1 pkt 6 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578).

[42] Art. 131 ust. 2. *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

[43] Art. 38 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy.

sprawności do podjęcia nauki w szkole[44];
- zapewnia kontynuowanie kształcenia uczniom niepełnosprawnym, niedostosowanym społecznie i zagrożonym niedostosowaniem społecznym do końca roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym uczeń kończy: 20. rok życia – w przypadku szkoły podstawowej – lub 24. rok życia – w przypadku szkoły ponadpodstawowej;
- zapewnia możliwość przystąpienia do egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego w warunkach i formie dostosowanych do rodzaju niepełnosprawności na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, polegających np. na przygotowaniu odrębnych arkuszy egzaminacyjnych i zasad oceniania, zapewnieniu odpowiedniego miejsca pracy, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, obecności i pomocy nauczyciela wspomagającego w czasie egzaminu, wydłużeniu czasu pracy[45];
- informuje na piśmie rodziców ucznia o wskazanych sposobach dostosowania warunków i form przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego do jego potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych[46].

Ważne!

- Godzina zajęć rewalidacyjnych wynosi 60 minut[47]. Minimalny tygodniowy wymiar godzin zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych w oddziale ogólnodostępnym i integracyjnym wynosi po 2 godziny na ucznia, a w oddziale specjalnym – po 8, 10 lub 12 godzin na oddział, w zależności od typu szkoły[48].
- W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się prowadzenie zajęć rewalidacyjnych, w czasie krótszym niż 60 minut, zachowując ustalony dla ucznia łączny czas tych zajęć w okresie tygodniowym.
- Zajęcia rewalidacyjne stanowią szerokie spektrum zajęć usprawniających zaburzone funkcje, o charakterze terapeutycznym, wspomagającym rozwój dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności[49].
- Rodzaj zajęć rewalidacyjnych powinien być dostosowany do rodzaju niepełnosprawności uczniów oraz indywidualnych potrzeb konkretnego ucznia niepełnosprawnego.
- W programie[50] zajęć rewalidacyjnych należy uwzględnić przede wszystkim rozwijanie umiejętności komunikacyjnych, warunkujących rozwój dzieci i uczniów niepełnosprawnych, z użyciem wspomagających metod komunikacji (mając na uwadze proces wspomagania zdolności mówienia) i alternatywnych metod komunikacji (mając na uwadze proces przyswajania zastępczych sposobów dla zapewnienia substytutu mowy dźwiękowej) w szczególności:
  - » w przypadku ucznia niewidomego – naukę orientacji przestrzennej i poruszania się oraz naukę systemu Braille'a lub innych alternatywnych metod komunikacji;
  - » w przypadku ucznia niepełnosprawnego z zaburzeniami mowy lub jej brakiem – naukę języka migowego lub innych sposobów komunikowania się, w szczególności wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC);
  - » w przypadku ucznia z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – zajęcia rozwijające umiejętności społeczne, w tym umiejętności komunikacyjne;
- Przedszkole, szkoła lub placówka gromadzi, w indywidualnej teczce, każdego dziecka, ucznia lub wychowanka objętego odpowiednio kształceniem specjalnym lub pomocą psychologiczno-pedagogiczną dokumentację badań i czynności uzupełniających prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego, terapeutę pedagogicznego, lekarza oraz innego specjalistę, a także indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne[51].

[44] Art. 127 ust. 5–6 i 8–9 cytowanej wyżej ustawy.
[45] Art. 44 zzr *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.).
[46] Art. 44 zzr ust. 13 cytowanej wyżej ustawy.
[47] § 10 ust. 3–4 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U. z 2017 r., poz. 649).
[48] Załącznik nr 1 pkt 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z 2017 r., poz. 703).
[49] Zajęcia rewalidacyjne nie są zajęciami z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
[50] § 6 ust. 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578).
[51] § 19 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646).

- zajęcia z zakresu rewalidacji, resocjalizacji i socjoterapii oraz inne specjalistyczne są dokumentowane w dzienniku, do którego wpisuje się w porządku alfabetycznym nazwiska i imiona odpowiednio dzieci, uczniów lub wychowanków oraz symbol oddziału, do którego uczęszczają, adresy poczty elektronicznej rodziców i numery ich telefonów, jeżeli je posiadają, indywidualny program pracy z dzieckiem, uczniem lub wychowankiem, a w przypadku zajęć grupowych – program pracy grupy, tygodniowy rozkład zajęć, daty i czas trwania oraz tematy przeprowadzonych zajęć, ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z dzieckiem, uczniem lub wychowankiem, odnotowuje się w nim również obecność dzieci, uczniów lub wychowanków na zajęciach, przeprowadzenie zajęć potwierdza się podpisem[52];
- można przedłużyć okres nauki uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność – o rok na I etapie edukacyjnym, o dwa lata na II etapie edukacyjnym oraz o rok w szkole ponadpodstawowej. Decyzję podejmuje rada pedagogiczna, nie później niż do końca roku szkolnego w klasie III na pierwszym etapie edukacyjnym, nie później niż do końca roku szkolnego w klasie VIII na drugim etapie edukacyjnym, a w przypadku szkoły ponadpodstawowej nie później niż do końca roku szkolnego w ostatnim roku nauki, po uzyskaniu pozytywnej opinii zespołu, którego zadaniem jest opracowanie IPET, oraz zgody rodziców lub pełnoletniego ucznia[53];
- można skrócić okres nauki do dwóch lat uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym uczęszczającemu do branżowej szkoły I stopnia w MOW lub MOS. Decyzję w tej kwestii podejmuje rada pedagogiczna, po uzyskaniu pozytywnej opinii zespołu, którego zadaniem jest opracowanie IPET, oraz po zasięgnięciu opinii rodziców ucznia;
- niepełnosprawne dziecko w wieku przedszkolnym może posiadać jednocześnie opinię o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju oraz orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych. Korzysta wtedy z zajęć specjalistycznych organizowanych na terenie przedszkola (oddziału przedszkolnego) – ogólnodostępnego, integracyjnego lub specjalnego lub innej formy wychowania przedszkolnego albo ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego, do którego uczęszcza, niezależnie od z zajęć organizowanych przez zespół wczesnego wspomagania rozwoju dzieci. Jedni i drudzy specjaliści pracujący z dzieckiem są zobowiązani do wzajemnej współpracy w celu zapewnienia spójności oddziaływań terapeutycznych;
- gmina ma obowiązek zapewnienia bezpłatnego transportu i opieki niepełnosprawnym dzieciom od piątego roku życia i niepełnosprawnym uczniom w czasie przewozu do najbliższego przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, do najbliższej szkoły podstawowej i ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego, a uczniom z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym – także do najbliższej szkoły ponadpodstawowej lub zwrotu kosztów przejazdu ucznia oraz jego opiekuna do szkoły na zasadach określonych w umowie zawartej między wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) a rodzicami, jeżeli dowożenie i opiekę zapewniają rodzice[54];
- organ stanowiący gminy może podjąć decyzję o zapewnieniu dowozu także w innych przypadkach, które nie zostały wskazane w ustawie jako obowiązkowe[55];
- gmina może zorganizować bezpłatne dowożenie dzieci objętych wczesnym wspomaganiem rozwoju i ich opiekunów z miejsca zamieszkania do przedszkoli, szkół (w tym integracyjnych i specjalnych) innych form wychowania przedszkolnego lub ośrodków specjalnych i placówek, w których to wspomaganie jest prowadzone[56];
- uczniowi objętemu kształceniem specjalnym dostosowuje się odpowiednio program wychowania przedszkolnego i program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia IPET uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego;
- dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na nie-

[52] § 18 cytowanego wyżej rozporządzenia;
[53] § 5 ust. 1–2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z 2017 r., poz. 703).
[54] Art. 32 ust.6 i art. 39 ust.4 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 ze zm.).
[55] Art. 7 ust. 1, art. 15 ust. 1 i art. 18 ust. 1 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1875).
[56] Art. 127 ust.7 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 ze zm.).

pełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym obowiązuje inna podstawa programowa[57] (która jest realizowana w sposób określony w IPET); przy klasyfikacji śródrocznej i rocznej oraz podejmowaniu przez radę pedagogiczną decyzji o promowaniu do klasy programowo wyżej lub ukończeniu szkoły przez tych uczniów uwzględnia się ustalenia zawarte w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym;

- w przypadku uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym albo niepełnosprawności sprzężone oceny bieżące oraz śródroczne, roczne i końcowe oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, a także śródroczne, roczne i końcowe oceny klasyfikacyjne zachowania są ocenami opisowymi[58];
- w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole lub innej formie wychowania przedszkolnego dla dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym lub ze względu na niepełnosprawności sprzężone, jeżeli jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, nie organizuje się przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym[59];
- w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole lub innej formie wychowania przedszkolnego dla dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na inne (niż podane wyżej) rodzaje niepełnosprawności nie organizuje się przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym, jeżeli z IPET wynika brak możliwości realizacji przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dziecka;
- orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, w brzmieniu dotychczasowym, wydane przed dniem 1 września 2017 r., zachowują ważność na okres, na jaki zostały wydane[60];
- orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przed dniem 1 września 2017 r. na okres I etapu edukacyjnego – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w klasie IV szkoły podstawowej, a wydane na okres II etapu edukacyjnego – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w szkole podstawowej[61];

4. Jakie są zadania nauczycieli zatrudnionych dodatkowo do współorganizowania kształcenia integracyjnego oraz do współorganizowania kształcenia specjalnego w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych oraz innych formach wychowania przedszkolnego?

Nauczyciele posiadający kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej są zatrudniani dodatkowo w przedszkolach, szkołach innych formach wychowania przedszkolnego w celu współorganizowania:

- kształcenia integracyjnego w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, szkołach lub oddziałach – integracyjnych,
- kształcenia uczniów niepełnosprawnych w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, innych formach wychowania przedszkolnego.

Wykonują oni następujące zadania:

- prowadzą, wspólnie z innymi nauczycielami wyznaczone (przez dyrektora przedszkola, szkoły lub osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego) zajęcia edukacyjne oraz realizują wyznaczone zintegrowane działania i zajęcia prowadzone we współpracy z innymi nauczycielami, specjalistami i wychowawcami grup wychowawczych, określone w IPET;
- prowadzą wspólnie z innymi nauczycielami, specjalistami i wychowawcami grup wychowawczych pracę wychowawczą z uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie oraz zagrożonymi nie-

[57] Nie dotyczy to podstawy programowej wychowania przedszkolnego.
[58] Art. 44 i *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.).
[59] Załącznik Nr 1 do *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. z 2017 r., poz. 356).
[60] Art. 312 ust. 1. *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 60).
[61] Art. 312 ust. 2 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 60 i 949).

dostosowaniem społecznym;
- uczestniczą, w miarę potrzeb, w wyznaczonych (przez dyrektora przedszkola, szkoły oraz osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego) zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez innych nauczycieli oraz w zintegrowanych działaniach i zajęciach, określonych w IPET; realizowanych przez nauczycieli specjalistów i wychowawców grup wychowawczych;
- udzielają pomocy nauczycielom prowadzącym zajęcia edukacyjne oraz nauczycielom, specjalistom i wychowawcom grup wychowawczych – realizującym zintegrowane działania i zajęcia określone w programie – w doborze form i metod pracy z uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie oraz zagrożonymi niedostosowaniem społecznym;
- prowadzą inne zajęcia, odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów – w szczególności zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne, socjoterapeutyczne;
- przekazują nauczycielowi prowadzącemu dane zajęcia edukacyjne opinię przy ustalaniu przez niego śródrocznej i rocznej oceny klasyfikacyjnej[62];
- uwzględniają wpływ zaburzeń lub dysfunkcji rozwojowych na zachowanie ucznia przy ustalaniu opinii do oceny klasyfikacyjnej zachowania[63];

Ważne!

Z uwagi na różnorodne zaburzenia, występujące u dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera lub niepełnosprawności sprzężone, tj.:
- zaburzenia związane z funkcjonowaniem w grupie rówieśników,
- trudności związane z nabywaniem wiedzy i umiejętności w systemie szkolnym i koncentracją uwagi,
- zaburzenia komunikacji, przepływu informacji,
- zaburzenia zachowań i zabawy,
- zaburzenia integracji sensorycznej,
- trudności z rozumieniem zachowań społecznych i emocji,
- inny sposób odczuwania bodźców (np. nadwrażliwość zmysłowa),

konieczne jest wsparcie ze strony dodatkowej osoby (prowadzącej, towarzyszącej), które w konsekwencji ma się przyczynić do lepszego funkcjonowania dziecka/ucznia i uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły, innej formy wychowania przedszkolnego.

Osoba taka powinna:
- umieć rozpoznać potrzeby rozwojowe i edukacyjne dziecka/ucznia,
- znać jego indywidualne wzory zachowań,
- odpowiednio nawiązać relacje i kierować jego uwagą,
- właściwie reagować na jego zachowanie, czasem je uprzedzać, przeciwdziałać zachowaniom trudnym,
- właściwie organizować przestrzeń, która będzie sprzyjała współpracy, efektywnemu uczeniu się oraz koncentracji uwagi,
- aktywnie uczestniczyć w opracowaniu IPET oraz wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia,
- współpracować z rodziną, budować porozumienie, wymieniać z rodzicami informacje mające na celu ujednolicenie oddziaływań wychowawczych,
- udzielać pomocy innym nauczycielom realizującym obowiązkowe zajęcia edukacyjne,
- udzielać pomocy dzieciom/uczniom w zakresie wykonywania nowych dla nich czynności, zadań,
- utrwalać u dziecka/ucznia pożądane zachowania i umiejętności oraz wycofywać się z ich wspomagania w momencie, gdy następuje ich interioryzacja.

[62] Art. 44h ust. 3–4 *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.).
[63] § 11 ust. 3 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534).

5. Jakie są zadania zespołu związane z planowaniem pracy dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego?

Zespół, który jest odpowiedzialny za planowanie pracy dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, tworzą odpowiednio nauczyciele, a w przypadku ośrodków – także wychowawcy grup wychowawczych – specjaliści (tj. psycholodzy, pedagodzy, logopedzi, doradcy zawodowi i terapeuci pedagogiczni), prowadzący zajęcia z dzieckiem, uczniem, wychowankiem.

Zespół ten w szczególności wykonuje następujące zadania:

- dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia (minimum dwa razy w roku);
- opracowuje IPET, w terminie do dnia 30 września lub do 30 dni od dnia otrzymania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego;
- dokonuje oceny efektywności opracowanego i wdrożonego IPET;
- dokonuje w miarę potrzeb modyfikacji IPET;
- planuje i koordynuje udzielanie uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej (w tym ustala formy tej pomocy, a także okres ich trwania oraz wymiar godzin, w jakim poszczególne formy będą realizowane);
- wydaje opinię, z której wynika potrzeba przedłużenia uczniowi okresu nauki, w szczególności z powodu znaczących trudności w opanowaniu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodach[64];
- wydaje opinię, z której wynika potrzeba skrócenia okresu nauki, gdy poziom osiągnięć ucznia[65] rokuje opanowanie przez niego wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia i efektów kształcenia w zawodach w ciągu dwóch lat;
- dokonuje oceny zasadności dalszego pobytu wychowanka w MOW, MOS, SOSW lub SOW albo w ORW[66];
- ustala, na wniosek rodziców wychowanka albo pełnoletniego wychowanka, zakres współpracy MOW, MOS, SOSW lub SOW albo ORW z wychowankiem i jego rodziną po opuszczeniu przez wychowanka ośrodka[67];

Spotkania zespołu odbywają się w miarę potrzeb, nie rzadziej jednak niż dwa razy w roku szkolnym.

Pracę zespołu koordynuje odpowiednio:

- wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej ośrodka, który pracuje z uczniem,
- albo wyznaczony przez dyrektora lub osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego nauczyciel lub specjalista, prowadzący zajęcia z uczniem.

Zespół może wykonywać swoje zadania we współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, a także za zgodą rodziców ucznia z innymi podmiotami.

III.3. Zadania dyrektora w zakresie organizacji indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania

1. Dla kogo i na jakiej podstawie organizuje się indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie?[68]

[64] § 5 ust. 1–2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z 2017 r., poz. 703).

[65] Dotyczy uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym, uczęszczających do branżowych szkół I stopnia w MOW lub MOS.

[66] § 29 i § 46 oraz § 56 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606).

[67] § 29 pkt 2 i § 46 pkt 2 oraz § 56 pkt 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606).

[68] § 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkol-*

Indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie organizuje się:
- dla dzieci i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej lub szkoły;
- na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania;
- na czas określony wskazany w orzeczeniu.

2. Kto organizuje indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie?

Indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne[69] organizuje:
- dyrektor przedszkola;
- osoba kierująca inną formą wychowania przedszkolnego[70];
- dyrektor szkoły podstawowej – w przypadku innej formy wychowania przedszkolnego prowadzonej przez gminę oraz szkoły podstawowej, w której są zorganizowane oddziały przedszkolne.

Indywidualne nauczanie organizuje:
- dyrektor szkoły, do której uczęszcza uczeń posiadający orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania[71].

3. Gdzie i w jaki sposób organizowane są zajęcia indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz zajęcia indywidualnego nauczania?

Zajęcia indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz zajęcia indywidualnego nauczania realizowane są w miejscu pobytu dziecka lub ucznia:
- w domu rodzinnym;
- w placówce (MOW, MOS, SOSW, SOW);
- u rodziny zastępczej;
- w rodzinnym domu dziecka;
- w placówce opiekuńczo-wychowawczej;
- w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej[72].

Zajęcia indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz zajęcia indywidualnego nauczania są prowadzone przez nauczyciela lub nauczycieli:
- w indywidualnym kontakcie z dzieckiem lub uczniem;
- w bezpośrednim kontakcie z dzieckiem lub uczniem.

4. Jakie są zadania dyrektora przedszkola, szkoły, placówki lub osoby kierującej inną formą wychowania przedszkolnego?

Dyrektor (lub osoba kierująca inna formą wychowania przedszkolnego):
- ustala w uzgodnieniu z organem prowadzącym, zakres i czas prowadzenia zajęć odpowiednio indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania;
- organizuje we współpracy z rodzicami dziecka lub ucznia indywidualne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie w sposób zapewniający wykonanie zaleceń określonych w orzeczeniu o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub w orzeczeniu o potrzebie indywidualnego nauczania[73];
- zasięga opinii rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia w zakresie czasu prowadzenia zajęć indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania;

nego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616).

[69] Dotyczy dzieci objęte rocznym obowiązkowym wychowaniem przedszkolnym.

[70] § 3 ust. 2 cytowanego wyżej rozporządzenia.

[71] Art. 127 ust. 16–17 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

[72] *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz.U. z 2017 r., poz. 697 i 1292).

[73] § 3 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U., poz. 1616).

- powierza prowadzenie zajęć z dzieckiem w ramach indywidualnego przygotowania przedszkolnego oraz prowadzenie zajęć z uczniami klas I–III szkoły podstawowej w ramach indywidualnego nauczania jednemu nauczycielowi lub dwóm nauczycielom pracującym w szkole[74];
- może, w uzasadnionych przypadkach, powierzyć prowadzenie zajęć indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub zajęć indywidualnego nauczania nauczycielowi zatrudnionemu w innym przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego lub szkole;
- nadzoruje dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia[75];
- nadzoruje prawidłowe dokumentowanie przebiegu nauczania, w tym prowadzenie dla każdego dziecka lub ucznia objętego indywidualnym obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem odrębnego dziennika indywidualnych zajęć albo dziennika indywidualnego nauczania[76];
- może, w uzasadnionych przypadkach, na wniosek nauczyciela prowadzącego zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego i po zasięgnięciu opinii rodziców dziecka[77], zezwolić na odstąpienie od realizacji niektórych treści wynikających z podstawy programowej wychowania przedszkolnego, stosownie do możliwości psychofizycznych dziecka oraz warunków w miejscu, w którym są organizowane zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego;
- może zwolnić ucznia do końca danego etapu edukacyjnego z nauki drugiego języka obcego nowożytnego na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania, z którego wynika taka potrzeba[78];
- może, w uzasadnionych przypadkach, na wniosek nauczyciela prowadzącego zajęcia indywidualnego nauczania, po zasięgnięciu opinii rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia[79], zezwolić na odstąpienie od realizacji niektórych treści nauczania objętych obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi, stosownie do możliwości psychofizycznych ucznia oraz warunków w miejscu, w którym są organizowane zajęcia indywidualnego nauczania;
- określa sposób realizacji zajęć prowadzonych w ramach praktycznej nauki zawodu – w przypadku ucznia szkoły ponadpodstawowej prowadzącej kształcenie zawodowe;
- ustala wymiar od 4 do 6 godzin zajęć indywidualnego przygotowania przedszkolnego, realizowanych z dzieckiem w ciągu co najmniej 2 dni[80];
- może, za zgodą organu prowadzącego, ustalić tygodniowy wymiar wyższy niż 6 godzin zajęć realizowanych z dzieckiem w ramach indywidualnego przygotowania przedszkolnego;
- może, na wniosek rodziców dziecka, ustalić tygodniowy wymiar niższy niż 4 godziny zajęć realizowanych z dzieckiem w ramach indywidualnego przygotowania przedszkolnego – w przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia dziecka. Przy obniżeniu wymiaru godzin tych zajęć uwzględnia konieczność realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego przez dziecko;
- ustala tygodniowy wymiar godzin zajęć indywidualnego nauczania realizowanych z uczniem[81]:
  - dla uczniów klas I–III szkoły podstawowej – od 6 do 8 godzin, realizowanych z uczniem w ciągu co najmniej 2 dni;
  - dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej – od 8 do 10 godzin, realizowanych z uczniem w ciągu co najmniej 3 dni;
  - dla uczniów klas VII i VIII szkoły podstawowej – od 10 do 12 godzin, realizowanych z uczniem w ciągu co najmniej 3 dni;
  - dla uczniów szkół ponadpodstawowych – od 12 do 16 godzin, realizowanych z uczniem w ciągu co

[74] § 4 ust.1 cytowanego wyżej rozporządzenia.
[75] § 2 pkt 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534).
[76] § 13 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646).
[77] Wniosek składa się w postaci papierowej lub elektronicznej. Wniosek zawiera uzasadnienie.
[78] Art. 44d *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U., z 2016 r., poz. 1943 ze zm.) oraz § 6 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534).
[79] Wniosek składa się w postaci papierowej lub elektronicznej. Wniosek zawiera uzasadnienie.
[80] § 8 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616).
[81] § 9 ust.1. cytowanego wyżej rozporządzenia.

najmniej 3 dni;

- może, za zgodą organu prowadzącego szkołę, ustalić tygodniowy wymiar godzin zajęć indywidualnego nauczania wyższy niż 8 godzin dla uczniów klas I–III, wyższy niż 10 godzin dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej, wyższy niż 16 godzin dla uczniów szkół ponadpodstawowych;
- może, na wniosek rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia, w przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia ucznia, ustalić tygodniowy wymiar niższy niż 6 godzin zajęć indywidualnego nauczania dla uczniów klas I–III szkoły podstawowej, niższy niż 8 godzin dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej, niższy niż 10 godzin dla uczniów klas VII i VIII szkoły podstawowej, niższy niż 12 godzin dla uczniów szkół ponadpodstawowych. W przypadku obniżenia wymiaru godzin zajęć indywidualnego nauczania, uwzględnia konieczność zrealizowania przez ucznia podstawy programowej;
- podejmuje, w uzgodnieniu z rodzicami dziecka lub ucznia albo z pełnoletnim uczniem, we współpracy z nauczycielami, działania umożliwiające kontakt dziecka lub ucznia objętego indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem z innymi dziećmi lub uczniami odpowiednio w oddziale przedszkolnym, szkolnym lub z dziećmi w grupie, uwzględniając aktualny stan zdrowia dziecka lub ucznia oraz wnioski nauczycieli z obserwacji;
- organizuje różne formy udziału dziecka lub ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym, w przypadku dzieci i uczniów objętych indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem;
- umożliwia dziecku lub uczniowi, poza tygodniowym wymiarem godzin zajęć, udział w zajęciach rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, uroczystościach i imprezach przedszkolnych lub szkolnych oraz wybranych zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych[82];
- umożliwia dziecku lub uczniowi, poza tygodniowym wymiarem godzin zajęć, udział w zajęciach rewalidacyjnych[83], zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego lub w formach pomocy psychologiczno-pedagogicznej[84];
- zawiesza, na wniosek rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia oraz na podstawie dołączonego do wniosku zaświadczenia lekarskiego, z którego wynika, że stan zdrowia dziecka lub ucznia, uległ czasowej poprawie, organizację odpowiednio indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania na okres wskazany w zaświadczeniu lekarskim oraz umożliwia dziecku lub uczniowi uczęszczanie do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły[85];
- zaprzestaje – na wniosek rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia oraz na podstawie dołączonego do wniosku zaświadczenia lekarskiego, z którego wynika, że stan zdrowia dziecka lub ucznia umożliwia uczęszczanie do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły – organizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania oraz powiadamia o tym fakcie poradnię, w której działa zespół, który wydał orzeczenie, i organ prowadzący przedszkole, inną formę wychowania przedszkolnego lub szkołę[86].

Ważne!

- W indywidualnym przygotowaniu przedszkolnym realizuje się program wychowania przedszkolnego, uwzględniający podstawę programową wychowania przedszkolnego, dostosowany do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka[87].
- W indywidualnym nauczaniu realizuje się wszystkie obowiązkowe zajęcia edukacyjne wynikające z ramowego planu nauczania danego typu i rodzaju szkoły, dostosowane do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia[88].

[82] Zajęcia realizowane poza minimalnym tygodniowym wymiarem godzin indywidualnego nauczania.

[83] W przypadkach kiedy dziecko lub uczeń objęty indywidualnym obowiązkowym rocznym wychowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem jednocześnie posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane z uwagi na rodzaj niepełnosprawności wskazany w przepisach prawa.

[84] Jeżeli taka potrzeba wynika z rozpoznania nauczyciela prowadzącego zajęcia lub z orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego wychowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania.

[85] § 11 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616).

[86] § 12 cytowanego wyżej rozporządzenia.

[87] § 6 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616).

[88] § 7 ust. 1 cytowanego wyżej rozporządzenia.

- Nauczyciel prowadzący zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub nauczyciel prowadzący zajęcia indywidualnego nauczania składa do dyrektora wniosek wraz z uzasadnieniem w sprawie odstąpienia od realizacji niektórych treści w formie papierowej lub elektronicznej[89].
- Priorytetem działań przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego i szkoły powinno być dążenie do pełnego, rzeczywistego włączenia i integracji z rówieśnikami każdego ucznia – zarówno poprzez wspomaganie rozwoju samego ucznia, indywidualizację i wspieranie go podczas zajęć z oddziałem przedszkolnym lub oddziałem szkolnym, jak i likwidowanie barier oraz ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia w grupie rówieśniczej, a także uczestnictwo w życiu przedszkola i szkoły.
- W celu ułatwienia powrotu dziecka lub ucznia do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły, nauczyciele prowadzący odpowiednio zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania obserwują funkcjonowanie dziecka lub ucznia w zakresie możliwości uczestniczenia dziecka lub ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym i podejmują działania umożliwiające kontakt z rówieśnikami[90].
- W zakresie podejmowanych działań przedszkola i szkoły mogą uzyskać wsparcie ze strony publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz publicznych placówek doskonalenia nauczycieli, jak również specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych oraz młodzieżowych ośrodków socjoterapii.
- Orzeczenia o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wydane przed dniem 1 września 2017 r. zachowują ważność na okres, na jaki zostały wydane[91].
- Orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wydane przed dniem 1 września 2017 r. na okres I etapu edukacyjnego – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w klasie III szkoły podstawowej, wydane na okres II etapu edukacyjnego – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w klasie VI szkoły podstawowej, natomiast wydane na okres kształcenia w szkole podstawowej – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w klasie VI szkoły podstawowej[92].
- Zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego i zajęcia indywidualnego nauczania dla dzieci i uczniów, których stan zdrowia znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły, posiadających orzeczenie wydane przed dniem 1 września 2017 r., mogą być organizowane w przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego lub szkole, jeżeli w orzeczeniu tym wskazano możliwość realizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania w pomieszczeniu w przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego lub szkole, oraz – jeżeli przedszkole, inna forma wychowania przedszkolnego lub szkoła dysponuje takim pomieszczeniem, w którym mogą odbywać się zajęcia dla tego dziecka lub ucznia – do końca okresu, na jaki zostało wydane to orzeczenie, nie dłużej jednak niż do końca roku szkolnego 2017/2018[93].

IV. NOWE FORMY POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

IV.1. Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się

Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

Nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej – zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się – sta-

[89] § 6 ust. 3 i § 7 ust. 4 cytowanego wyżej rozporządzenia.
[90] § 10 ust. 1 cytowanego wyżej rozporządzenia.
[91] Art. 312 ust 1. *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r. poz. 60 i 949).
[92] Art. 312 ust. 2 pkt 2 cytowanej wyżej ustawy.
[93] § 13 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz.1616).

nowi próbę odpowiedzi na potrzeby dzieci i młodzieży w zakresie zdobywania kompetencji składających się na samodzielne uczenie się, by poradziły sobie we współczesnym świecie, w którym zachodzą intensywne zmiany cywilizacyjne wynikające z szybkiego rozwoju nauki i techniki oraz cyfrowej rzeczywistości. Informacje docierające do ucznia strumieniami wymagają umiejętności dokonywania ich selekcji, wyboru, przetwarzania oraz łączenia z już posiadanym doświadczeniem. Nowe odkrycia i badania błyskawicznie dewaluują wiedzę, do której uczący się ma coraz szybszy dostęp, czerpiąc ją z różnorodnych źródeł, już nie tylko podczas zajęć szkolnych. Uczenie się trwa przez cały czas, w każdym środowisku, w różnych interakcjach z innymi podmiotami tego procesu. Konieczne staje się więc postrzeganie jednostki jako osoby „uczącej się przez całe życie", której celem jest nie tylko zdobycie nowej wiedzy, ale także jej weryfikacja z wcześniejszymi doświadczeniami oraz zastosowanie w różnych kontekstach – początkowo edukacyjnych, następnie zawodowych – np. w realizacji własnych rozwiązań, przy osiąganiu celów życiowych.

Priorytetem w edukacji staje się więc kształtowanie i rozwijanie u uczniów umiejętności uczenia się, która zwiększy efektywność ich działań i zapewni sukces nie tylko na bieżącym etapie edukacji, ale również w przyszłości. Znalazło to odzwierciedlenie w wielu aktach prawnych – między innymi w *Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady UE* (z dnia 18 grudnia 2006 r.) dla państw członkowskich, poprzez wyszczególnienie wyżej wymienionej umiejętności wśród 8 kompetencji kluczowych. Podkreślono również jej rangę i znaczenie w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego, zaliczając ją do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez uczniów. W dokumencie tym umiejętność uczenia się przedstawiona jest jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywanie swoich zainteresowań i przygotowanie do dalszej edukacji.

Zadaniem wszystkich nauczycieli jest tworzenie środowiska sprzyjającego samodzielnemu uczeniu się dzieci i młodzieży – w oparciu o wiedzę dotyczącą funkcjonowania mózgu, zdiagnozowane style poznawcze, profile inteligencji uczniów oraz dostosowane do nich indywidualne strategie działań edukacyjnych. Obserwacje pedagogiczne podczas bieżącej pracy mają na celu zidentyfikowanie uczniów, którzy wymagają dodatkowego wsparcia ze strony nauczycieli w kontekście rozwijanej umiejętności ze względu na zasób doświadczeń zgromadzonych w trakcie wcześniejszej edukacji, potrzeby lub możliwości psychofizyczne. Powinno ono być udzielane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej w trakcie bieżącej pracy, w ramach zintegrowanych działań wychowawców grup wychowawczych, nauczycieli i specjalistów, a w przypadku konieczności wzmocnienia oddziaływań w celu efektywniejszego rozwoju kompetencji oraz potencjału ucznia lub poprawy jego funkcjonowania – również podczas realizacji nowej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, jaką są zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się.

1. Założenia prawne dotyczące realizacji zajęć rozwijających umiejętności uczenia się

zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się

- organizowane dla uczniów w celu podnoszenia efektywności uczenia się
- realizowane w szkołach, placówkach (nie są prowadzone w przedszkolach)
- nie jest określona maksymalna liczba uczestników
- czas trwania jednostki zajęć – 45 minut (może być skrócony lub wydłużony, z zachowaniem tygodniowego czasu zajęć, w przypadkach uzasadnionych potrzebami uczniów)
- prowadzone z wykorzystaniem aktywizujących metod pracy

Ważne!

- W przepisach nie określono maksymalnej liczby uczestników (inaczej niż przypadku pozostałych form pomocy-psychologicznej) – oznacza to, że decyzję w tej kwestii podejmuje dyrektor wspólnie z prowa-

dzącym zajęcia.

- Grupy mogą składać się z różnej liczby uczniów w zależności od ich potrzeb i możliwości psychofizycznych, rozwiązywanych problemów, warunków organizacyjnych, np. dostępu do urządzeń multimedialnych, wielkości sali, w której odbywają się zajęcia, wybranej wiodącej formy zajęć czy metody ich realizacji.
- Istotne jest, aby stworzyć uczestnikom optymalne warunki do realizacji zaplanowanych działań.
- Zajęcia mogą skupiać uczestników z tej samej grupy/klasy, ale również z różnych grup/klas, gdy potrzeby tych uczniów wymagają podobnego wsparcia, czy przygotowania ich do stosowania konkretnej techniki/metody.
- Czas trwania jednostki zajęć (ustalony na 45 minut) może zostać wydłużony lub skrócony np. ze względu na aktywność ucznia/grupy, potrzebę dłuższego treningu, zakończenia działań w zakresie rozwiązywanego problemu, czy ćwiczonej umiejętności itp.
- Wskazanie na konieczność stosowania metod aktywizujących determinuje dobór strategii, technik, metod, zadań przez prowadzącego, sposób organizacji zajęć (np. uwzględnienie oprócz działań indywidualnych pracy w parach, małych grupach, zespołach zadaniowych) oraz postawę nauczyciela, która ma zagwarantować, by aktywną stroną był uczeń.

2. Kto może prowadzić zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się?

Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się mogą prowadzić nauczyciele/wychowawcy grup wychowawczych/specjaliści zatrudnieni w szkole, np.:

- nauczyciel przedmiotu,
- wychowawca grupy wychowawczej,
- psycholog,
- pedagog, pedagog specjalny,
- terapeuta z zakresu terapii pedagogicznej,
- trenerzy programów zorientowanych na zwiększenie efektywności uczenia się, trenerzy konkretnych metod i technik np.: mnemotechnik, szybkiego czytania, efektywnej nauki.

Ważne!

Dyrektor szkoły, placówki dokonuje wyboru osoby/osób prowadzących zajęcia, uwzględniając ich zasoby: ukończone formy doskonalenia, dodatkowe kwalifikacje (np. studia z zakresu neurodydaktyki, coachingu), doświadczenia z zakresu stosowania różnorodnych metod aktywizujących, odpowiednie do prowadzenia tego typu zajęć.

3. Jakie komponenty umiejętności uczenia się mogą być kształtowane i rozwijane podczas zajęć?

Po rozpoznaniu potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz wiedzy i doświadczeń uczestników związanych z procesem uczenia się prowadzący zajęcia określa umiejętności i postawy, które należy u nich rozwijać lub kształtować. Do szerokiego katalogu komponentów uczenia się (który jest listą otwartą), należą np.:

- świadomość swoich mocnych i słabych stron, zainteresowań, dążeń, preferowanych sposobów uczenia się;
- motywacja wewnętrzna;
- samodzielność w planowaniu, organizowaniu, podejmowaniu działań zmierzających do zwiększenia skuteczności własnego uczenia się;
- gospodarowanie czasem;
- odpowiedzialność za własny rozwój;
- gotowość do badania, zdobywania nowej wiedzy i jej praktycznego zastosowania w różnych kontekstach;
- aktywność intelektualna, w tym procesy poznawcze: klasyfikowanie, analizowanie, uogólnianie, abstrahowanie, pamięć, uwaga;
- analiza informacji i ich selekcja oraz wybór w zależności od celu,
- rozwiązywanie problemów;
- redagowanie notatek;

- wykorzystywanie informacji zwrotnej do samooceny i ustalania dalszej drogi działania;
- gotowość do uczenia się na błędach, ponoszenia porażek, dostrzegania postępu;
- inne.

Ważne!

W ramach zajęć uczestnicy powinni poznać także techniki i metody aktywizujące, sposoby ich zastosowania w praktyce oraz doświadczyć i przekonać się, które z nich są najskuteczniejsze w kontekście ich indywidualnych predyspozycji, stylu uczenia się i profilu inteligencji konkretnego ucznia.

4. Kto powinien być adresatem zajęć?

Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się są przeznaczone dla dzieci i młodzieży:

- wykazujących niewystarczający poziom kompetencji w zakresie uczenia się, w tym braki, trudności w zakresie np. planowania/organizacji pracy, doboru metod i technik uczenia się,
- osiągających wyniki w nauce nieadekwatne do swoich możliwości i wkładanego wysiłku, stwierdzone przez nauczyciela na podstawie obserwacji pedagogicznej podczas bieżącej pracy, mimo wdrożenia podczas codziennej edukacji dostosowań uwzględniających indywidualne potrzeby rozwojowe oraz możliwości psychofizyczne ucznia.

5. Co może zwiększyć skuteczność prowadzonych zajęć, a w konsekwencji efektywność uczenia się dzieci i młodzieży?

1. Wiedza dotycząca predyspozycji składających się na indywidualny sposób uczenia się uczestników zajęć – powinien ją uzyskać zarówno prowadzący, jak i uczeń – przekazana w przystępny i zrozumiały dla niego sposób:
   - Określenie stylu uczenia się – istotne jest znalezienie odpowiedzi na pytania: Jakie preferencje w tym zakresie ma uczeń? Który zmysł jest u niego dominujący, z którego korzysta najczęściej przy odbieraniu, przekazywaniu, zapamiętywaniu informacji oraz działaniu? Wiedza ta umożliwi nauczycielowi dostosowanie sposobów pracy do dominującego stylu uczenia się ucznia. Prowadzący zajęcia ma możliwość wspierania każdego uczestnika w odkrywaniu i budowaniu własnej wiedzy dotyczącej tego, co mu pomaga, a co przeszkadza w uczeniu się – czyli jego indywidualnych „drogowskazów" skutecznego działania. Efektem poszukiwań może być opracowanie banku wskazówek, ukierunkowanych na samodzielne uczenie się, uwzględniających przejawianą modalność: wzrokową, słuchową, czuciową czy kinestetyczną. Poprzez takie postępowanie młody człowiek pozna swoje najskuteczniejsze „superłącze edukacyjne" pośredniczące między światem a mózgiem. Ważne jest także, by nauczyciel nie narzucał własnego stylu uczenia się uczniom (konieczność zachowania polisensoryczności podczas zajęć grupowych).
   - Świadomość na temat dominującej półkuli mózgowej – pomimo tego, iż zazwyczaj jedna z półkul, logiczna lub emocjonalna, jest u danego ucznia dominująca i częściej wykorzystywana, to działania nauczyciela powinny być skierowane na ich synchronizację. Zapewni to aktywność całego mózgu w procesie zapamiętywania i odtwarzania informacji, np. poprzez łączenie działań logicznych/językowych z artystycznymi/kreatywnymi/emocjonalnymi (np. przy stosowaniu technik szybkiego zapamiętywania).
   - Opracowanie niepowtarzalnego profilu inteligencji – warto ustalić, które z inteligencji (językowa, matematyczno-logiczna, przyrodnicza, muzyczna, wizualno-przestrzenna, ruchowa, interpersonalna, intrapersonalna) są bardziej, a które mniej rozwinięte u ucznia. Tworzy to obraz jego mocnych i słabych stron. Ukazuje preferowany sposób działania. Profil ten jest dynamiczny dzięki podejmowanym ćwiczeniom, ulega zmianom w trakcie uczenia/uczenia się. W celu rozwijania umiejętności uczenia się wskazane jest wypracowanie z konkretnym uczniem propozycji działań, w których za pomocą inteligencji u niego dominującej będzie wspierana słabiej rozwinięta, np.:
     - dobrze rozwinięta inteligencja językowa, słabiej logiczno-matematyczna – tworzenie i czytanie przez ucznia bajek/opowiadań matematycznych, a na ich podstawie rozwiązywanie zadań tekstowych i ćwiczenie sprawności rachunkowej,

– dobrze rozwinięta inteligencja muzyczna, słabiej językowa – uczenie się recytacji tekstu literackiego z wykorzystaniem rapowania,
– dobrze rozwinięta inteligencja logiczno-matematyczna, słabiej przyrodnicza – włączanie do zajęć o tematyce przyrodniczej i geograficznej: gier logicznych, łamigłówek, zagadek oraz uczenie przez rozwiązywanie problemów, zachęcanie do zadawania pytań, wykorzystywanie działań polegających na grupowaniu według jakiejś zasady lub cechy, na szeregowaniu, wnioskowaniu.

Ważne!

- Pozyskane informacje o stylu poznawczym, profilu inteligencji ucznia i wynikające z nich wskazania dotyczące uczenia się przyczynią się do tego, że proces ten będzie przebiegał efektywniej i sprawi uczestnikom większą radość.
- Wiedzę o indywidualnych predyspozycjach dzieci i młodzieży prowadzący zajęcia uzyska w ramach obserwacji pedagogicznej podczas różnych sytuacji szkolnych dokonywanej osobiście i przez innych nauczycieli/wychowawców grup wychowawczych/specjalistów.
- Wyniki obserwacji mogą być uzupełnione przez analizę dokumentów i wytworów ucznia. Można także wykorzystać ogólnodostępne narzędzia badawcze, np.: kwestionariusz inteligencji wielorakiej Howarda Gardnera, skalę profilu inteligencji „Wachlarz możliwości" (dla wszystkich grup wiekowych, także dla nauczyciela i rodzica)[94].

2. Wiedza konieczna do zdobycia przez nauczycieli i wynikające z niej postawy:
   - wiadomości z zakresu psychologii rozwojowej – dotyczące specyfiki i dynamiki etapów rozwoju poznawczego (myślenia, funkcji percepcyjno-motorycznych, uwagi, pamięci, mowy), rozwijania czynności intelektualnych charakterystycznych dla danego wieku – istotnych w poznawaniu i rozumieniu otaczającego świata (analiza, synteza, porównywanie, abstrahowanie, uogólnianie, klasyfikowanie, szeregowanie, wnioskowanie), które gwarantują świadome zarządzanie procesem uczenia się uczniów oraz budzenie u nich świadomości własnych procesów poznawczych;
   - informacje na temat funkcjonowania mózgu oraz ich praktyczne wykorzystanie między innymi do: tworzenia sytuacji edukacyjnych charakteryzujących się tym, co nowe, ważne, zaskakujące, oryginalne, wywołujące emocje i zainteresowanie ucznia, jak również do eliminowania nudy, powtarzalności (np. podobne zadania, ta sama przestrzeń, te same środki dydaktyczne) oraz stosowania zadań wykorzystujących głębokie przetwarzanie (wymagających aktywności ucznia), a także do zadbania o relacje z rówieśnikami i osobami dorosłymi;
   - wiedza z zakresu dydaktyki i metodyki, dotycząca zasad i warunków tworzenia sytuacji edukacyjnych, wpływających na optymalne zaplanowanie i wdrożenie działań przeznaczonych dla uczestników zajęć z wykorzystaniem metod i technik skutecznych w rozwijaniu ich umiejętności uczenia się.
   - gotowość dostosowania własnego stylu kierowania do sytuacji edukacyjnej (treści, czasu, potrzeb, oczekiwań) i stopnia dojrzałości uczniów – ze względu na doświadczalny charakter uczenia się dominujący styl kierowania powinien polegać na przyjmowaniu przez nauczyciela funkcji towarzyszącej młodemu człowiekowi w procesie tworzenia własnej wiedzy;
   - postawa cechująca się: twórczością, pomysłowością, chęcią poszukiwania i badania szybko zmieniającej się rzeczywistości (w kontekście nastawienia do rozwiązywania problemów), umiejętnością aktywnego słuchania, otwartością na potrzeby uczestników, przyzwoleniem na popełnianie błędów (uczenie się na błędach), stosowaniem wzmocnień pozytywnych, dynamizmem w działaniu.

3. Uświadamianie celu uczenia się i zasad osiągania sukcesów:
   - zapoznawanie uczniów z sensem i celami uczenia się (np. przy planowaniu własnej pracy, zapoznawaniu się z nowym zagadnieniem), ze szczególnym uwzględnieniem praktycznego wymiaru pozyskanej wiedzy i ukształtowanych umiejętności. Cele powinny być zrozumiałe dla ucznia, akceptowane przez niego i dlatego nie zawsze będą tożsame z celami nauczyciela;

[94] Zob. Kopik A., Zatorska M., (2014), *Wielorakie podróże – edukacja dziecka*, Kraków: Bliżej przedszkola; Smith A., (1997), *Przyspieszone uczenie się w klasie*, przeł. A. Gałązka, Katowice: WOM.

- wskazywanie zasad uczenia się (jak np. wyszukiwanie nadrzędnej wiadomości, zdobywanie umiejętności koniecznych do osiągnięcia w ciągu danego etapu procesu dydaktycznego), by uczeń wiedział, na co zwrócić uwagę w dążeniu do osiągania sukcesu.

4. Bieżące monitorowanie postępów uczniów poprzez:
   - analizowanie sukcesów, braków/luk/trudności, przekazywanie wniosków w formie informacji zwrotnych – wskazywanie mocnych i słabych stron oraz sposobów poprawy i dalszej drogi rozwoju,
   - zachęcanie do stosowania samooceny i oceny koleżeńskiej.

5. Stosowanie zróżnicowanych form w zakresie organizacji działań i ich realizacji np.:
   - uczenie się wzajemne w parach, grupach;
   - uczeń w roli eksperta – samodzielne prowadzenie przez uczniów zajęć, prezentowanie zainteresowań, pomoc koleżeńska;
   - metoda odwróconej lekcji – uczniowie w odpowiednim dla siebie czasie i tempie pracy samodzielnie (nauczyciel udziela wskazówek w zależności od potrzeb uczniów) przygotowują informacje, materiały w formie: mini-wykładów, prezentacji, filmów itp. na zajęcia oraz prezentują je, a nauczyciel przygotowuje ćwiczenia praktyczne, dzięki którym wiedza uczestników jest weryfikowana, porządkowana i uzupełniana, a umiejętności rozwijane lub utrwalane;
   - uczenie się w „otwartych przestrzeniach edukacyjnych" – poza murami szkoły;
   - konstruowanie nowej wiedzy na bazie doświadczeń, eksperymentów oraz poszukiwanie jej praktycznych zastosowań;
   - realizacja indywidualnych lub grupowych projektów edukacyjnych.

6. Różnorodność propozycji ułatwiających uczniom przechowywanie informacji i ich odtwarzanie (personalizacja – możliwość wyboru przez uczestnika form najefektywniejszych dla siebie):
   - włączanie zadań wykorzystujących głębokie przetwarzanie (jak np.: przekształcanie tekstu przy przepisywaniu, pisanie opowiadań twórczych, rozwiązywanie problemów, udzielanie odpowiedzi na pytania otwarte, argumentowanie różnych stanowisk, itp.) – znacząca przewaga tego typu działań nad zadaniami receptywnymi i reproduktywnymi, takimi (ja np.: połącz, przyporządkuj, podkreśl, pytania zamknięte);
   - powtarzanie, ale na różne sposoby np.: odtwarzanie informacji do zapamiętania innym tonem głosu, ze zmianą tempa, śpiewając, zapisując za pomocą symboli, dodając element ruchu;
   - łączenie z innymi treściami – np.: szukanie matematyki w życiu codziennym (odnajdywanie figur geometrycznych w architekturze);
   - kreowanie obrazów w wyobraźni – wizualizacja, szukanie skojarzeń;
   - podkreślanie – zaznaczanie informacji ważnych dla czytającego/uczącego się w dogodny dla niego sposób;
   - redagowanie notatek w różnych formach, np.: z wykorzystaniem metod/technik aktywizujących, takich jak: mapa myśli (mapa pojęciowa), rybi szkielet, promyczkowe uszeregowanie, teczki tematyczne w postaci lapbooka, narzędzia TOC (ang. *Theory of Constraints* – teoria ograniczeń) – np. gałązka i inne.

7. Stosowanie ćwiczeń wzmacniających koncentrację uwagi, zarówno o charakterze fizycznym, jak i umysłowym, w celu wzmocnienia lub utrzymania uwagi podczas uczenia się. Wśród szerokiej oferty warto uwzględniać propozycje zabaw i ćwiczeń: oddechowych, graficznych, z wykorzystaniem muzyki i ruchu, aktywnego słuchania, gier planszowych (np. szachów), gier zręcznościowych (np. żonglowania), zabaw sygnalizacyjnych. Poznane ćwiczenia uczeń może wykorzystać podczas uczenia się w środowisku pozaszkolnym.

8. Oferta różnorodnych technik/metod/grup ćwiczeń – z przewagą aktywizujących.

Przykładowe propozycje metod/technik aktywizujących do wykorzystania podczas zajęć:

Metody/ćwiczenia rozwijające twórcze myślenie skojarzeniowe, np.:
- metody – asocjacje, analogie, metafory, transformacje;
- przykładowe ćwiczenia: archiwum, chińska encyklopedia, lista atrybutów, 1000 definicji, podobieństwa i różnice, najkrótszy łańcuch, *bricolage*, analogie proste, analogie fantastyczne, metafora słowna, zalety wad i wady zalet.

Metody/techniki rozwijające twórcze myślenie w zakresie rozwiązywania problemów np.:
burza mózgów, metaplan, technika Napoleona, metoda projektowania idealnego, metoda trójkąta, karta kołowa, 635, dywanik pomysłów, TRoP – (twórcze rozwiązywanie problemów),
CPS – (ang. *Creative Problem Solving*).

→ Więcej na temat rozwijania twórczego potencjału ucznia:
Pedagogika twórczości – K.J. Szmidt,
Trening twórczego myślenia – E. Nęcka,
Rozwijanie twórczego potencjału ucznia z perspektywy pedagogiki twórczości – B. Kunat,
4 elt Innowacyjny zintegrowany program nauczania w kl. I–III. Trening twórczości – M. Szukała,
www.program.4elt.pl
Pomysły na działania –
www. kreatywnapedagogika.wordpress.com

Inne proponowane metody/techniki aktywizujące w procesie uczenia się: mapa mentalna (pojęciowa), drzewko decyzyjne, kula śniegowa, piramida priorytetów, *jigsaw* (z ang. układanka), dyskusja, debata „za i przeciw", akwarium, 20 pytań, zagadki Trizowskie, kreatywne rysowanie, twórcze pisanie.

→ Charakterystyka i zastosowanie w:
- *Mapy twoich myśli* – T. Buzan,
- *Aktywizujące metody i techniki w edukacji* cz. I i II – J. Krzyżewska,
- Przykłady zagadek Trizowskich w: *Niezwykłe zagadki kota Mądrali* – H. Anatol.

Narzędzia TOC: chmura, gałązka, drzewko ambitnego celu.

→ Informacje dotyczące TOC, opis narzędzi i sposoby wykorzystania, prezentacje „Wielowymiarowe wsparcie uczniów z trudnościami w uczeniu z zastosowaniem TOC dla edukacji" na www.toc.edu.pl, filmy na YouTubie np.: *Kuferek Tajemnic*, *Tworzenie Drzewka Ambitnego Celu* i inne.

Metoda projektów

→ Opis w:
- *Praca metodą projektu* – M. Kotarba-Kańczugowska;
- *Uczenie metodą projektów* – red. B. D. Gołębniak;
- *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej* – J.H. Helman, L.G. Katz.

Zabawy badawcze, doświadczenia, eksperymenty

→ Propozycje w: *365 eksperymentów na każdy dzień* – praca zbiorowa;
www.swiatchemii.pl/doswiadczenia-chemiczne
www.totylkofizyka.pl.

9. Dbałość o higienę pracy umysłowej – uwzględnianie:
   - czynników zewnętrznych, np.: oświetlenie, porządek, miejsce do pracy, ograniczenie rozpraszają-

cych bodźców,
- sposobu uczenia się ucznia, np.: przerwy dostosowane do jego możliwości, stosowanie relaksacji jako sposobu reagowania na przemęczenie, przeplatanie zadań ze względu na różny stopień zaangażowania intelektualnego,
- czynników wewnętrznych, takich jak: motywacja, stan zdrowia, sprawność wzroku, słuchu.

10. Współpraca z:
- rodzicami uczniów,
- poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i specjalistycznymi,
- placówkami doskonalenia nauczycieli,
- innymi szkołami i placówkami,
- organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami, takimi jak np.: muzea, biblioteki, domy kultury, kluby dyskusyjne, ośrodki ekologiczno-przyrodnicze, świetlice środowiskowe, Uniwersytety Dziecięce przy wyższych uczelniach.

IV.2. Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne

Wprowadzona nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej, jaką stanowią zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, zastępuje dotychczasowe zajęcia socjoterapeutyczne i zgodnie z rozpoznanymi potrzebami może być adresowana do większej grupy dzieci i młodzieży. Odpowiednio wczesne rozpoznanie zaburzeń zachowania lub emocji oraz podjęcie stosownych działań, będzie przeciwdziałało utrwalaniu się nieprawidłowych wzorców zachowań, a w konsekwencji niedostosowaniu społecznemu.

Zawarte w *Ustawie Prawo oświatowe* oraz w podstawie programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego zmiany prawne w istotny sposób wzmacniają wychowawczą rolę przedszkola, szkoły i placówki. Wskazują na potrzebę rozumienia wychowanka jako osoby integralnej, a wychowania jako całokształtu wpływów wychowawcy na niego. Szkoła wychowuje, zatem powinna to czynić nie tylko w znaczeniu funkcjonalnym – tzn. przystosowywania do obowiązujących struktur i instytucjonalnych modeli życia, ale również w znaczeniu osobowym – odsłaniania dobra, prawdy, piękna, inspirowania i tworzenia warunków do urzeczywistniania wartości poprzez spotkanie osób.

Zaproponowana w ustawie definicja wychowania wskazuje na potrzebę wspierania ucznia w rozwoju – w drodze do osiągnięcia pełnej dojrzałości we wszystkich sferach rozwoju, w tym fizycznego, emocjonalnego, intelektualnego, duchowego i społecznego. Uznać należy, że najważniejszym celem kształcenia jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia oraz wprowadzenie uczniów w świat wartości.

Konsekwencją tak rozumianego wychowania jest wzmocnienie oddziaływań terapeutycznych i profilaktycznych w odniesieniu do dzieci i młodzieży, które z różnych przyczyn: osobowościowych, rozwojowych, środowiskowych mają problemy w nawiązywaniu relacji z rówieśnikami i funkcjonowaniu w różnych sytuacjach społecznych, co przekłada się na brak sukcesów osobistych, negatywny obraz samego siebie, prawdopodobieństwo występowania nieakceptowanych społecznie zachowań. Problemy emocjonalne, społeczne i „trudne" zachowania często przekładają się na kłopoty z nauką.

Rozwój emocjonalny i społeczny podlega procesom uczenia się między innymi przez: naśladownictwo, identyfikację i trening, co jest możliwe do zastosowania w przedszkolu, szkole i placówce poprzez udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w trakcie:
- bieżącej pracy z uczniem – poprzez zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów,
- zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne.

Szkoła, opracowując program wychowawczo-profilaktyczny, opiera się na wskazaniach wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego oraz na rozpoznaniu potrzeb wychowawczych i środowiskowych danej społeczności szkolnej. Program ten, jak również opracowany na jego podstawie uszczegółowiony i dostosowany do potrzeb dzieci i młodzieży danej klasy/grupy plan wychowawczy, powinny obejmować zarówno działania wychowawcze, jak i profilaktyczne – podejmowane w szkole/w danej klasie/grupie w pracy bieżącej przez wszystkich nauczycieli i specjalistów, mające na celu zintegrowane

wspieranie dzieci i młodzieży w prawidłowym rozwoju oraz zapobieganie i przeciwdziałanie występowaniu różnego typu problemów.

Dzieci i młodzież, dla których wsparcie udzielane w pracy bieżącej okazuje się niewystarczające i które wymagają zintensyfikowanych działań terapeutycznych oraz profilaktycznych, mają prawo do skorzystania ze specjalistycznej formy pomocy – zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne.

1. Założenia prawne dotyczące realizacji zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne

zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne

- zastępują zajęcia socjoterapeutyczne
- należą do grupy zajęć specjalistycznych
- są zaadresowane do uczniów przejawiających trudności w funkcjonowaniu społecznym
- liczba uczestników – maks. 10 – może być przekroczona w przypadkach uzasadnionych potrzebami uczniów
- czas trwania jednostki zajęć – 45 minut – może być skrócony lub wydłużony z zachowaniem tygodniowego czasu zajęć w przypadkach uzasadnionych potrzebami uczniów

Ważne!

- Ilość uczestników – określona maksymalna liczba wskazuje na możliwość pracy w mniejszej grupie, nie wyklucza podejmowania działań z jednym uczniem (przez cały okres trwania zajęć lub przez określony czas, po którym zostanie on włączony do grupy). Grupę może tworzyć większa ilość uczestników, np. dzieci/uczniowie o podobnych potrzebach i problemach.
- Czas trwania jednostki zajęć – ustalony czas: 45 minut może zostać wydłużony lub skrócony ze względu na możliwości ucznia (np.: trudności w koncentracji uwagi, nadmierne pobudzenie lub wyciszenie w danym dniu), potrzeby ucznia lub nauczyciela (dłuższego kontaktu, rozmowy, zamknięcia zaplanowanego etapu zajęć).

2. Kto może prowadzić zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne?

Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne mogą prowadzić specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, szkole lub placówce, np.:

- nauczyciel-psycholog,
- nauczyciel-pedagog, w tym pedagog specjalny,
- nauczyciel posiadający przygotowanie np. z zakresu prowadzenia określonego rodzaju terapii obejmującej rozwijanie kompetencji emocjonalno-społecznych (np. z arteterapii, socjoterapii, terapii behawioralnej, mediacji),
- dwuosobowy zespół: nauczyciel przedmiotu wraz ze specjalistą w zakresie prowadzenia określonej terapii (który nie musi być nauczycielem).

Ważne!

Przygotowanie nauczyciela do prowadzenia określonego rodzaju terapii ocenia dyrektor szkoły na pod-

stawie przedłożonych przez niego dokumentów, np.: dyplomów, świadectw, certyfikatów itp. Dokonuje ich analizy między innymi pod względem: liczby ukończonych godzin doskonalenia, zakresu treści, wykazu ukształtowanych umiejętności, informacji o nabytych przez nauczyciela uprawnieniach. Dyrektor powierza zadanie prowadzenia zajęć nauczycielowi, którego przygotowanie w zakresie doskonalenia zawodowego, w tym: wiedza, umiejętności i postawy, zapewnią wysoką jakość i efektywność działań podejmowanych w ramach wsparcia uczniów.

Zastąpienie dotychczas funkcjonującej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, jaką była socjoterapia, nową – zajęciami rozwijającymi kompetencje emocjonalno-społeczne – w istotny sposób wpływa na poszerzenie katalogu osób, które mogą prowadzić zajęcia z uczniami, oraz na różnorodność stosowanych przez nie form.

Zajęcia: teatralne, literackie, terapii poprzez działania plastyczne (rysunek, malarstwo, rzeźba, sztuki użytkowe), choreoterapii i inne z zakresu szeroko rozumianej sztuki pomogą uczniom: lepiej poznać „świat emocji", zmierzyć się z własnymi uczuciami, zrozumieć innych, odkryć radość tworzenia i relaksację, rozwijać własne „wyspy kompetencji" wynikające z zainteresowań, uzdolnień, co będzie miało wpływ na budowanie pozytywnego obrazu samego siebie. Dyrektor przedszkola/szkoły/placówki, planując formy zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, powinien kierować się zasobami zatrudnionych nauczycieli i specjalistów.

3. Jakie umiejętności i zdolności będące podstawą kompetencji emocjonalnych i społecznych mogą być rozwijane podczas zajęć?

Prowadzący zajęcia dokonuje wyboru tych umiejętności i zdolności, które wynikają z rozpoznanych potrzeb uczestników w odniesieniu do sfery emocjonalno-społecznej. Należą do nich np.:

- samodzielność;
- samoświadomość – budowanie adekwatnego obrazu własnej osoby (mocne i słabe strony, akceptacja swojej indywidualności, odrębności, tożsamości), zainteresowań, hobby;
- motywacja wewnętrzna;
- rozpoznawanie emocji/uczuć własnych i innych osób, identyfikowanie emocji wywołanych konkretną sytuacją, pragnieniem;
- samoregulacja – umiejętność panowania nad emocjami, wyrażanie emocji/uczuć w sposób akceptowany społecznie;
- komunikowanie emocji;
- rozładowywanie emocji;
- przestrzeganie norm i obowiązujących zasad;
- samokontrola, ocena własnego zachowania (przyczyn, skutków), praca nad sobą;
- odpowiedzialność;
- rozumienie zachowań/sytuacji społecznych, przyjmowanie perspektywy innych, przewidywanie zachowania innej osoby;
- rozpoznawanie zachowań asertywnych;
- rozumienie komunikacji, efektywne komunikowanie się i nawiązywanie pozytywnych relacji, kultura osobista, maniery, umiejętność wyrażania szacunku;
- empatia, cierpliwość, zdolność myślenia o innych i słuchania innych;
- podtrzymywanie przyjaźni;
- radzenie sobie ze stresem;
- rozwiązywanie konfliktów/problemów, dokonywanie wyborów;
- skuteczne współdziałanie w zespole, funkcjonowanie w grupie;
- praca na rzecz innych, gotowość do niesienia pomocy, umiejętność udzielania i wzywania pomocy.

Trudności/braki w umiejętnościach i zdolnościach składających się na kompetencje emocjonalne i społeczne, stwierdzone na podstawie obserwacji pedagogicznych podczas bieżącej pracy dokonywanych przez nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w przedszkolu/szkole/placówce w odniesieniu do: zachowań dzieci i młodzieży w różnych sytuacjach społecznych, jak również zmian w nastroju, zmian w ak-

tywności uczniów (obserwowanych podczas: zabawy, nauki, wycieczek, uroczystości, przerw) stanowią podstawę zakwalifikowania dzieci/uczniów do udziału w zajęciach.

4. Kto może być uczestnikiem zajęć?

W zajęciach mogą uczestniczyć dzieci i młodzież, np.:

- z problemami adaptacyjnymi,
- nieśmiałe i izolujące się od rówieśników,
- agresywne,
- z zaniżoną samooceną,
- spadkiem aktywności i motywacji do nauki,
- z trudnościami w koncentracji uwagi,
- po sytuacjach traumatycznych,
- z depresją młodzieńczą,
- z nasilonymi symptomami w trakcie kryzysów rozwojowych,
- niepodporządkowujące się zasadom ustalonym w grupie,
- przejawiające inne zachowania destrukcyjne, zachowania ryzykowne (m.in. przemoc, uzależnienia).

5. Co może zwiększyć efektywność prowadzonych zajęć?

Przy planowaniu i organizowaniu pracy może pomóc:

1. Przemyślana organizacja przestrzeni edukacyjnej i instrumentarium uwzględniające możliwości oraz zasoby szkoły. Należy wziąć pod uwagę kwestie takie jak:
   - Wskazane jest ustalenie stałego miejsca zajęć, chyba że rodzaj zadania wymaga zmiany przestrzeni do działania.
   - Istotne jest, by zaadaptowana sala tworzyła warunki do podejmowania różnorodnych działań, np. relaksacji i wyciszenia, zabaw ruchowych, muzycznych, plastycznych, dramowych, prezentacji, ekspozycji, dyskusji, gier stolikowych (dostosowanych do potrzeb uczniów oraz technik, metod i zadań wynikających z opracowanego programu). W przypadku wykorzystania sali o małej powierzchni konieczne jest zagwarantowanie dostępu do innego pomieszczenia umożliwiającego realizację zaplanowanych sytuacji terapeutycznych.
   - Oprócz zastosowania dostępnych na rynku edukacyjnym środków wyposażenia sali warto zwrócić uwagę na przydatne przedmioty, np.: puste ramki od obrazów, pudełka, maski różnego typu, pacynki, maskotki (mogą być zrobione podczas zajęć), materiały tekstylne mogące służyć jako parawany, kurtyny, które np. pomogą uczniom ukryć się, do nauki odróżniania własnych emocji można wykorzystać lustra. Materiały papiernicze, przybory plastyczne, stojaki, tablice do ekspozycji i maty przydadzą się do wizualizowania uczuć, prezentacji rozwiązań problemów, pomysłów, a biblioteczka utworów muzycznych – do wyciszenia lub pobudzenia uczestników.
2. Sposób doboru uczniów do grupy uwzględniający:
   - zbieżne trudności lub problemy,
   - wiek uczniów,
   - liczbę osób potrzebujących wsparcia,
   - wnioski z obserwacji pedagogicznych uczniów podczas bieżącej pracy, wnioski wynikające z oceny efektywności – w przypadku udzielanej wcześniej pomocy, zalecenia zawarte w orzeczeniach, opiniach poradni.
3. Wiedza nauczycieli/specjalistów z zakresu psychologii rozwojowej – dotycząca specyfiki i dynamiki etapów rozwoju emocjonalnego i społecznego, kryzysów rozwojowych, charakterystycznych dla danego wieku, zachowań ryzykownych – a także ich umiejętności miękkie zapewniające przyjazną atmosferę, poczucie bezpieczeństwa oraz wiedza metodyczna wpływająca na optymalne zaplanowanie działań uczestników z wykorzystaniem form, technik i metod skutecznych w rozwijaniu ich kompetencji emocjonalno-społecznych.
4. Oferta różnorodnych technik/metod/grup ćwiczeń, z których prowadzący wybierze odpowiednie do potrzeb konkretnego ucznia lub grupy.

Techniki i metody do wykorzystania

Muzykoterapia (grupy ćwiczeń): relaksacja, rozwijanie zaufania, kształtowanie interakcji, słuchanie, wizualizacja, ruch przy muzyce.	Propozycje zabaw i ćwiczeń w: *Muzykoterapia* – A. Metera.
Biblioterapia (w tym bajkoterapia): bajki i opowiadania relaksacyjne, psychoedukacyjne, terapeutyczne, teksty literackie wprowadzające w świat wartości.	Wybór przykładowych tekstów w: *Bajki terapeutyczne dla dzieci*, *Bajkoterapia* – M. Molicka; *Bajki pomagają dzieciom …* – C. Nitsch; Więcej na temat pracy z wartościami w: *Jak dzieci uczą się wartości* – L. Elke.
Drama (przykłady technik): elementy pantomimy, stop-klatka, tworzenie pomników, etiudy dramowe, wywiady, sytuacje symulowane.	Opis technik w: *Edukacja przez dramę* – K. Pankowska.
Metoda ruchu rozwijającego Weroniki Sherborne (przykłady grup ćwiczeń): prowadzące do świadomości własnego ciała, pomagające zdobyć pewność siebie i poczucie bezpieczeństwa w otoczeniu, ułatwiające nawiązywanie kontaktu i współpracy z partnerem oraz grupą.	Konkretne ćwiczenia w: *Ruch rozwijający dla dzieci* – W. Sherborne.
Metody/techniki aktywizujące: integracyjne, tworzenia i definiowania pojęć, hierarchizacji, twórczego rozwiązywania problemów, pracy we współpracy, ewaluacyjne.	Szerzej w: *Aktywizujące metody i techniki w edukacji* – J. Krzyżewskiej.
Metody rozwiązywania konfliktów – mediacje (w tym rówieśnicza), negocjacje, koncyliacje.	Więcej informacji na temat mediacji rówieśniczej na stronie ms.gov.pl/działalność/edukacja-prawna/mediacjarowiesnicza. Informacje o innych metodach rozwiązywania konfliktów: *Metody rozwiązywania sytuacji konfliktowych w szkole* – H. Gasik.
Techniki poznawcze i behawioralne dla dzieci i młodzieży autystycznej, z lękami, depresją.	Więcej informacji w: *Terapia behawioralna dzieci z autyzmem* – M. Suchowierska i inni, *Terapia poznawczo-behawioralna zaburzeń lękowych dzieci i młodzieży* – P.C. Kendall.

5. Pomysły na podnoszenie samooceny ucznia i kształtowanie pozytywnego obrazu samego siebie, np.:
   - budowanie z uczniem jego indywidualnych „wysp kompetencji” – poprzez ćwiczenia typu: jestem

dobry w: …, jestem ekspertem w: …, mogę pomóc innym w: …,
- kreowanie sytuacji zorientowanych na: samodzielne działania wychowanka, pełnienie różnych ról w zespołach zadaniowych,
- tworzenie uczniom warunków do prezentowania własnych zainteresowań, pasji, hobby w różnych formach: dzień talentów, wieczór literacki, galeria prac, prowadzenie zajęć edukacyjnych/warsztatu dla grupy, prezentacje: własnego projektu, zbiorów/kolekcji, wykonanych samodzielnie gier, redakcja gazetki szkolnej, artykułów na stronie internetowej szkoły, prowadzenie audycji itp.,
- stosowanie przez nauczycieli wzmacniających i wspierających informacji zwrotnych,
- wykorzystywanie w kontaktach z uczniami techniki ZPP – zauważ, porozmawiaj, pochwal,
- kończenie zajęć z wykorzystaniem tzw. pozytywnego podsumowania,
- przyjazne listy do dzieci i młodzieży, „kieszonki" dobrych informacji przekazywanych zarówno przez kolegów, jak i nauczyciela.

6. Współpraca z:
   - rodzicami uczniów,
   - innymi nauczycielami i specjalistami ze szkoły,
   - poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i specjalistycznymi,
   - placówkami doskonalenia,
   - innymi przedszkolami, szkołami i placówkami,
   - organizacjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży, takimi jak: sądy, policja, straż miejska, świetlice środowiskowe, kluby osiedlowe, a także z poradniami np.: zdrowia psychicznego, leczenia uzależnień.
7. Wdrażanie programów profilaktycznych i zdrowia psychicznego, np.:
   - „Przyjaciele Zippiego", „Apteczka pierwszej pomocy emocjonalnej", „Strażnicy Uśmiechu" – www.pozytywnaedukacja.pl,
   - „Archipelag Skarbów" - www.program.archipelagskarbow.eu,
   - „Noe" – www.profilaktyk.info,
   - „EPSILON", „Spójrz inaczej" – www.ore.edu.pl/programy-profilaktyczne/bank-programow-profilaktycznych/programy-promocji-zdrowia-psychicznego

IV.3. Zindywidualizowane ścieżki realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz kształcenia

Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

Włączenie do oferty form pomocy psychologiczno-pedagogicznej zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego wydaje się spójne z fundamentalnym zadaniem przedszkola i szkoły, jakim jest tworzenie środowiska edukacyjnego, w którym bez względu na zróżnicowane potrzeby oraz możliwości psychofizyczne każdy uczestnik społeczności przedszkolnej lub szkolnej, przy zindywidualizowanym wsparciu, rozwinie swój potencjał i osiągnie sukces.

Oprócz realizowania celów edukacyjnych przez dzieci i młodzież (również te objęte pomocą psychologiczno-pedagagogiczną) istotne jest także stworzenie im w placówkach oświatowych warunków sprzyjających budowaniu poczucia przynależności do grupy rówieśniczej przez wspólną naukę, zabawę, realizację przedsięwzięć, współdziałanie w grupie i pełnienie różnych ról, wzajemną pomoc oraz podejmowanie działań na rzecz innych.

Nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej – zindywidualizowana ścieżka kształcenia oraz realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego – odpowiada zarówno na potrzeby rozwojowe, jak i edukacyjne tych dzieci i uczniów, którzy mając istotne trudności w funkcjonowaniu przedszkolnym lub szkolnym, mogą je niwelować lub eliminować na terenie przedszkola lub szkoły dwukierunkowo: w ramach zajęć z grupą lub klasą – w integracji ze środowiskiem rówieśniczym oraz indywidualnie – z nauczycielem. Jednym z istotnych warunków determinujących udział w tego typu zajęciach jest stan zdrowia, który umożliwia uczenie się w przedszkolu lub w szkole.

Adresatami tej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej są np. uczniowie z problemami zdrowot-

nymi, które ograniczają im realizację niektórych zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych wspólnie z innymi. Uczniowie ci nie zostaną wykluczeni ze środowiska rówieśniczego, co zdarzało się przy braku ww. formy, gdy kwalifikowano podobne przypadki do indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania.

Dostosowanie do potrzeb dzieci i młodzieży metod i form oraz warunków związanych z organizacją przestrzeni, a także wyznaczenie okresu objęcia zindywidualizowaną ścieżką, tygodniowego wymiaru zajęć indywidualnych (w oparciu o zalecenia zawarte w opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej) zoptymalizuje i zintensyfikuje również działania nakierowane na uzyskanie osiągnięć o charakterze edukacyjnym.

W konsekwencji po zakończeniu udzielanego wsparcia w ramach zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz zindywidualizowanej ścieżki realizacji rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci/uczniowie nie będą musieli na nowo adaptować się do warunków przedszkolnych lub szkolnych, nie zostanie bowiem zakłócony proces integracji i uczestnictwa w życiu grupy/klasy, budowania relacji koleżeńskich oraz gromadzenia doświadczeń w zakresie uczenia się, wynikających ze wspólnych możliwych dla uczestnika działań edukacyjnych.

1. Założenia prawne dotyczące realizacji zindywidualizowanych ścieżek kształcenia oraz realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego

Zindywidualizowane ścieżki realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz kształcenia

- są zaadresowane do dzieci i uczniów z trudnościami w funkcjonowaniu w przedszkolu i w szkole, wymagających dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych;
- obejmują wszystkie zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne realizowane: wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym oraz indywidualnie z uczniem;
- są realizowane na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, zgodnie z jej zaleceniami;
- wymuszają ustalenie przez dyrektora tygodniowego wymiaru godzin, uwzględniającego możliwości dziecka/ucznia i zapewniającego realizację podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego;
- polegają na dostosowaniu programu wychowania przedszkolnego lub nauczania w zakresie metod i form ich realizacji do indywidualnych potrzeb (w tym zdrowotnych) i możliwości psychofizycznych adresata.

Ważne!

- Opinię w sprawie objęcia ucznia pomocą w formie zindywidualizowanej ścieżki kształcenia mogą wydawać tylko publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne.
- Dziecko/uczeń posiadający opinię o zindywidualizowanej ścieżce kształcenia lub realizacji rocznego przygotowania przedszkolnego zawsze uczestniczy w zajęciach z klasą/grupą oraz zajęciach indywidualnych (w zakresie i proporcjach zgodnych z opinią poradni).
- Forma ta nie dotyczy dziecka/ucznia:
  - » z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego.

    Dziecku z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego zapewniona jest możliwość realizacji wybranych zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych indywidualnie lub w grupie liczącej do 5 uczniów[95].
    Zespół (składający się z nauczycieli, specjalistów, wychowawców grup wychowawczych) ustala na podstawie orzeczenia i ocen wielospecjalistycznych, które zajęcia ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe lub edukacyjne ucznia oraz jego możliwości psychofizyczne wymagają formy pracy grupowej, a które indywidualnej. Informacje te są uwzględniane w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym ucznia. Nie ma więc potrzeby dodatkowego obejmowania takiego ucznia indywidualną ścieżką rozwoju, gdyż przyjęte rozwiązanie umożliwia mu uczenie się w dostosowanych do niego indywidualnych lub grupowych formach kształcenia.

  - » z opinią o indywidualnym nauczaniu lub rocznym przygotowaniu przedszkolnym.

    W tym przypadku dla dziecka/ucznia uczenie się przewidziane jest przede wszystkim w miejscu jego pobytu – w domu. Indywidualne nauczanie organizuje się więc, gdy przyczyna zdrowotna uniemożliwia objęcie ucznia zindywidualizowaną ścieżką kształcenia lub rocznego przygotowania przedszkolnego na terenie przedszkola lub szkoły. Ma on jednak zapewniony udział w różnych ukierunkowanych na indywidualizację kształcenia formach poprzez włączanie się (w miarę możliwości zdrowotnych) w realizację działań w środowisku rówieśniczym. Adresat może uczestniczyć np.: w zajęciach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym w szczególności rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, w zajęciach rewalidacyjnych, uroczystościach i imprezach szkolnych oraz wybranych zajęciach edukacyjnych (poza tygodniowym wymiarem godzin zajęć obowiązkowych). Dyrektor przedszkola lub szkoły ma prawo do zawieszenia organizacji indywidualnego nauczania lub rocznego przygotowania przedszkolnego w przypadku czasowej poprawy zdrowia ucznia lub zaprzestania organizacji indywidualnego nauczania lub rocznego przygotowania przedszkolnego w przypadku pełnego powrotu do zdrowia ucznia, zapewniając mu szybszy powrót do edukacji w klasie lub w grupie.

2. Kto może zostać objęty zindywidualizowaną ścieżką kształcenia lub realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego?

Forma ta jest organizowana dla dzieci i uczniów, którzy nie mogą realizować wszystkich zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych wspólnie z grupą lub klasą, z powodu trudności w funkcjonowaniu wynikających np. z:

- czasowej lub przewlekłej choroby,
- zaburzeń w zachowaniu, uniemożliwiających realizację zadań w dużym zespole,
- zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym,
- innych przyczyn, gdy wdrożone wcześniej formy wsparcia w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej okazały się niewystarczające ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz predyspozycje psychofizyczne ucznia np. jego wolne tempo uczenia się.

[95] § 6 ust. 1 pkt 8 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1113 oraz z 2017 r., poz. 1652);

Zaplanowanie dostosowań dotyczących np.: uwzględnienia nietypowych metod pracy oraz zwiększenia liczby godzin przeznaczonych na indywidualne uczenie się przy wsparciu nauczyciela, powinny pomóc uczniowi w pokonaniu trudności w takim stopniu, by mógł w jak najkrótszym czasie podjąć wszystkie zadania edukacyjne z całą grupą lub klasą.

3. Procedura dotycząca uzyskania opinii o objęciu ucznia zindywidualizowaną ścieżką kształcenia lub realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego

1. Złożenie przez rodziców ucznia wniosku do poradni publicznej

- Wniosek składają rodzice, dołączając dokumentację, w tym – w przypadku ucznia uczęszczającego do przedszkola lub szkoły – także opinię nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub w szkole.
- Wniosek powinien zawierać:
  - » dane osobowe ucznia: imię i nazwisko dziecka/ucznia, wiek, grupę/klasę, nazwę i adres przedszkola lub szkoły,
  - » dokumentację określającą:

trudności w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub w szkole

W zależności od problemu ucznia warto uwzględnić przejawiane trudności występujące w sferach:
- fizycznej (sprawność motoryczna i funkcjonowanie zmysłów),
- intelektualnej (procesy poznawcze, komunikacja, osiągnięcia edukacyjne),
- społeczno-emocjonalnej (samodzielność, relacje, postawy, kontrola emocjonalna, motywacja, współpraca w grupie, stosunek do podejmowanych zadań) itp.

dla ucznia z problemami zdrowotnymi: wpływ przebiegu choroby na funkcjonowanie w przedszkolu lub w szkole oraz ograniczenia w zakresie możliwości udziału w zajęciach edukacyjnych, wspólnie z grupą przedszkolną lub klasą

W przypadku występowania choroby warto wziąć pod uwagę: poziom aktywności i sprawności fizycznej, odporność psychofizyczną (np. męczliwość, labilność nastroju, drażliwość, apatia, lęk przed odrzuceniem itd.), relacje z rówieśnikami (izolacja, narzucanie się, sposoby komunikowania się), akceptację choroby lub jej brak, motywację i możliwości uczenia się itp. oraz ograniczenia dotyczące np.: sytuacji zwiększających ryzyko nasilenia choroby, czasu i rodzaju podejmowanej aktywności, wydolności fizycznej, korzystania z urządzeń, w tym multimedialnych, i ograniczeń wynikających z następstw przyjmowania leków

dla ucznia uczęszczającego do przedszkola lub szkoły – opinię nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem o jego funkcjonowaniu

Potrzebna jest opinia nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole. Wskazane jest odniesienie się do np.: okresu i rodzaju form udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zakresu dostosowań oraz efektów, jakie przyniosły podjęte działania.

- podpis rodzica ucznia.

2. Przeprowadzenie analizy funkcjonowania ucznia przez pracownika/pracowników poradni publicznej

we współpracy z przedszkolem lub szkołą, rodzicami i uczniem (pełnoletnim), z uwzględnieniem efektów udzielanej dotychczas pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

3. Wydanie przez poradnię opinii określającej:
   - ograniczenia w zakresie ilości zajęć, które dziecko/uczeń może realizować z rówieśnikami, uwarunkowane możliwościami psychofizycznymi dziecka lub ucznia – czyli np. jakie zajęcia edukacyjne podopieczny powinien realizować indywidualnie z nauczycielem,
   - okres objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką (nie dłuższy niż rok),
   - działania, które powinny zostać podjęte przez przedszkole lub szkołę, w celu wyeliminowania barier ograniczających funkcjonowanie poznawcze i emocjonalno-społeczne dziecka/ucznia – w kontekście edukacyjnym i środowiskowym (społecznym), w tym jego udział w życiu przedszkola lub szkoły – czyli, w jaki sposób wspierać dziecko/ucznia.

Przykład – chłopiec, wiek 11 lat
Rozpoznanie:
1. w zakresie funkcji wymagających wsparcia:
   - zaburzenia w zachowaniu i funkcjonowaniu społecznym, zintensyfikowane w dużej grupie – m.in.: brak kontroli emocjonalnej (np. rzucanie przedmiotami w innych, niszczenie przedmiotów szkolnych, mówienie niecenzuralnych słów, rzucanie się z pięściami na rówieśników i nauczyciela, darcie zeszytów, prac plastycznych, kart pracy), częste konflikty z rówieśnikami rozwiązywane z użyciem agresji, nieprzestrzeganie ustalonych zasad, odmowa podejmowania zadań, „ucieczki" z klasy podczas zajęć, obserwowane nasilenie niepożądanych zachowań przy napotykaniu na trudności typu: błąd rachunkowy, błąd ortograficzny, przegrana w rywalizacji, zwrócenie uwagi;
   - trudności w zakresie zapamiętywania i odtwarzania informacji – niechęć do udziału w lekcjach przyrody, historii;
   - słabo opanowana technika czytania i rozumienia tekstu – odczytuje krótkie wyrazy całościowo, dłuższe sylabami, wolne tempo czytania i pisania, skupia się na technice czytania, często nie rozumiejąc treści.
2. w zakresie mocnych stron ucznia, w tym zainteresowań:
   - prawidłowo rozwinięta koordynacja wzrokowo-ruchowa i sprawność manualna, wysoki poziom myślenia przyczynowo-skutkowego;
   - zainteresowania plastyczne: tworzenie oryginalnych prac plastycznych płaskich i przestrzennych, znajomość techniki origami;
   - umiejętności autoprezentacji i odgrywania ról;
   - dobra znajomość obsługi programów komputerowych.

Chłopiec w zeszłym roku szkolnym był objęty indywidualnym nauczaniem. Brał udział w lekcjach na terenie szkoły.
Wspólnie z klasą uczestniczył w: zajęciach komputerowych, plastyce, wychowaniu fizycznym, muzyce. Były to zajęcia zgodne z jego zainteresowaniami. Podczas nich przejawiał duże zaangażowanie w wykonywanie atrakcyjnych dla niego zadań, toteż rzadziej występowały u niego symptomy trudności emocjonalno-społecznych. Nauczyciele stwarzali mu możliwości do prezentacji swoich prac plastycznych w galerii szkolnej i podczas konkursów, do tworzenia form graficznych z wykorzystaniem programów komputerowych i umieszczania ich na stronie internetowej szkoły. Był ilustratorem klasowej księgi wydarzeń. Włączył się w przygotowywanie dekoracji w klasie i scenografii do sztuki wystawionej przez teatr szkolny. Nauczyciel wychowania fizycznego stosował wobec niego przywilej sędziowania w grach zespołowych, gdy wykonywał zgodnie z zasadami *fair play* ćwiczenia z elementami rywalizacji.
Zajęcia z pozostałych przedmiotów uczeń realizował indywidualnie. Wspólnie z nauczycielami opracował kontrakt uwzględniający konsekwencje ignorowania ustaleń, który obowiązywał na wszystkich lekcjach. W celu rozwijania pamięci długotrwałej nauczyciele przygotowali go do tworzenia map myśli. Układali z nim skojarzenia związane z zapamiętywaniem określonych dat i pojęć. Stosowali gry typu memory. Dzie-

lili materiał do nauczenia na mniejsze części. Dla usprawnienia jego umiejętności czytania i pisania zachęcili go do tworzenia notatek w formie lapbooków. Przygotowywali zestawy pytań do tekstów czytanych cicho, by ułatwić mu wyszukiwanie informacji i rozumienie treści. Na języku polskim nauczyciel dobierał teksty literackie wskazujące wzorce zachowań akceptowanych społecznie. Wykorzystywał techniki dramy, np. stop-klatka, w celu lepszego rozumienia przez ucznia uczuć i przeżyć innej osoby oraz dostrzegania kontekstu społecznego sytuacji. Chłopiec uczestniczył w warsztatach przeprowadzonych przez pedagoga szkolnego dotyczących radzenia sobie z przykrymi emocjami, wyrażania ich i rozładowywania w sposób nieagresywny.
Podjęte przez nauczycieli działania przyczyniły się między innymi do: zmniejszenia liczby konfliktów z rówieśnikami i częstotliwości niekontrolowanych zachowań emocjonalnych, poprawy relacji z kolegami i nauczycielami. Obszar ten wymaga dalszego wspierania. Dzięki sukcesom w dziedzinach związanych z zainteresowaniami i uzdolnieniami wzrosła samoocena chłopca i akceptacja ze strony klasy. Dało się zauważyć postępy w technice czytania, choć umiejętność ta wraz z pisaniem powinna być nadal rozwijana. Uczeń posługuje się poznanymi metodami, zwłaszcza mapą myśli, którą wykorzystuje do powtarzania materiału i do robienia notatek.
W roku obecnym, w związku ze spełnieniem kryteriów dotyczących objęcia chłopca nową formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej – zindywidualizowaną ścieżką kształcenia (zaburzenia w zachowaniu i funkcjonowaniu społecznym), jego rodzice zostali poinformowani o możliwości złożenia wniosku w tej sprawie do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej.

4. Procedura obowiązująca w przedszkolu i w szkole po otrzymaniu z poradni opinii dotyczącej potrzeby objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką kształcenia lub realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego

Do zadań przedszkola i szkoły należy:

- ustalenie przez dyrektora tygodniowego wymiaru godzin zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych realizowanych indywidualnie na wniosek rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia (z uwzględnieniem opinii poradni), zapewniającego zrealizowanie przez ucznia podstawy programowej wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego lub kształcenia w zawodach,
- dostosowanie do specjalnych potrzeb edukacyjnych ucznia oraz jego możliwości psychofizycznych warunków i metod kształcenia przez nauczycieli (z uwzględnieniem opinii poradni).

5. Jak dostosowywać warunki i metody pracy z uczniem do jego specjalnych potrzeb edukacyjnych?

Praktyka szkolna dostarcza wciąż nowych i licznych przykładów dostosowań w zakresie organizacji przestrzeni edukacyjnej, form i metod pracy ze względu na niepowtarzalność problemów jednostki. Można je skatalogować i podzielić na różne obszary. Niniejsze opracowanie przedstawia wybrane propozycje.

Przejawy trudności w funkcjonowaniu ucznia	Dostosowania do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia
brak lub niski poziom kontroli emocji	• eliminowanie bierności ucznia w stosunku do bodźców wywołujących niepożądane emocje poprzez zmianę perspektywy jego postrzegania np. mrugająca żarówka – zgłoszenie usterki, trudne zadanie – wyzwanie jako źródło satysfakcji, • niedopuszczanie do eskalacji emocji utrudniających uczenie się poprzez włączanie do zaplanowanych działań technik relaksacyjnych o charakterze wyciszającym (np. oddechowych, napinania i rozluźniania mięśni, masaży, elementów muzykoterapii, aromaterapii), ćwiczeń ukazujących różne sposoby rozładowywania emocji (np. z wykorzystaniem wizualizacji, transformacji – przekształcania przykrych emocji towarzyszących uczniowi w „miłe i przyjazne"), • przygotowanie kącika wyposażonego w przedmioty dające się ugniatać, ściskać – np. piłeczki antystresowe, • przeplatanie zadań ćwiczeniami ruchowymi, plastycznymi – np. z wykorzystaniem żeli, mas (wałkowanie, lepienie), • stopniowe włączanie w sytuacje zadaniowe gier o charakterze rywalizacji – uczenie radzenia sobie z porażką – jako naturalną sytuacją, • przeznaczanie dłuższego czasu na ustalanie odpowiedzi, zawieranie myśli w formie zdań, • stosowanie wzmocnień pozytywnych, katalogu przywilejów itp.
deficyt uwagi	• przygotowanie przestrzeni sprzyjającej koncentracji uwagi (ograniczenie kolorów, dekoracji, z dala od ulicy, hałasu, zgromadzenie tylko niezbędnych przyborów i pomocy na stoliku), • stosowanie krótkich poleceń i sprawdzanie stopnia ich zrozumienia, • dzielenie materiału na mniejsze części, • przestrzeganie ustalonego rytmu zajęć, uprzedzanie o zmianach, • włączanie do zajęć ćwiczeń: wywołujących, utrzymujących, przywracających skupienie uwagi, • stosowanie zadań polegających na działaniu według instrukcji, • przeplatanie zajęć różnymi formami aktywności, • wprowadzanie kontrolowanych momentów dekoncentracji np.: przyzwolenie nauczyciela na rozproszenie uwagi w ustalonym czasie, stopniowe wprowadzanie zadań wymagających wydłużania czasu koncentracji uwagi.
niepowodzenia w uczeniu się	• stworzenie bazy materiałów manipulacyjnych i konstrukcyjnych oraz pomocy wspomagających rozumowanie matematyczne np. liczydeł, kalkulatorów, patyczków, korków, naturalnych okazów, klocków, mozajek, opowieści matematycznych, figur matematycznych itd., • rozpoczęcie ćwiczeń od strefy aktualnego rozwoju ucznia i stopniowe przechodzenie do wymagań na miarę strefy najbliższego rozwoju, • stosowanie różnych typów ćwiczeń z zakresu metody czynnościowej (np.: proste, odwrotne, na rożnych materiałach, w różnorodnych sytuacjach, w słownym opisie czynności itd.) na wszystkich reprezentacjach, • prezentowanie rozmaitych sposobów ułatwiających liczenie, metod rozwiązywania zadań i umożliwianie uczniom korzystania z tych, które są dla nich najprzystępniejsze i najskuteczniejsze, • dobieranie zadań zgodne z zasadą stopniowania trudności i przystępności, np. rozpoczynanie od prostych o niezawiłej konstrukcji i treściach bliskich uczniom, • wykorzystywanie różnych gier i rozrywek umysłowych w celu rozwijania myślenia przyczynowo-skutkowego (np. gier planszowych, rebusów, układanek, puzzli, zagadek, historyjek obrazkowych) na wybranych przedmiotach, • wykonywanie ćwiczeń w pisaniu i rysowaniu w płaszczyźnie pionowej, poziomej, na stojąco, z łokciem opartym na stoliku lub luźno opuszczonym – w celu eliminowania napięcia różnych mięśni ręki, • stosowanie zwiększonej liniatury przy pisaniu, większej czcionki przy czytaniu, • używanie kolorów do zaznaczania sylab w czytaniu sylabowym, • stosowanie wybranej metody czytania, optymalnej dla ucznia, • rozpoczynanie nauki czytania od struktury wyrazowej adekwatnej do możliwości ucznia, • włączenie dla dzieci dysgraficznych pisma supełkowego, • przeplatanie ćwiczeń sprawiających uczniowi trudności aktywnościami, które lubi, które go relaksują, • włączanie ćwiczeń usprawniających analizatory wzroku, słuchu, ruchu oraz doskonalących umiejętności czytania, rozumienia tekstu, • uwzględnianie stylu uczenia się ucznia w poznawaniu nowych obszarów wiedzy, • docenianie zamiast oceniania – dostrzeganie najdrobniejszych sukcesów w celu pobudzenia motywacji i wzmocnienia samooceny.
przewlekła choroba	Informacje dotyczące przykładowych dostosowań w przypadku: padaczki, cukrzycy, astmy, depresji, ADHD, zaburzeń odżywiania i innych dostępne są w 12 książeczkach pod wspólnym tytułem *One są wśród nas zamieszczonych* w Bibliotece Cyfrowej ORE.

6. Z kim możemy współpracować przy wspieraniu dzieci objętych indywidualną ścieżką kształcenia i rocznego przygotowania przedszkolnego?

- z rodziną dziecka/ucznia,
- z zespołem nauczycieli i specjalistów z przedszkola lub szkoły,
- z lokalnymi instytucjami wspierającymi rodzinę, np. z: poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i poradniami specjalistycznymi, poradniami zdrowia, specjalistycznymi placówkami medycznymi, miejskim ośrodkiem pomocy rodzinie, powiatowym centrum pomocy rodzinie, miejskim lub gminnym ośrodkiem pomocy społecznej, sądem rodzinnym, fundacjami i stowarzyszeniami działającymi na rzecz rodziny, instytucjami charytatywnymi – jak np. Caritas.

IV.4. Zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu

Katarzyna Pęczek

1. Doradztwo zawodowe

System doradztwa zawodowego obecny był w polskich szkołach już od 2001 roku. Niestety często traktowano go bez należytej uwagi, raczej jako proces towarzyszący głównemu nurtowi edukacji. Zajęcia organizowane były głównie przez nauczycieli wychowawców – w ramach godziny wychowawczej, przez pedagoga szkolnego lub przez szkolnego doradcę zawodowego. Zgodnie z nową koncepcją doradztwa zawodowego, w działania wspierające uczniów w zakresie przygotowania ich do wyboru kierunku kształcenia i zawodu, powinni być zaangażowani:

- pracownicy pedagogiczni pracujący z uczniem,
- specjaliści pracujący z uczniem (w tym doradcy zawodowi),
- instytucje zajmujące się kształtowaniem kariery zawodowej,

Obniżony został również wiek beneficjentów systemu doradztwa zawodowego, co uzasadniają liczne koncepcje rozwoju zawodowego, zgodnie z którymi, wybór zawodu lub ścieżki kształcenia nigdy nie jest jednorazowym aktem. Dokonuje się on w obrębie procesu rozwoju i uczenia się, któremu podporządkowane są wszystkie przypadki zachowania zawodowego, stopniowy wzrost i zmiany zdolności jednostki do określonych rodzajów zachowania zawodowego oraz powiększanie się jej zasobów zachowania zawodowego[96]. Według koncepcji D. E. Supera rozwój zawodowy człowieka składa się z pięciu stadiów, a pierwsze przypada na wiek 4–10 lat, toteż tak ważne jest, aby proces wspierania dzieci w zakresie wyboru zawodu lub ścieżki kształcenia miał miejsce już od najmłodszych lat.

Strategia uczenia się przez całe zakłada, że życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji – zaczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów, poprzez decyzję o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu. Umiejętności te kształtuje się już od najmłodszych lat, począwszy od zajęć przedszkolnych.

2. Założenia prawne związane z organizacją wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego

Konieczność zapewnienia uczniom wsparcia w wyborze zawodu i kierunku kształcenia, określają:

- Art. 1 pkt 19 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*, w której czytamy: „System oświaty zapewnia w szczególności: […] przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia[97]";
- Art. 98. 1 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*: „Statut szkoły zawiera w szczególności: […] organizację wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego[98]";
- Art. 109. *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*:
  „Podstawowymi formami działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły są m.in.:
  - zajęcia prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej; […]
  - zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego".

[96] Model D. Supera
[97] Art.1 ust.19 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2016 r., poz. 59 i 949);
[98] *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2016 r., poz. 59 i 949);

Zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego są realizowane niezależnie od pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu udzielanej uczniom na zajęciach prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej";

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591), zgodnie z którym:
  - „W szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana […] w formie: (…) zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu" (§ 6.2);
  - zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu uzupełniają działania szkoły i placówki w zakresie doradztwa zawodowego (§ 18) – w przypadku: szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum oraz placówek.
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z 2017 r., poz. 703), zgodnie z którym, dyrektor szkoły, uwzględniając ramowy plan nauczania, ustala dla poszczególnych klas i oddziałów, rozkład zajęć z zakresu doradztwa zawodowego[99];
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578), zgodnie z którym, indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny zawiera m.in.:
  - w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum – zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego;
  - zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Ważne!

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych planów nauczania określa:

- tygodniowy (w szkołach dla dorosłych prowadzących zajęcia w formie zaocznej – semestralny) wymiar godzin do dyspozycji dyrektora przeznaczonych na:
  - » zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia uczniów, w szczególności zajęcia związane z kształtowaniem aktywności i kreatywności uczniów,
  - » w przypadku szkół prowadzących kształcenie zawodowe – również na zajęcia związane z kształtowaniem kompetencji zawodowych;
- minimalny wymiar godzin zajęć z zakresu doradztwa zawodowego dla poszczególnych typów szkół[100]:
  - » minimum po 10 godzin w klasie VII i VIII (łącznie minimum 20 godzin w dwuletnim okresie nauczania,
  - » minimum 10 godzin w całym okresie nauczania – czteroletnim lub trzyletnim w zależności od typu szkoły (dotyczy liceum, technikum, branżowej szkoły I stopnia);
- poradnie psychologiczno-pedagogiczne udzielają pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniu kształcenia i kariery zawodowej bezpośrednio uczniom, młodzieży i ich rodzicom[101]. Pomoc ta polega w szczególności na planowaniu i realizacji zadań z zakresu doradztwa zawodowego.

[99] § 9 Przepisy rozporządzenia stosuje się:
1) począwszy od roku szkolnego 2017/2018 w:
a) klasach I, IV i VII szkoły podstawowej, a w latach następnych również w kolejnych klasach szkoły podstawowej,
b) branżowej szkole I stopnia dla uczniów będących absolwentami dotychczasowego gimnazjum,
c) szkole specjalnej przysposabiającej do pracy,
d) semestrach I szkoły policealnej, a w latach następnych również w kolejnych semestrach szkoły policealnej;
2) począwszy od roku szkolnego 2019/2020 w:
a) czteroletnim liceum ogólnokształcącym,
b) pięcioletnim technikum,
c) branżowej szkole I stopnia dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej;
3) począwszy od roku szkolnego 2020/2021 – w branżowej szkole II stopnia dla uczniów, którzy realizowali ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły I stopnia przeznaczony dla uczniów będących absolwentami dotychczasowego gimnazjum;
4) począwszy od roku szkolnego 2022/2023 – w branżowej szkole II stopnia dla uczniów, którzy realizowali ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły I stopnia przeznaczony dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej.

[100] Art. 47 ust. 1 pkt 3 lit. c *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949);

[101] § 8. 1.pkt 3 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 199 oraz z 2017 r., poz. 1647);

3. Zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu jako forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Wewnątrzszkolny system doradztwa zawodowego obejmuje ogół działań podejmowanych przez szkołę w celu prawidłowego przygotowania uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia. Stanowi element procesu wychowawczego szkoły i jest włączony do statutu szkoły. W odniesieniu do uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, po rozpoznaniu indywidualnych potrzeb edukacyjno-rozwojowych oraz możliwości psychofizycznych, istnieje możliwość realizowania zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu (dla uczniów szkół podstawowych, ponadpodstawowych, dotychczasowych gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych) jako formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu

- są formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej (nie ma określonej liczby uczestników);
- za ich organizację odpowiada dyrektor szkoły;
- w przypadku uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych są elementem wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ);
- w przypadku szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum uzupełniają działania szkoły w zakresie doradztwa zawodowego;
- dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych wraz z zajęciami związanymi z planowaniem kształcenia i kariery zawodowej są formą udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;

4. Co może zwiększyć efektywność prowadzonych zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu?

a) Cele zajęć dostosowane do potrzeb uczniów

Rozpoczynający pracę z dziećmi/młodzieżą w ramach zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu powinien zadać sobie pytanie: jakich informacji potrzebuje mój uczeń planujący przyszłość? Należą do nich na pewno:

- **informacje o zawodach** (charakterystyka zawodów, opisy zadań wykonywanych w danym zawodzie, warunków i charakteru pracy, predyspozycje do wykonywania danego zawodu, przeciwwskazania, możliwości rozwoju zawodowego i zatrudnienia, społeczne i gospodarcze znaczenie zawodu, informacje o rynku pracy);
- **informacje o możliwościach kształcenia** (oferta edukacyjna szkół na różnych poziomach kształcenia, wskazująca rodzaje i typy szkół, kryteria przyjęć, zasady rekrutacji, programy nauczania, zasady egzaminowania i uzyskiwania świadectw i dyplomów, informacje o zajęciach dodatkowych i kołach zainteresowań w danej szkole, osiągnięcia szkoły, miejsce w rankingach, przyznawane stypendia,

różnorodność i alternatywność ścieżek kształcenia) – które ułatwiają zestawienie samooceny z wymaganiami szkoły, dopasowanie własnych planów/wyników do konkretnej oferty edukacyjnej;

III – informacje związane z aktywnym poszukiwaniem pracy – niezbędne, bo sprzyjające znalezieniu odpowiednich ofert, umożliwiające przygotowanie dokumentów aplikacyjnych: CV, listu motywacyjnego, przygotowujące do spotkania z potencjalnym pracodawcą.

Zintegrowane działania nauczycieli oraz wymagania edukacyjne dostosowane do indywidualnych potrzeb uczniów i wynikające z rozpoznania pedagogicznego, powinny być adekwatne do wieku i oczekiwań uczniów. Intuicja pedagogiczna oraz wiedza z zakresu psychologii rozwojowej – dotycząca specyfiki i dynamiki etapów rozwoju społecznego – powinny być podpowiedzią dla nauczycieli, czego oczekują ich uczniowie i w jaki sposób określoną wiedzę przekazać, a umiejętności – kształtować. W przypadku młodszych dzieci działania nauczycieli powinny koncentrować się na dążeniu do rozpoznania przez nie zasobów własnych i poznaniu świata zawodów. Dzieci starsze należy stopniowo zapoznawać z rynkiem edukacyjnym oraz strategią uczenia się przez całe życie. Młodzież postawiona wobec konieczności planowania własnego rozwoju i podejmowania decyzji o wyborze zawodu będzie zainteresowana przede wszystkim doskonaleniem konkretnych umiejętności – np. niezbędnych podczas rozmowy kwalifikacyjnej lub takich, które stanowią odpowiedź na zapotrzebowania rynku pracy.

b) Świadomość kształtowanych postaw i zachowań

Należy tak zaplanować zajęcia z uczniami, aby doskonaliły one umiejętności i kształtowały takie postawy, które są niezbędne w karierze zawodowej:

- umiejętność pracy w grupie i w zespole,
- odpowiedzialność,
- pomysłowość,
- systematyczność,
- punktualność,
- empatię,
- organizację własnej pracy,
- przywództwo,
- planowanie,
- szybkość i dokładność,
- komunikatywność.

c) Oferta różnorodnych technik i metod pracy

Wśród polecanych w praktyce pedagogicznej metod pracy z uczniami w zakresie doskonalenia umiejętności świadomego zarządzania swoją dalszą ścieżką edukacyjną lub karierą zawodową na wyróżnienie zasługują:

- drama,
- symulacja.

Obie z nich należą do aktywizujących metod pracy. Rewelacyjnie sprawdzają się w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, i szkolnym. Już najmłodsi uczniowie bardzo chętnie wchodzą w określone role lub odgrywają scenki dramowe. Metody te są dla uczestników skarbnicą wiedzy o nich samych (emocjach, reakcjach, poziomie lęku, pewności siebie lub jej braku) i cechach predysponujących do wykonywania określonego zawodu. Wchodzenie w określone role (np. wymagającego pracodawcy, leniwego pracownika) wymaga kreatywności i odwagi, czyli cech, które są pożądane podczas procesu rekrutacyjnego oraz w samej pracy. Techniki dramowe stanowią źródło informacji o innych zaangażowanych w dramę osobach, ich emocjach, ambicjach, reakcjach na różnorodne bodźce. Uczy to wszystkie strony tolerancji i dystansu do innych. Uczestnicząc w symulacji jakiegoś zdarzenia, uczniowie mogą bezpiecznie i bez konsekwencji zmierzyć się z trudnymi sytuacjami. Symulacja jest skuteczną metodą zmiany postawy, wymaga jednakże przedyskutowania w grupie tego, co zaszło podczas prezentacji. Warto dodać, że techniki dramowe oraz symulacja są bardzo skutecznymi metodami w pracy z dzieć-

mi niepełnosprawnymi (zwłaszcza z niepełnosprawnością intelektualną). Uczniowie bardzo chętnie angażują się w proponowane przez nauczyciela wyzwania dramowe. Dzięki pełnemu zaangażowaniu w zadanie lepiej zapamiętują i z większą łatwością przychodzi im wyciąganie wniosków.

- zajęcia warsztatowe służące:
  - » rozbudzeniu świadomości na temat konieczności planowania własnego rozwoju i kariery zawodowej,
  - » samopoznaniu i określeniu predyspozycji wyznaczających dalszą drogę rozwoju zawodowego i karierę zawodową,
  - » doskonaleniu umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej i współdziałania,
  - » kształtowaniu umiejętności redagowania dokumentów aplikacyjnych , takich jak CV, list motywacyjny,
  - » rozwijaniu i doskonaleniu umiejętności autoprezentacji prowadzenia i rozmowy wstępnej lub walifikacyjnej z pracodawcami,
  - » zapoznaniu z obowiązującym prawem pracy;
- spotkania z:
  - » absolwentami, którzy osiągnęli sukces zawodowy – promowanie dobrych wzorców,
  - » przedstawicielami różnych zawodów,
  - » przedstawicielami lokalnych firm, pracodawców – praktyki zawodowe, poznanie oczekiwań pracodawców, charakterystyka lokalnego rynku zatrudnienia.

d) Wykorzystywanie przez wszystkich nauczycieli pracujących z uczniami wiedzy na temat rynku pracy

Odpowiedzialność za świadome wybory edukacyjne i zawodowe spoczywa nie tylko na doradcach zawodowych i specjalistach zajmujących się tym zagadnieniem. Każdy nauczyciel pracujący z uczniami (w ramach organizacji wewnątrzszkolnego systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego) jest w stanie wspomóc ich w tym długotrwałym procesie, na przykład poprzez dostosowanie metod pracy i środków dydaktycznych. Niezbędna w tym zakresie jest jednak wiedza dotycząca tego, co obecnie dzieje się na rynku edukacyjnym oraz rynku pracy (lokalnym, krajowym i zagranicznym). Każdy nauczyciel, dobierając zadania dla uczniów, może na przykład – zamiast odnosić się do jakiejś fikcyjnej sytuacji – przygotować diagramy, tabele, notatki na temat: poziomu bezrobocia, wymagań w wybranych profesjach, najpopularniejszych zawodów, najlepiej opłacanych profesji, odsetka zdawalności na wybrany kierunek studiów itp. Na tej podstawie, w zależności od przedmiotu, można poprosić uczniów o przygotowanie notatki, obliczenie procentu danej liczby, opracowanie danych statystycznych, oszacowanie wyników, zaprojektowanie strategii, przygotowanie przedstawienia czy napisanie wypracowania na dany temat. Wskazanie przydatności zdobywanej na danych zajęciach wiedzy lub kształtowanych umiejętności oraz odnoszenie się do zagadnień, które są bliskie uczniowi i dotyczą jego życia i problemów, są łatwiej przyswajane i lepiej zapamiętywane. Sami uczniowie postawieni w sytuacjach zadaniowych, z którymi się identyfikują – bardziej się angażują, co daje wymierne efekty kształcenia.

e) Współpraca z:

- instytucjami: poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, pracodawcami, placówkami kształcenia praktycznego, urzędami pracy, innymi szkołami tego samego lub wyższego typu, centrami doskonalenia zawodowego, organizacjami pozarządowymi, instytucjami szkoleniowymi, placówkami doskonalenia zawodowego;
- wszystkimi pracownikami szkoły/placówki: nauczycielami przedmiotów, wychowawcami, pedagogiem szkolnym, psychologiem, szkolnym organizatorem doradztwa zawodowego;
- rodzicami/opiekunami ucznia.

5. Doradztwo zawodowe dla uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego

Nadrzędnym celem kształcenia specjalnego jest przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym. Na nauczycielach pracujących z uczniem niepełnosprawnym, niedostosowanym społecznie lub zagrożonym niedostosowaniem społecznym, spoczywa ogromna odpowiedzialność za jak najpełniejsze przygotowanie go do podjęcia właściwej decyzji dotyczącej wyboru ścieżki kształcenia lub drogi zawodowej. Wybór przypadkowej lub nieprzemyślanej decyzji wiąże się z dużo poważniejszymi konsekwencjami,

niż w przypadku uczniów w pełni sprawnych. Zbędny wkład pracy w uzyskanie kwalifikacji zawodowych lub w celu sprostania wymaganiom edukacyjnym może spowodować zniechęcenie, wycofanie i brak chęci do podjęcia kolejnych wyzwań edukacyjno-zawodowych.
W ramach wewnątrzszkolnego wsparcia w wyborze kierunku kształcenia i kariery zawodowej należy położyć ogromny nacisk na rozpoznanie indywidualnych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych oraz możliwości ucznia niepełnosprawnego, zwłaszcza w kontekście ograniczeń zdrowotnych, a co za tym idzie – zawodowych. Nauczyciele powinni rozpoznać zainteresowania oraz uzdolnienia uczniów, a także zaplanować wsparcie w kontekście dokonanego rozpoznania.

Ważne!

Uczniowi z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego trudniej jest ocenić własne możliwości zawodowe i pozycję na rynku pracy. Wsparciem w tym zakresie są m.in.: doradcy zawodowi, jednakże ostateczna decyzja dotycząca planowania przyszłości należy do ucznia i jego rodziców. Warto podkreślić, że w kwestiach medycznych oraz dotyczących przeciwwskazań do nauki i wykonywania zawodu kompetentni w orzecznictwie są wyłącznie lekarze medycyny pracy, a nie doradcy zawodowi.

6. Dwutorowe wsparcie ucznia niepełnosprawnego

Realizacja zadań związanych z doradztwem zawodowym dla ucznia z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niepełnosprawność[102] może odbywać się dwutorowo.

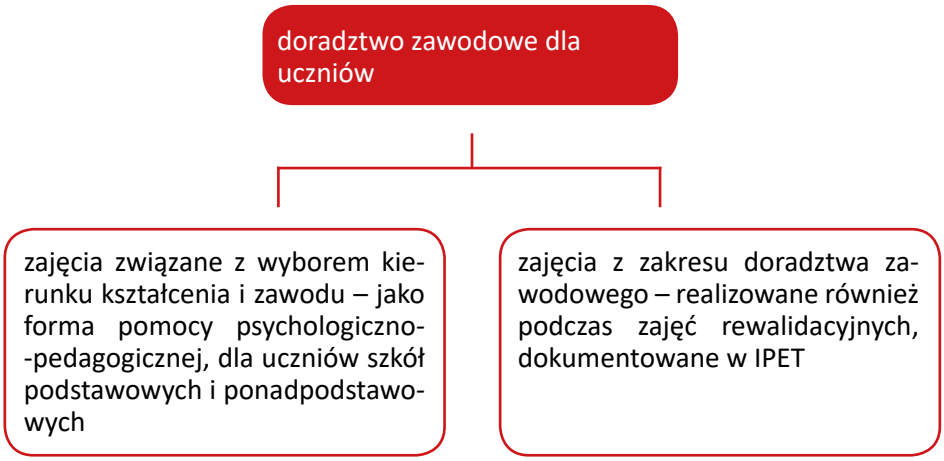

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578), indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny określa m.in.: zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, a także:

a) w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum – zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego,
b) zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

7. Dla kogo organizowane są oddziały przysposabiające do pracy?

Dodatkową formą wsparcia dla uczniów, którzy nie rokują ukończenia szkoły podstawowej w normalnym trybie, jest możliwość organizowania oddziałów przysposabiających do pracy. Dotyczy to uczniów, którzy

[102] Uczeń niepełnosprawny w rozumieniu prawa oświatowego to uczeń: niesłyszący, słabosłyszący, niewidomy, słabowidzący, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera i z niepełnosprawnościami sprzężonymi.

ukończyli 15. rok życia oraz którzy:
1) otrzymali promocję do klasy VII szkoły podstawowej;
2) nie otrzymali promocji do klasy VIII szkoły podstawowej[103].

Procedura przyjęcia ucznia odbywa się na podstawie opinii wydanej przez lekarza oraz opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, z których wynika zasadność podjęcia przez ucznia nauki w oddziale przysposabiającym do pracy. Dyrektor szkoły podstawowej przyjmuje ucznia do oddziału za zgodą rodziców.

Realizacja zadań w ramach oddziału przysposabiającego do pracy

- W oddziale przysposabiającym do pracy kształcenie ogólne realizuje się zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego dostosowaną do potrzeb i możliwości uczniów.
- Program przysposobienia do pracy opracowuje nauczyciel prowadzący zajęcia realizowane w celu osiągnięcia wybranych efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodach dla danego zawodu.
- Przysposobienie do pracy może być organizowane w szkole podstawowej albo poza szkołą na podstawie umowy zawartej przez dyrektora szkoły podstawowej w szczególności ze szkołą prowadzącą kształcenie zawodowe, placówką kształcenia ustawicznego, placówką kształcenia praktycznego, ośrodkiem dokształcania i doskonalenia zawodowego oraz pracodawcą.

8. Treści programowe oraz wymagania w zakresie przygotowania osób realizujących doradztwo zawodowe.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi w drodze rozporządzenia: „(…) treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego, warunki i sposób realizacji i organizacji doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach oraz wymagania w zakresie przygotowania osób realizujących doradztwo zawodowe w szkołach i placówkach, uwzględniając rolę doradztwa zawodowego we wspieraniu uczniów i słuchaczy w procesie podejmowania decyzji edukacyjnych i zawodowych[104]”. Rozporządzenie będzie obowiązywać od 1 września 2018 r.

[103] § 16 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U. z 2017 r., poz. 649);
[104] Art. 47.1. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949);

formy doradztwa zawodowego

preorientacja zawodowa
- jest prowadzona w przedszkolu podczas bieżącej pracy z uczniem,
- wykorzystuje podstawy pedagogiki zabawy,
- koncentruje się na rozpoznaniu własnych zasobów, poznaniu zawodów i środowiska pracy,
- realizowana jest w formie zabaw opartych na naśladownictwie, zabaw konstrukcyjno-manipulacyjnych, zabaw badawczych, zespołowych, gier.

orientacja zawodowa
- obejmuje dzieci w klasach I-III oraz IV-VI szkoły podstawowej,
- jest realizowana podczas bieżącej pracy z uczniem,
- dotyczy poszerzania wiedzy w zakresie:
  - » metodologii uczenia się,
  - » radzenia sobie ze stresem,
  - » treningu twórczego myślenia,
  - » komunikacji, asertywności,
  - » współpracy w grupie,
  - » podejmowania decyzji,
  - » wiedzy o zawodach i środowiskach pracy.

doradztwo zawodowe
- jest prowadzone dla uczniów klas VII i VIII oraz szkół ponadpodstawowych,
- organizowane jest w formie zajęć z zakresu doradztwa zawodowego oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowanych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- obejmuje działania ukierunkowane na:
  - » przygotowanie młodzieży do podejmowania trafnych decyzji edukacyjno-zawodowych, wyboru szkoły i zawodu zgodnego z zainteresowaniami i uzdolnieniami oraz do roli pracownika na współczesnym rynku pracy oraz radzenia sobie z ciągłymi zmianami,
  - » kształtowanie proaktywnych postaw we współczesnym świecie.

V. Zadania nauczyciela w kontekście nowych regulacji prawnych

Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

V.1. Rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka i czynników środowiskowych

„Czym gorączka, kaszel, wymioty dla lekarza, tym uśmiech,

łza, rumieniec dla wychowawcy.
Nie ma objawu bez znaczenia.
Trzeba notować i zastanawiać się nad wszystkim,
odrzucać co przypadkowe,
łączyć co pokrewne, szukać kierujących praw..."[105]

Myśl Janusza Korczaka nabiera szczególnego znaczenia w kontekście tych zadań nauczycieli, które dotyczą rozpoznawania potrzeb i możliwości uczniów. Zwraca uwagę na konieczność wnikliwej, systematycznej i szczegółowej obserwacji uczącego się, łączenia wszystkich zaobserwowanych symptomów, w celu dokonania rzetelnej diagnozy. Bazę informacji tworzą wszyscy pracownicy szkoły, prowadząc bieżącą obserwację pedagogiczną w różnych sytuacjach szkolnych, co gwarantuje wieloaspektowe rozpoznanie potrzeb i możliwości uczącego się. Dobór techniki/metody badawczej, jaką jest obserwacja pedagogiczna, zapewnia bezstresowe dla ucznia pozyskiwanie danych. Diagnoza prowadzona w przedszkolu, szkole lub placówce pozwala na ustalenie wielu czynników sprawczych mających wpływ na funkcjonowanie ucznia. Uwzględnia kontekst biopsychospołeczny, w którym obok czynników rozwojowych i edukacyjnych, istotną rolę w rozwoju młodego człowieka odgrywają także czynniki środowiskowe.

1. Do czego zobligowany jest każdy nauczyciel i wychowawca grup wychowawczych w zakresie prowadzenia obserwacji pedagogicznej?

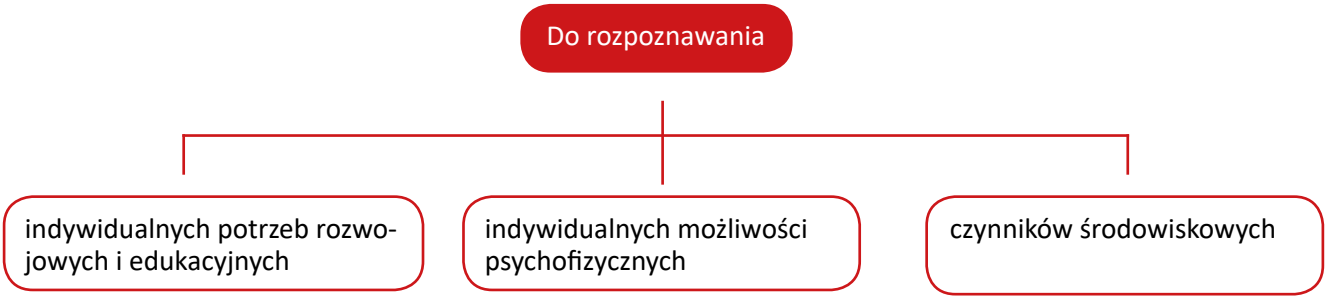

Indywidualne potrzeby rozwojowe – wynikają przede wszystkim z etapu rozwoju procesów poznawczych i procesów emocjonalno-społecznych oraz rozwoju osobowości. Nauczyciel rozpoznaje ich aktualny poziom w odniesieniu do każdego ucznia, w czym pomocne mogą być pytania, np.:

- Czy uczeń jest w stadium myślenia konkretno-wyobrażeniowego (przedoperacyjnego), operacyjnego (konkretnego), czy abstrakcyjnego?
- Czy jego uwaga jest mimowolna, czy dowolna (jest procesem regulowanym czy samoregulowanym)?
- Czy jego pamięć ma charakter dowolny, czy logiczny?
- Czy w ramach percepcji uczeń dokonuje rozpoznawania, rozróżniania, czy może już kategoryzowania?
- Czy przejawia gotowość do pracy w grupie?
- Czy potrafi kontrolować swoje emocje?
- Czy poszukuje nowych wyzwań?
- Czy podejmuje się rozwiązywania zadań samodzielnie, czy oczekuje pomocy?
- Czy kieruje się motywacją zewnętrzną w działaniach, czy swoją aktywność postrzega już jako własną potrzebę?

Nauczyciel powinien być świadomy tego, że uczniowie będący w tym samym wieku, mogą znajdować się w innym momencie rozwojowym np., w fazie początkowej, końcowej danego etapu/stadium lub w momencie przejściowym – pomiędzy następującymi po sobie etapami – i że wynikające z procesów poznawczych komponenty rozwijane są przez wiele lat. Istotne jest więc rozpoznanie indywidualnych

[105] Korczak J., (1924), *Momenty wychowawcze*, Warszawa – Łódź: Nasza Księgarnia.

potrzeb rozwojowych uczącego się, by wymagania stawiane mu przez nauczyciela były dostosowane do jego możliwości poznawania i przetwarzania rzeczywistości – by mógł im sprostać.
Np. uczeń, który jest na etapie myślenia przedoperacyjnego lub w fazie przejściowej do myślenia operacyjnego, nie może być pozbawiony możliwości manipulowania, liczenia na konkretach.

I**ndywidualne potrzeby edukacyjne** – wiążą się z warunkami, jakie tworzy nauczyciel, by uczeń opanował wymagania, które określa podstawa programowa i program nauczania, przewidziane dla jego etapu kształcenia, poszerzone ze względu na oczekiwania samego ucznia związane np. z zakresem treści, działań, które go interesują. W aspekcie indywidualnych potrzeb edukacyjnych najważniejsza jest strategia, którą przyjmie nauczyciel dla konkretnego ucznia, oraz dobór dostosowań w szczególności pod kątem organizacji pracy, form i metod uczenia/uczenia się.

Dla ucznia z trudnościami w opanowaniu techniki czytania nauczyciel/specjalista może wybrać metodę z grupy: syntetycznych, analitycznych, analityczno-syntetycznych lub globalnych, których podstawą jest głoska, sylaba, wyraz lub zdanie. Może zastosować dowolną, ale optymalną dla dziecka, np. wybierając spośród: metody fonetyczno-literowo-barwnej B. Rocławskiego, Metody Dobrego Startu M. Bogdanowicz, naturalnej nauki języka B. Cutting, świata pisma I. Majchrzak, metody 18 struktur wyrazowych E. Kujawy i M. Kurzyny itd. Nie zawsze pierwszy wybór jest skuteczny i ostateczny.

Indywidualne możliwości psychofizyczne – wiążą się ze specyficznymi cechami jednostki wpływającymi pozytywnie lub negatywnie na proces nauki, np. tempo uczenia się, wytrwałość, czas skupiania uwagi, motywacja do uczenia się, podejście do rozwiązywania problemów, ograniczenia wynikające z choroby przewlekłej, dominujący styl uczenia się, rodzaj przejawianej inteligencji (interpersonalna lub intrapersonalna), łatwość lub trudność w nawiązywaniu relacji, kontrola emocjonalna itd. Z indywidualnych możliwości wynika potrzeba opracowania przez nauczyciela szerokiego wachlarza dostosowań, wymagających już nie tylko indywidualizacji pracy z uczniem, ale personalizacji uczenia się jednostki.

Czynniki środowiskowe wynikają z faktu, iż – uczeń na co dzień funkcjonuje w różnorodnych środowiskach. Znaczący wpływ na jego wielostronny rozwój mają te czynniki, które mają związek ze specyfiką środowiska szkolnego, dotyczące grupy rówieśniczej i osób dorosłych zatrudnionych w przedszkolu, szkole i placówce, środowiska fizycznego szkoły i klasy oraz środowiska rodzinnego.

Należą do nich między innymi:

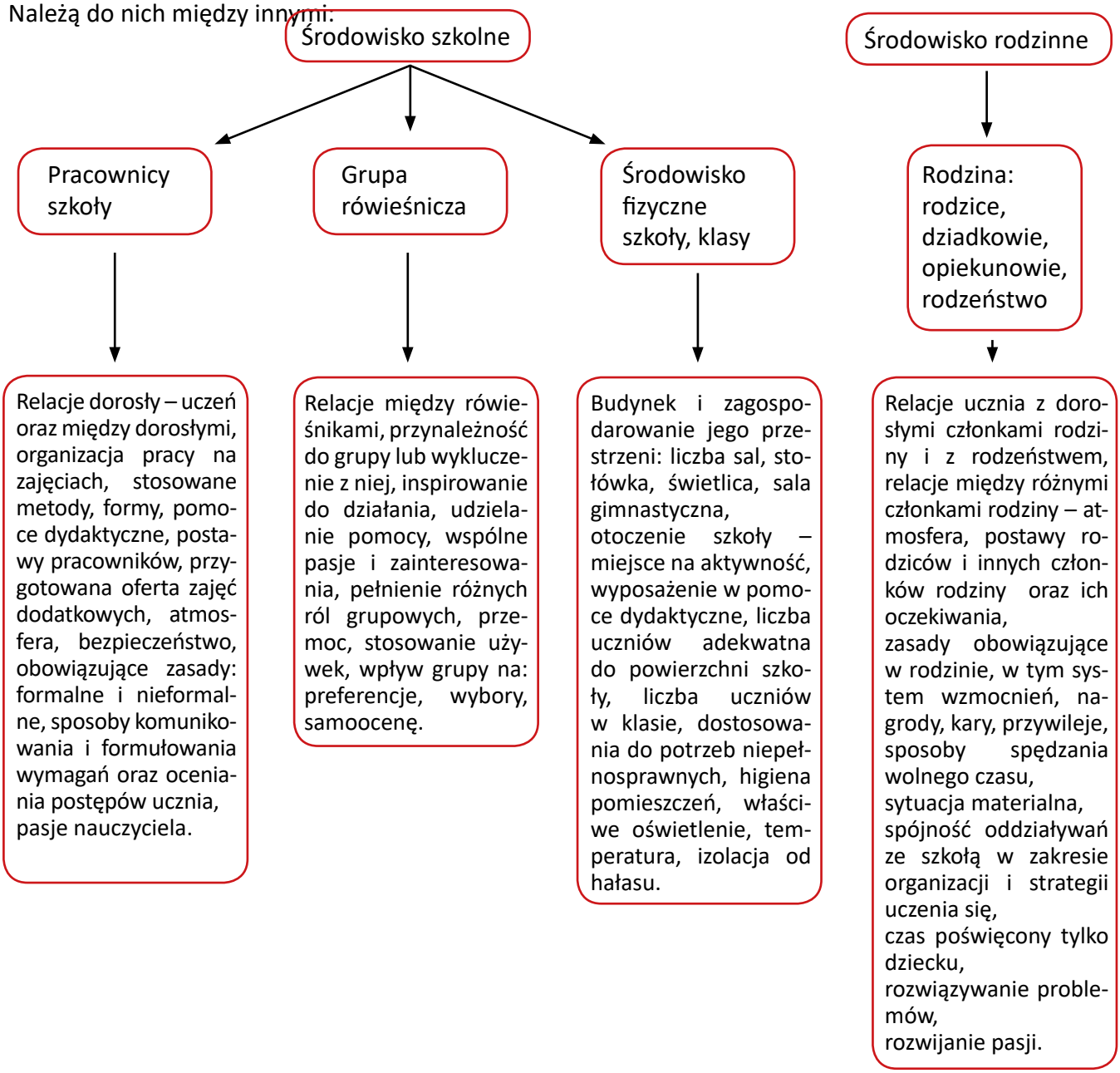

Każda z wymienionych grup może mieć zarówno pozytywny, jak i negatywny wpływ na osiąganie sukcesów lub porażek przez dzieci i młodzież. Szczególnego wymiaru nabiera oddziaływanie nauczyciela, specjalisty, który buduje bezpieczne i atrakcyjne dla ucznia drogi uczenia się dostosowane do jego możliwości i predyspozycji lub stwarza bariery i ograniczenia trudne do pokonania przez uczącego się. Zaprezentowane poniżej przeciwstawne modele uczenia wskazują, w którym przypadku uczeń dzięki personalizacji procesu kształcenia ma szansę na rozwój.

Wpływ środowiska szkolnego – postawy nauczycieli, preferowane sposoby uczenia

Nauczyciel

Przekazuje wiedzę.

Podaje gotowe rozwiązania.

Preferuje swój styl uczenia się.

Uczy według tego samego schematu.

Narzuca metodę rozwiązania problemu, sposób prowadzenia notatek itp.

Pracuje na podstawie podręcznika i ćwiczeń.

Przygotowuje zadania o tym samym stopniu trudności.

Wyznacza taki sam czas na wykonanie zadania dla wszystkich uczniów.

Ocenia tylko za pomocą stopnia.

Realizuje tematykę zajęć zgodnie z wytyczonym przez siebie planem.

Wymaga.

Jest dominujący.

Dyscyplinuje uczniów.

Jest zamknięty, tworzy dystans.

Nauczyciel

Wspiera w samodzielnym odkrywaniu wiedzy.

Uczy, jak się uczyć.

Dostosowuje swoje działania do stylu uczenia się ucznia.

Zaskakuje, wprowadza oryginalne zadania, ciekawe rozpoczęcia i zakończenia zajęć.

Umożliwia uczniowi wybór metody oraz formy prezentacji zadania i redagowania notatek.

Tworzy warunki do korzystania z różnych źródeł informacji.

Różnicuje stopień trudności zadań, pozwala dokonać wyboru.

Różnicuje czas, uwzględniając potrzeby ucznia.

W ocenie przekazuje informację zwrotną.

Uwzględnia zainteresowania uczniów, zgłaszane przez nich pomysły, umożliwia prezentację osiągnięć, uzdolnień.

Wspiera.

Moderuje działania uczniów.

Tworzy bezpieczną, przyjazną atmosferę uczenia się.

Jest otwarty na ucznia, jego potrzeby, problemy.

Wszystkie czynniki – zarówno rozwojowe, edukacyjne, jak i środowiskowe są istotne i nie można pominąć żadnego z nich. Dzięki ich rozpoznaniu możemy określić mocne strony ucznia oraz te, które wymagają wsparcia. Możemy poznać jego zainteresowania i uzdolnienia, jak również bariery oraz ograniczenia, które utrudniają mu funkcjonowanie w przedszkolu, szkole lub placówce.

2. W jaki sposób pozyskać informacje na temat mocnych stron dzieci oraz młodzieży i tych, które należy wspierać?

Warunkiem rzetelnego rozpoznania potrzeb indywidualnych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia jest zgromadzenie informacji tworzących, jak najbardziej kompletny – całościowy obraz

uczącego się, który ukaże jego kompetencje, typowe zachowania, mocne strony, predyspozycje, zainteresowania i uzdolnienia. Wyeksponuje również występujące trudności, braki, które należy niwelować. Rzetelna diagnoza pedagogiczna i wynikające z niej wnioski zapewnią trafny dobór: obszaru wsparcia, formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, sposobów organizacji oraz metod pracy.
Wśród wielu metod i technik poznawania drugiej osoby najbardziej naturalną w przedszkolu, w szkole i placówce jest obserwacja pedagogiczna, którą Tadeusz Pilch rozumie jako „gromadzenie danych uzyskanych drogą spostrzeżeń zmysłowych, bez interwencji obserwatora w przebieg badanego zjawiska”[106].
W środowisku edukacyjnym obserwacji pedagogicznej należy dokonywać w trakcie codziennej bieżącej pracy z uczniem w różnych sytuacjach edukacyjnych i kontekstach społecznych, w wielu konfiguracjach:

Uczeń – Uczeń,
Uczeń – Grupa,
Uczeń – Nauczyciel,
Uczeń – Rodzic,
Uczeń – Inny pracownik szkoły,
Uczeń – Osoba obca (np. zewnętrzny ekspert).

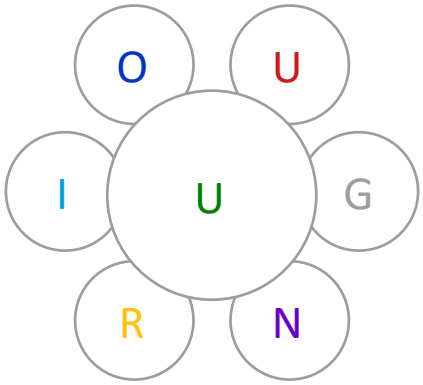

Informacje o dzieciach i młodzieży gromadzimy podczas:
- zorganizowanych przez nauczyciela działań dydaktycznych w ramach wielostronnej aktywności na terenie przedszkola, szkoły (na zajęciach zintegrowanych oraz lekcjach przedmiotowych);
- zajęć organizowanych poza murami przedszkola, szkoły lub placówki (podczas spacerów i wycieczek, olimpiad i zawodów sportowych, działań praktycznych na terenie ogrodów, zajęć w instytucjach kulturalno-oświatowych itp.);
- inicjowanych przez ucznia/wychowanka (np.: swobodnych zabaw, gier w grupie przedszkolnej, w grupie wychowawczej, w klasie, podczas przerw w szkole, na placu zabaw, przy podejmowaniu czynności samoobsługowych, organizacyjnych, działań ukierunkowanych na pomoc, integrację, dzielenie się swoimi zainteresowaniami itp.);
- spotkań okolicznościowych i tematycznych w grupie przedszkolnej/grupie wychowawczej/klasie, uroczystości organizowanych dla całej społeczności przedszkola, szkoły lub placówki, prelekcji, warsztatów, spotkań z ciekawymi ludźmi;
- zajęć rozwijających zainteresowania, uzdolnienia wynikających z oferty przedszkola/szkoły/placówki;
- zajęć specjalistycznych z zakresu udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej (jeśli uczeń w nich uczestniczy);
- zajęć świetlicowych (jeśli uczeń bierze w nich udział) itd.

Ważne!

Dokonywanie obserwacji pedagogicznej w różnych ujęciach – architektonicznym, czasowym, personalnym oraz podczas zróżnicowanych sytuacji edukacyjnych istotne jest w kontekście pozyskiwania i łączenia

[106] Pilch T., (1995), *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa: Żak.

informacji o uczniu pochodzących od wielu nauczycieli i innych pracowników przedszkola/szkoły/placówki. W związku z tym prowadzoną obserwację należy rozumieć jako działanie diagnostyczne nauczycieli, które podejmują codziennie i podczas każdego kontaktu z uczniem, żeby zarejestrować nawet najdrobniejsze zmiany świadczące o trudnościach lub postępach ucznia.

3. Jakie cechy obserwacji pedagogicznej mają wpływ na jej obiektywność i przydatność w rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz rozwijaniu potencjału ucznia?

Do najistotniejszych cech obserwacji należą:

4. Jakich błędów powinien unikać obserwator?

Nauczyciel – obserwator oprócz wiedzy dotyczącej samej obserwacji i znajomości etapów rozwoju dziecka musi wykazywać się rzetelnością, spostrzegawczością i obiektywizmem oraz wiedzieć, jakie błędy mogą spowodować zniekształcenie postępowania obserwacyjnego, a w konsekwencji wpłynąć na nieprawidłową interpretację wyników.

5. Jakie inne techniki lub metody diagnostyczne mogą wzbogacić informacje o potencjale ucznia i jego funkcjonowaniu w przedszkolu, szkole lub placówce?

W celu zgromadzenia informacji oprócz obserwacji pedagogicznej prowadzonej podczas bieżącej pracy można zastosować:

- analizę dokumentów:
  - » dydaktycznych i szkolnych, w tym: testów kompetencji, sprawdzianów, egzaminów, dzienników lekcyjnych, dzienników zajęć przedszkolnych, dzienników zajęć pozalekcyjnych – np. kół zainteresowań, dzienników zajęć specjalistycznych, zawierających informacje o wynikach w nauce, frekwencji, preferowanych zainteresowaniach, uzdolnieniach, formach udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, incydentalnych wydarzeniach z udziałem ucznia, kontaktach nauczycieli z rodzicami itp.;
  - » udostępnionych w szkole za zgodą rodzica, w tym: informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, orzeczeń i opinii poradni psychologiczno-pedagogicznych i specjalistycznych (jeśli uczeń je posiada), zawierających informacje o poziomie funkcjonowania ucznia w poszczególnych sferach rozwojowych, o stopniu przygotowania do nauki czytania, pisania, liczenia lub poziomie opanowania umiejętności szkolnych, o mocnych i słabych stronach ucznia, w tym zainteresowaniach oraz deficytach i trudnościach, wskazaniach do dalszej pracy;
  - » medycznych w tym: zaleceń lekarzy pediatrów i specjalistów, które są zawarte w zaświadczeniach lekarskich i poszpitalnych (za zgodą rodzica), procedur postępowania wobec ucznia z chorobą przewlekłą, znajdujących się w zasobach pielęgniarki szkolnej) itd.,
- analizę wytworów uczniowskich – czyli spostrzeżenia poczynione na podstawie np: rysunków, prac

przestrzennych, pisma, testu niedokończonych zdań, tekstów tworzonych swobodnie. Pomagają one w interpretacji stanu emocjonalno-społecznego dziecka, młodego człowieka – jego przeżyć, uczuć, pragnień, marzeń. Mogą odzwierciedlać relacje interpersonalne między członkami rodziny ucznia, między uczniem a rówieśnikami oraz wskazywać poziom umiejętności wykonawczych (manualnych, estetycznych) autora pracy;

- rozmowy:
  - » indywidualne – z uczniem, rodzicami/opiekunami (dotyczące np.: stanu zdrowia ucznia, nastroju, zmian w jego zachowaniu, nawiązywania relacji z osobami dorosłymi i rówieśnikami, sukcesów i trudności, zainteresowań, motywacji do uczenia, preferowanych sposobów uczenia się w domu, spędzania wolnego czasu, stosowanego systemu nagród i kar, ustalonych zasad i norm oraz stopnia ich przestrzegania, długości i jakości czasu przeznaczanego dziecku przez rodziców itd.);
  - » z innymi nauczycielami pracującymi z dzieckiem, specjalistami (np. na temat wyników obserwacji pedagogicznej podczas bieżącej pracy, w tym postępów uczniów, braków i trudności, prezentowanych przez nich zachowań, relacji rówieśniczych, organizacji warsztatu pracy, skuteczności wdrożonych dostosowań i efektywności specjalistycznych form udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej itd.);
  - » z innymi osobami – w zależności od problemów ucznia, np.: kuratorami sądowymi, pracownikami socjalnymi, przedstawicielami policji;
- badania socjometryczne – wykorzystywanie w celu ustalenia relacji w grupie technik socjometrycznych – np.: technika J.L. Moreno, „plebiscyt życzliwości i niechęci", „zgadnij kto", szeregowanie rangowego.

Ważne!

- Nauczyciele i rodzice mogą także skorzystać z narzędzi diagnostycznych opracowanych przez Instytut Badań Edukacyjnych, między innymi z: *Testu Umiejętności na Starcie Szkolnym*, *Testu Pamięci Roboczej*, narzędzi do diagnozy ryzyka dysleksji i wielu innych. Pracownicy IBE udzielają również konsultacji dotyczących procedury stosowania narzędzi i interpretacji wyników.
- Przytoczone przykłady nie wykorzystują szerokiego spektrum źródeł pozyskiwania informacji o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu, szkole lub placówce. Można je modyfikować i wzbogacać w zależności od problemu ucznia, trudności, barier i ograniczeń, jakich doświadcza, gotowości rodziców/opiekunów do współpracy i dzielenia się informacjami, a także wiedzy samego nauczyciela.

6. W jakim celu należy prowadzić obserwację pedagogiczną w przedszkolu, a w jakim w szkole?

Im wcześniej nastąpi rozpoznanie potrzeb i możliwości dzieci, tym szybciej można im zapewnić indywidualne wsparcie i pomoc. Rozpoznanie w oparciu o obserwację pedagogiczną prowadzą nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści w przedszkolu, szkole i placówce.

1. Obserwacja w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego

Obserwacja pedagogiczna ma na celu wczesne rozpoznanie u dziecka dysfunkcji lub dysharmonii rozwojowych i podjęcie interwencji zmierzającej do ich wyeliminowania. Ponadto ułatwia ona zidentyfikowanie zainteresowań i uzdolnień dzieci, do rozwijania których nauczyciel tworzy optymalne warunki.

Obserwacją pedagogiczną podczas bieżącej pracy objęte są wszystkie dzieci w przedszkolu. U wychowanków, którzy w danym roku szkolnym mają rozpocząć naukę w szkole, obserwacja pedagogiczna kończy się analizą i oceną gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole – tzw. diagnozą przedszkolną.

Obserwacja pedagogiczna ukierunkowana jest na funkcjonowanie dziecka z uwzględnieniem wszystkich sfer rozwojowych. Powinna przede wszystkim uwzględniać:

w zakresie rozwoju społeczno-emocjonalnego:

- umiejętność samodzielności – organizacyjnej, zadaniowej, w zakresie samoobsługi,
- funkcjonowanie w grupie, w tym nawiązywanie kontaktów i relacji z rówieśnikami oraz osobami doro-

słymi, jak również współdziałanie w zespole,
- stopień rozpoznawania emocji i ich kontroli w sytuacji problemowej lub nowej;

w zakresie rozwoju fizycznego:
- poziom ogólnej sprawności ruchowej (duża motoryka),
- poziom sprawności manualnej (mała motoryka),
- funkcjonowanie zmysłów;

w zakresie rozwoju intelektuanego:
- poziom rozwoju procesów poznawczych: myślenia, uwagi, pamięci, spostrzegania,
- poziom rozwoju funkcji psychomotorycznych t.j.: percepcji wzrokowej, słuchowej, koordynacji wzrokowo-słuchowo-ruchowej,
- kompetencje komunikacyjne, w tym: poprawność artykulacyjną, fleksyjną, gramatyczną i składniową podczas wypowiedzi,
- poziom rozumowania matematycznego;

w zakresie wiedzy ogólnej:
- zasób informacji o zjawiskach przyrodniczych i społecznych,
- zainteresowanie czytaniem, liczeniem.

Niezbędne jest także ustalenie obszarów zainteresowań i uzdolnień dziecka oraz określenie jego mocnych stron i tych, które wymagają wsparcia.
Analiza wyników wstępnej obserwacji pedagogicznej (która jest prowadzona na początku roku szkolnego) jest podstawą do wyłonienia dzieci, które wymagają zniwelowania deficytów rozwojowych i rozwijania funkcji psychomotorycznych. Nauczyciele opracowują dla nich programy korygująco-wspierające, zawierające dostosowania dotyczące organizacji pracy, doboru form oraz metod. Realizacja zadań wynikających z ww. programów odbywa się w ramach pracy z całą grupą, w małych zespołach, w działaniach indywidualnych z dzieckiem, podczas bieżącej pracy oraz prowadzenia specjalistycznych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej (w przypadku potrzeby zintensyfikowania oddziaływań).
Obserwacja końcowa daje odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu podjęte wsparcie przełożyło się na zniwelowanie trudności i zmniejszenie dysharmonii rozwojowych. Program korygująco-wspierający odnosi się także do rozwijania zainteresowań i uzdolnień dzieci.
Rodzice dzieci, które w danym roku szkolnym rozpoczynają naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej, otrzymują pisemną informację o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole, ze wskazaniem mocnych stron i zauważonych trudności w zakresie:
- umiejętności społecznych i odporności emocjonalnej,
- umiejętności matematycznych i gotowości do nauki czytania oraz pisania,
- sprawności motorycznej i koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- samodzielności,
- potrzeb rozwojowych dziecka, jego predyspozycji, uzdolnień i zainteresowań.

Ważne!
- Rodzice nie są zobligowani do przedłożenia ww. dokumentu nauczycielowi uczącemu w klasie pierwszej szkoły podstawowej, ale w przypadku zarejestrowania podczas obserwacji końcowej utrzymujących się trudności i dysharmonii rozwojowych przekazanie go wychowawcy skróci czas na podjęcie lub kontynuację działań wspierających rozwój dziecka.
- Wskazane jest, by nauczyciel klasy pierwszej szkoły podstawowej, chcąc rozpoznać indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne nowego zespołu klasowego, przeprowadził diagnozę wstępną, która ukaże na początku roku szkolnego zasób, potencjał uczniów i zasygnalizuje ewentualne braki, trudności rozwojowe i edukacyjne. Przedmiotem badania powinny być wybrane umiejętności, zdolności, sprawności, które wynikają z wymagań określonych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, w szczególności opisane w informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej.

2. Obserwacja w szkołach

Obserwację pedagogiczną w trakcie bieżącej pracy z uczniami w szkole nauczyciel prowadzi w celu rozpoznania u nich:

- trudności w uczeniu się, np. z zakresu języka polskiego – w czytaniu, pisaniu, w redagowaniu różnych form wypowiedzi, z zakresu matematyki – w liczeniu, w rozwiązywaniu zadań tekstowych itp.,
- problemów emocjonalno-społecznych,
- szczególnych uzdolnień.

Na I etapie kształcenia metodę tę nauczyciel wykorzystuje w szczególności do zdiagnozowania u uczniów:

- deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych,
- ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się,
- potencjału,
- zainteresowań oraz szczególnych uzdolnień.

Zaobserwowane podczas wykonywania przez ucznia zadań edukacyjnych niepokojące symptomy są wskazaniem do objęcia go pomocą psychologiczno-pedagogiczną.

Przykładowe symptomy sugerujące występowanie specyficznych trudności w uczeniu się

Rodzaj specyficznych trudności w uczeniu się	Symptomy
Dysleksja (specyficzne trudności w czytaniu)	Przy odczytywaniu: mylenie liter o podobnym kształcie, np.: p – b, m – w, a – o, t – ł, przestawianie liter w wyrazie, pomijanie wyrazów lub dodawanie nowych, opuszczanie lub zmiana końcówek wyrazów, odgadywanie wyrazów po pierwszej literze, sylabie, trudności w czytaniu wyrazów: ze zbiegiem spółgłosek, wielosylabowych, nowych, uporczywe głoskowanie, częste powracanie do początkowej sylaby, trudności w dokonaniu syntezy; Nieprawidłowy rytm i tempo czytania; Brak lub słabe rozumienie tekstu; Inne trudności: w zapinaniu guzików, sznurowaniu butów, w zapamiętywaniu i wykonywaniu poleceń złożonych, opóźniony rozwój mowy, mylenie kierunków, pismo lustrzane, kłopoty w zapamiętywaniu sekwencji np. dni tygodnia, miesięcy, w zapamiętywaniu dat, w odczytywaniu wyrazów w językach obcych.
Dysgrafia – specyficzne trudności w pisaniu (niski poziom graficzny pisma)	pismo mało czytelne lub nieczytelne, niedokładny, zniekształcony zapis liter, niewłaściwe odstępy między literami i wyrazami, niepoprawne proporcje liter w wyrazie, niewłaściwe łączenie liter, silny lub słaby nacisk przy pisaniu, wolne tempo pisania, opuszczanie fragmentów tekstu, trudności w rysowaniu, kreśleniu figur na geometrii itp.

Dysortografia – specyficzne trudności w pisaniu (popełnianie błędów ortograficznych mimo znajomości zasad pisowni, inne odstępstwa od poprawnego zapisu wyrazu)	Podczas przepisywania, pisania z pamięci, ze słuchu – mylenie liter o podobnych kształtach np. l, ł, t i różniących się położeniem wobec osi poziomej np. p – g lub pionowej np. u – n, pomijanie drobnych elementów pisma, np. kresek, ogonków, kropek, opuszczanie/dodawanie/zamiana liter lub wyrazów, łączenie wyrazów, łączenie przyimków z wyrazami, błędy w pisowni wyrazów ze zmiękczeniami, z dwuznakami, z głoskami dźwięcznymi i bezdźwięcznymi, zamiana końcówek ą – om, ę – em, trudności w różnicowaniu liter i – j, pismo fonetyczne, wolne tempo pisania, opuszczanie fragmentów tekstu, błędy w wyrazach z ó – u, rz – ż, ch – h mimo znajomości zasad; Trudności na innych przedmiotach, np.: odtwarzanie znaków graficznych i zapis wyrazów na językach obcych, w zapisywaniu liczb wielocyfrowych, ułamków, omijaniu liczb w formułach matematycznych.

(Więcej o specyficznych trudnościach w uczeniu można dowiedzieć się z publikacji *O dysleksji czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu* M. Bogdanowicz).

Dzięki obserwacji pedagogicznej możemy nie tylko wychwycić symptomy informujące o trudnościach ucznia, ale także o jego zainteresowaniach, czy też uzdolnieniach.
Według Kruszewskiego[107] uczniów zdolnych można poznać między innymi po:
- fantastycznych pomysłach, które próbują realizować bez względu na istniejące warunki,
- tolerancji wobec sprzeczności i wieloznaczności, która powoduje, że mogą być odbierani jako myślący nieprecyzyjnie,
- szybkim tempie, często skróconym działaniu, w toku rozwiązywania zadań intelektualnych,
- dużej liczbie interesujących ich zagadnień, przez którą mogą być posądzeni o powierzchowność,
- preferowaniu pracy w samotności, co może być interpretowane jako przejaw zaburzenia w ich życiu społecznym.

Ważne!

Te przykłady wskazują na możliwość błędnej interpretacji wyników obserwacji pedagogicznej przy braku zachowania obiektywizmu podczas badania.
Więcej na ten temat w publikacji *Model pracy z uczniem zdolnym w gimnazjum*[108].

7. Kto może pomóc nauczycielowi w procesie diagnostycznym?

Na terenie przedszkola, szkoły lub placówki osobami, które mogą udzielić nauczycielowi wsparcia w zakresie rozpoznawania potencjału ucznia, są:
- **wszyscy nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych** prowadzący z nim zajęcia opiekuńczo-wychowawcze i dydaktyczne,
- **specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, szkole lub placówce**:
  - » pedagog, psycholog, terapeuta pedagogiczny, logopeda i inni specjaliści – do ich głównych zadań należy prowadzenie badań i działań diagnostycznych, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, w celu ustalenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień, przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu ucznia;
  - » terapeuta pedagogiczny – prowadzi w szczególności badania diagnostyczne uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi oraz specyficznymi trudnościami w uczeniu się, w celu rozpoznania tych trudności, jak również rozpoznaje przyczyny utrudniające uczniom aktywne i pełne uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki;

[107] Kruszewski K., (1991), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Warszawa: PWN.
[108] Dąbrowska T., Dynor L., Foryś M., Gałązka K., Kolczyńska E., Madziara A., Pęczek K., Sprawka E., Wachowicz E., (red.), (2013), *Model pracy z uczniem zdolnym w gimnazjum*, Warszawa: ORE.

» logopeda – dokonuje diagnozy logopedycznej, w celu określenia stanu mowy i poziomu rozwoju umiejętności językowych poprzez badania przesiewowe;
- inni pracownicy szkoły (niepedagogiczni) – przekazują informacje o zaobserwowanych sytuacjach, postawach uczniów;
- rodzice zaproszeni do współpracy lub kontaktujący się z nauczycielem z własnej inicjatywy – dzielą się swoimi spostrzeżeniami odnoszącymi się do sfery edukacyjnej i społeczno-emocjonalnej w funkcjonowaniu dziecka, do jego sukcesów, porażek, problemów, sytuacji losowych.

Ważne!

W przypadku, gdy rozpoznanie i wynikające z niego działania wspierające ucznia nie przynoszą poprawy, dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki (za zgodą rodzica lub pełnoletniego ucznia) może wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie diagnozy w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej.

8. Jakie korzyści przyniesie uczniom rozpoznawanie indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych w przedszkolu, szkole, placówce?

spostrzeżenia uzyskane przez nauczycieli, przede wszystkim w wyniku obserwacji pedagogicznej, ich analiza oraz wnioski umożliwią szybkie objęcie uczniów pomocą psychologiczno-pedagogiczną podczas codziennej pracy oraz wprowadzenie zmian wpływających korzystnie na proces uczenia się.

Wyniki działań diagnostycznych przyczynią się do:
- **szybkiego wdrożenia indywidualnych dostosowań**, włączonych w bieżącą pracę z uczącym się, co może się przełożyć na: korektę dysfunkcji, pokonanie lub zmniejszenie występujących trudności, rozwój i udoskonalenie umiejętności szkolnych, zmiany w zachowaniu uczniów, wzrost osiągnięć w różnych obszarach.

Indywidualne dostosowania mogą dotyczyć różnych obszarów:
- organizacji przestrzeni – np.: miejsca, w którym uczeń działa, osoby z którą siedzi, eliminacji otaczających go źródeł bodźców itp.;
- organizacji pracy ucznia – np.: zmiany form aktywności, przerw na relaksację, uczenia się z wykorzystaniem różnych form organizacyjnych – w parach lub grupach, z udziałem klasowego eksperta;
- tempa uczenia się i poziomu umiejętności – np.: stosowania zadań o rożnym stopniu trudności, ustalania terminów i zakresu materiału umożliwiającego uczniowi realizację zadania, projektu lub zaliczenie sprawdzianu – w tym ograniczania materiału, dzielenia go na części lub zachęcania ucznia do realizacji dodatkowych przedsięwzięć wynikających z jego zainteresowań itp.;
- wyboru metod i środków dydaktycznych najskuteczniejszych dla danego uczącego się – związanych z wyszukiwaniem informacji, ich selekcją, zapamiętywaniem, przetwarzaniem, rozwijaniem konkretnych umiejętności, rozwiązywaniem problemów, nawiązywaniem relacji itd.;
- stylu pracy uczącego się;
- oceniania ucznia – w którym powinna dominować informacja zwrotna: co robi prawidłowo, nad czym powinien popracować i w jaki sposób;
- uwzględnienia zaleceń wynikających ze stanu zdrowia ucznia;
- ujednolicenia oddziaływań i uwzględnienia dostosowań opracowanych dla ucznia przez wszystkich uczących go nauczycieli (zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów);
- rozwijania rozpoznanych zainteresowań, uzdolnień ucznia, ale także preferowanych przez niego umiejętności i postaw: planistycznych, organizacyjnych, realizacyjnych, twórczych, związanych ze sferą społeczną – np. zaangażowania w pełnienie różnych ról lub funkcji, podejmowania działań na rzecz innych;
- budowania sukcesu ucznia w oparciu o jego predyspozycje, wskazywanie mu, w czym jest dobry;
- uczenia się na błędach – świadomość błędów, które popełnia uczeń, jest drogowskazem, co należy usprawnić, udoskonalić, nad czym popracować, a nie porażką.

W przypadku niewystarczających efektów w pracy bieżącej czy też zintensyfikowania wsparcia wobec ucznia, stwierdzonej przez wychowawcę klasy bądź dyrektora przedszkola, szkoły lub placówki, wyniki bieżącej obserwacji pedagogicznej stanowić będą podstawę do: ustalenia przez dyrektora formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wymiaru godzin zajęć adekwatnie do potrzeb i problemów ucznia. Wyniki badań diagnostycznych zostaną wówczas wykorzystane przy opracowaniu programu ukierunkowanego na wspomaganie rozwoju ucznia przez prowadzącego zajęcia nauczyciela lub specjalistę.

Bibliografia:

Dąbrowska T., Dynor L., Foryś M., Gałązka K., Kolczyńska E., Madziara A., Pęczek K., Sprawka E., Wachowicz E. (red.), (2013), *Model pracy z uczniem zdolnym w gimnazjum*, Warszawa: ORE.
Korczak J., (1924), *Momenty wychowawcze*, Warszawa – Łódź: Nasza Księgarnia.
Kruszewski K., (1991), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Warszawa: PWN.
Pilch T., (1995), *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa: Żak.

V.2. Nowe możliwości współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną

Katarzyna Pęczek

1. Rola poradni dawniej i dziś

Od wielu lat poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne, realizowały swoje zadania w bardzo szerokim zakresie, odnosząc się do wspierania rozwoju, a także zaspokajania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz udzielania rodzicom i nauczycielom pomocy związanej z wychowaniem i kształceniem. Pomimo posiadania wykwalifikowanej kadry oraz często doskonałego zaplecza w postaci specjalistycznego sprzętu do prowadzenia terapii (np. metodami: biofeedback, A. Tomatisa, K. Johansena, integracji sensorycznej czy sali doświadczania świata) poradnie często nie spełniały jednak oczekiwań kadry pedagogicznej przedszkoli, szkół i placówek.

W odczuciu wielu nauczycieli funkcjonowało przekonanie, że współpraca między poradnią a szkołą/placówką odbywa się głównie w formie wymiany dokumentacji. Specjalistyczna diagnoza dziecka, przeprowadzana w poradni w celu rozpoznania jego indywidualnych potrzeb i możliwości, oparta była jedynie na badaniach testowych przeprowadzanych w gabinecie specjalisty.

Diagnoza ta często nie uwzględniała edukacyjnego kontekstu funkcjonowania tego dziecka. Opracowane na podstawie tak przeprowadzonego badania opinie lub orzeczenia trafiały do rąk pedagogów, którzy zobowiązani byli do udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, dostosowywania wymagań edukacyjnych czy planowania indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

Niestety zapisy w dokumentacji wydanej przez poradnie często były niewystarczającym wsparciem dla nauczycieli i wychowawców. Pracownicy poradni również mieli kłopot z określeniem zaleceń dla konkretnego ucznia, ponieważ krótka chwila spędzona z nim podczas wywiadu czy badania, nie była wystarczająca do tego, aby wydać zindywidualizowaną opinię i wskazówki do pracy dla pedagogów.

Obustronne niezadowolenie zaowocowało zmianą koncepcji dotyczącej roli poradni psychologiczno-pedagogicznej w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym.

Rola publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej

- diagnozowanie dzieci i młodzieży
  - w celu określenia indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, wyjaśnienia mechanizmów ich funkcjonowania w odniesieniu do zgłaszanego problemu oraz wskazania sposobu rozwiązania tego problemu;
- udzielanie dzieciom i młodzieży oraz rodzicom bezpośredniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej
  - udzielanie rodzicom pomocy w rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży oraz w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych i wychowawczych;
  - udzielanie wsparcia dzieciom i młodzieży wymagającym pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniu kształcenia i kariery zawodowej;
  - prowadzenie terapii dzieci i młodzieży oraz ich rodzin;
- organizowanie i prowadzenie wspomagania przedszkoli, szkół i placówek w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych
  - wynikające z kierunków realizowania przez kuratorów oświaty polityki oświatowej państwa
  - w kontekście wymagań stawianych przedszkolom, szkołom i placówkom
  - udzielanie wsparcia w zakresie rozpoznawania potrzeb dzieci i młodzieży oraz indywidualizacji procesu nauczania i wychowania
  - pomoc w zakresie realizacji podstaw programowych oraz w zaspokajaniu innych potrzeb wskazanych przez przedszkole, szkołę lub placówkę
  - analiza wyników i wniosków z nadzoru pedagogicznego oraz wyników sprawdzianów, a także egzaminów i wniosków z nich wynikających

realizowanie zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki, w tym wspieranie nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych

- udzielanie nauczycielom, wychowawcom lub specjalistom pomocy w:
  a) rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, w tym w rozpoznawaniu ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się u uczniów klas I–III szkoły podstawowej,
  b) planowaniu i realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego,
  c) rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień uczniów;
- współpraca z przedszkolami, szkołami i placówkami w udzielaniu i organizowaniu przez przedszkola, szkoły i placówki pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz opracowywaniu IPET, a także indywidualnych programów zajęć rewalidacyjno-wychowawczych;
- współpraca w celu określenia niezbędnych do nauki warunków, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, w tym wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne, odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dziecka niepełnosprawnego albo pełnoletniego ucznia niepełnosprawnego;
- udzielanie nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych lub specjalistom pomocy w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych;
- podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży;
- prowadzenie edukacji dotyczącej ochrony zdrowia psychicznego wśród dzieci i młodzieży, rodziców i nauczycieli;
- udzielanie, we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli i bibliotekami pedagogicznymi, wsparcia merytorycznego nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych i specjalistom.

2. Określenie warunków współpracy z poradnią.

pomoc psychologiczno-pedagogiczna

Na podstawie potrzeb szkoły określonych po przeanalizowaniu wniosków:

- z ewaluacji zewnętrznej,
- wystosowanych przez organy sprawujące nadzór pedagogiczny,
- sformułowanych przez zespoły zadaniowe,
- wskazanych przez nauczycieli i specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- wynikających z pracy zespołów nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniami posiadającymi orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego,

dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki określa oczekiwania dotyczące współpracy z poradnią (czyli: kto robi? co robi? w ramach jakich zadań?). Zachętą do przyjęcia tak przejrzystego i klarownego ustalenia o charakterze „umowy" zawieranej między poradnią a dyrektorem, mogą być wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 2016 r. W pięćdziesięcioosobowej grupie dyrektorów przedszkoli i szkół, którzy od 8 lat korzystają z pisemnego porozumienia ustalającego formy wsparcia dla uczniów, rodziców i nauczycieli realizowane w placówce przez pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, aż 96% ankietowanych rekomendowało takie rozwiązanie jako efektywne i godne polecenia[109].

3. Rola poradni w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym.

Do zadań nauczycieli, wychowawców i specjalistów należy między innymi współpraca z publiczną poradnią w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym, w szczególności w czterech poniższych zakresach.

[109] Rodak I. (red.), (2016), *Standardy funkcjonowania poradni psychologiczno-pedagogicznych*, Warszawa: ORE.

Tylko wzajemna współpraca między nauczycielami, specjalistami i wychowawcami pracującymi z uczniem, a pracownikami poradni jest gwarancją właściwej diagnozy ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, trafnego określenia jego potrzeb i zaprojektowania wsparcia w celu poprawy funkcjonowania. Aby specjalista z poradni miał pełen obraz funkcjonowania dziecka (nie tylko wynikający z badania przeprowadzonego w warunkach gabinetowych), wszyscy pracujący z uczniem pracownicy pedagogiczni oraz specjaliści powinni opracować szczegółową informację dotyczącą wniosków z wewnątrzszkolnego rozpoznania jakości udzielonego dotychczas wsparcia oraz jego efektów.

4. W jakich sytuacjach poradnia może zwrócić się z prośbą o współpracę do nauczycieli, wychowawców i specjalistów pracujących z uczniem w przedszkolu, szkole lub placówce?

1. W przypadku uczniów, którzy są w stanie uczęszczać do przedszkola lub szkoły, ale ze względu na trudności w funkcjonowaniu wynikające w szczególności ze stanu zdrowia nie mogą realizować wszystkich zajęć[110] i wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych, organizuje się zindywidualizowaną ścieżkę realizacji rocznego obowiązkowego przygotowania przedszkolnego lub zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia – jako formę udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Decyzja o takiej formie wsparcia ucznia wymaga opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej i może zostać podjęta tylko i wyłącznie w sytuacji, gdy przez rodziców lub pełnoletniego ucznia zostanie złożony do poradni wniosek w tej sprawie, z załączoną stosowną dokumentacją, która zawiera informacje na temat:

- trudności w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole;
- wpływu przebiegu choroby na funkcjonowanie ucznia w przedszkolu lub szkole oraz ograniczeń w zakresie możliwości udziału ucznia w zajęciach – w przypadku ucznia obejmowanego zindywidualizowaną ścieżką ze względu na stan zdrowia;
- opinię nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole – w przypadku ucznia uczęszczającego do przedszkola lub szkoły.

Publiczna **poradnia** we współpracy z przedszkolem lub szkołą oraz rodzicami ucznia albo pełnoletnim uczniem **przeprowadza analizę funkcjonowania ucznia uwzględniającą efekty udzielanej dotychczas** przez przedszkole lub szkołę **pomocy psychologiczno-pedagogicznej.**

[110] zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych.

Opinia wydana przez poradnię określa:

zakres, w jakim uczeń nie może brać udziału w zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym;

okres objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką, nie dłuższy jednak niż rok szkolny;

działania, jakie powinny zostać podjęte w celu usunięcia barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia oraz jego uczestnictwo w życiu przedszkola lub szkoły;

2. W przypadku ucznia, u którego mimo udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej nie nastąpiła poprawa funkcjonowania (w przedszkolu, szkole lub placówce), dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki, za zgodą rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia, występuje do publicznej poradni z wnioskiem o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia.

Wniosek o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia zawiera informacje o:

- rozpoznanych indywidualnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, możliwościach psychofizycznych ucznia oraz jego potencjale rozwojowym;
- występujących trudnościach w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu, szkole i placówce lub szczególnych uzdolnieniach ucznia;
- podjętych przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów działaniach w celu poprawy funkcjonowania ucznia, formach udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, okresie ich udzielania oraz efektach podjętych działań i udzielanej pomocy;
- wnioskach dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia.

Wniosek o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia jest składany przez dyrektora i nie jest wnioskiem o wydanie opinii! Jeśli z diagnozy problemu ucznia wynika, że zasadne byłoby podjęcie działań wymagających wydania opinii – wniosek o jej wydanie muszą złożyć rodzice lun pełnoletni uczeń (nie dyrektor).

Ważne!

- W celu uzyskania informacji o sytuacji dydaktycznej i wychowawczej dziecka lub ucznia poradnia[111] lub przewodniczący zespołu orzekającego[112] może zwrócić się do dyrektora z prośbą o wydanie opinii przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych lub specjalistów, prowadzących zajęcia z dzieckiem lub uczniem, informując o tym wnioskodawcę.
- Poradnia wydaje opinię na pisemny wniosek rodzica dziecka[113], uwzględniając także opinię nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych lub specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole lub placówce.
- Zgodnie z rozporządzeniem[114] zespół orzekający wskazuje w zaleceniach m.in.:

[111] § 5 ust. 5 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (Dz.U. z 2013 r., poz. 199 oraz z 2017 r., poz. 1647).

[112] § 7 ust. 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1743).

[113] albo pełnoletniego ucznia uczęszczającego do szkoły lub placówki.

[114] *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1743).

» warunki i formy wsparcia umożliwiające realizację indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, w tym konieczność wspierania dziecka przez dodatkowo zatrudnioną kadrę wraz z zakresem tego wsparcia;
» wszystkie możliwe formy kształcenia, zaczynając od tej, która zdaniem zespołu orzekającego jest najkorzystniejsza dla dziecka – należy jednak pamiętać, że decyzja, w jakiej szkole będzie uczyło się dziecko, należy do rodzica;
» konieczność realizacji wybranych zajęć indywidualnie z nauczycielem lub w grupie do 5 osób, wraz z uzasadnieniem;
» niezbędny w procesie kształcenia sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne, w tym technologie informacyjno-komunikacyjne;
» działania ukierunkowane na poprawę funkcjonowania dziecka, w tym jego udziału w życiu placówki edukacyjnej oraz działania wspierające rodziców;
» sposoby oceny efektów realizacji tych wszystkich zaleceń przez szkołę.

- W rozporządzeniu dodano przepisy regulujące termin wydania orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, zajęć rewalidacyjno-wychowawczych i opinii o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka. Poradnia ma 30 dni od dnia złożenia wniosku na przygotowanie dokumentu (w wyjątkowych przypadkach, wymagających np. pogłębionej diagnostyki – 60 dni).

V.3. Wnioskowanie o pogłębioną diagnozę problemu ucznia i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia

Katarzyna Pęczek

Udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest procesem, który każdorazowo powinien zakończyć się oceną efektywności udzielanego wsparcia. Zespół (nauczycieli/specjalistów), który pracuje z uczniem, zgodnie z założeniami zaprojektowanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej powinien obligatoryjnie sformułować wnioski dotyczące dalszej pracy z dzieckiem[115].

1. Co powinny zwierać wnioski z udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej?

Nie ma ujednoliconych i zunifikowanych sposobów oceny efektywności wsparcia udzielanego uczniowi. W zależności od tego, w jaki sposób (poprzez jakie działania) lub w jakiej formie udzielana była pomoc psychologiczno-pedagogiczna, zespół dokonujący oceny efektywności podjętych działań powinien odnieść się do celów sformułowanych na podstawie wstępnego rozpoznania.

Nauczycielu! Jeśli chcesz ocenić efektywność udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wróć do celów jakie sformułowałeś na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia. Ocenę efektywności ułatwi Ci udzielenie odpowiedzi na pytania:
Które cele udało się osiągnąć, a których nie?
Po czym poznajesz, że dane cele udało się osiągnąć?

Przykładowy słowniczek sformułowań:
Pomoc psychologiczno-pedagogiczna przyniosła korzyści w postaci:
- poprawy artykulacji głoski „r”,
- wzbogacenia zasobu wiadomości – jakich?
- popełniania mniejszej liczby błędów – jakich?
- zwiększenia motywacji ucznia do podejmowania nowych wyzwań,
- poprawy systematyczności pracy ucznia,
- wyższej aktywności ucznia,
- poprawy zachowania widocznej w postaci przestrzegania przez ucznia norm społecznych,
- stosowania skuteczniejszych strategii uczenia się,

[115] § 20 ust. 9 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578).

- zwiększenia obowiązkowości i poczucia odpowiedzialności,
- poprawy relacji z innymi uczniami,
- wyższej frekwencji

efektywność udzielanej pomocy

ocena efektywności form udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznych

- zajęcia: rozwijające uzdolnienia, specjalistyczne, rozwijające umiejetność uczenia się;
- zindywidualizowana ścieżka kształcenia lub realizacji rocznego przygotowania przedszkolnego;
- klasy terapeutyczne;
- zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze;
- zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia;

globalna ocena efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej

- zaspokajanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych;
- wspieranie potencjału rozwojowego;
- organizacja warunków aktywnego uczestnictwa w życiu szkoły/placówki i życiu społecznym;

2. Przykładowe wnioski z oceny efektywności wybranych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Jeżeli pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana była w formie:

- zajęć specjalistycznych (korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym) – należy odnieść się do przyrostu umiejętności lub ich braku, np.:
  - » uczeń ukształtował umiejętność prawidłowego wypowiadania głosek dentalizowanych,
  - » uczeń rozpoznaje i nazywa własne emocje, jednakże nie rozpoznaje i nie nazywa emocji innych osób.
- zajęć dydaktyczno-wyrównawczych lub rozwijających uzdolnienia – należy odnieść się do poziomu opanowania wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej dla danego etapu edukacyjnego, np.:
  - » uczeń nie ukształtował pojęcia stałości liczby naturalnej,
  - » analiza porównawcza testu kompetencji (na wejściu i wyjściu) wskazuje na postęp ucznia (o 40%) w zakresie: modelowania matematycznego, a także rozumowania i tworzenia strategii.
- zajęć rozwijających umiejętności uczenia się – należy uwzględnić, w jakim stopniu uczeń np.: opanował i wykorzystuje strategie uczenia się lub zapamiętywania, czy potrafi we właściwy sposób organizować sobie przestrzeń do uczenia się, efektywnie wykorzystuje czas przeznaczony na naukę, np.:
  - » uczeń umiejętnie i adekwatnie do rodzaju zadań, rozdziela czas na ich wykonanie,
  - » uczeń w ograniczonym zakresie wykorzystuje podczas zadań pamięciowych poznane mnemotechniki.
- klas terapeutycznych – należy odnieść się do osiągnięć edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego lub do złagodzenia albo wyeliminowania zaburzeń stanowiących powód objęcia ucznia tą formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej, np.:
  - » uczeń (ze spastycznością kończyn górnych) wykonuje bez pomocy wszystkie czynności samoobsługowe,
  - » ograniczona liczba i siła bodźców oddziałujących na ucznia wpłynęła pozytywnie na jego poziom koncentracji uwagi; uczeń potrafi dłużej koncentrować się na wykonywanym zadaniu.
- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia – należy odnieść się do wpływu działań o charakterze informacyjno-doradczym prowadzonych przez szkołę/placówkę na świadomość ucznia w zakresie: zdobycia wiedzy o własnych zasobach (mocnych stronach, predyspozycjach, preferencjach), pracy nad doskonaleniem umiejętności, posiadanych informacji dotyczących ofert na rynku pracy, kwalifikacji niezbędnych do wykonywania określonego zawodu, np.:
  - » uczeń dokonał adekwatnej samooceny w aspekcie posiadanych predyspozycji zawodowych,
  - » uczeń ma wątpliwości związane z wyborem dalszej kariery edukacyjnej.
- zindywidualizowanej ścieżki kształcenia – należy odnieść się do osiągnięć edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego lub do określenia stopnia trudności w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole, np.:
  - » uczeń osiąga efekty kształcenia określone w podstawie programowej,
  - » uczeń realizuje zadania zgodnie z programem kształcenia (np. w sytuacji gdy zindywidualizowana ścieżka kształcenia wynikała z wysokiego stopnia męczliwości ucznia i wymagała dostosowania, np. tempa pracy, formy przekazu, metod pracy, dzięki któremu uczeń mógł sprostać wyzwaniom edukacyjnym).

Wnioski z oceny efektywności wsparcia udzielanego podczas wyżej wymienionych zajęć, ułatwią nauczycielowi sformułowanie ogólnych wniosków dotyczących skuteczności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zespół nauczycieli/specjalistów powinien w tym miejscu ocenić, na ile praca wszystkich jego członków wpłynęła na zaspokojenie indywidualnych potrzeb ucznia. Dokonując takiej oceny, należy pamiętać zarówno o potrzebach rozwojowych, jak i edukacyjno-terapeutycznych.

Przykłady wniosków:

- udzielona pomoc psychologiczno-pedagogiczna umożliwiła uczniowi aktywne uczestnictwo w życiu szkoły (angażuje się w zadania samorządu szkolnego, koordynuje przedsięwzięcia ekologiczne),
- zorganizowane wsparcie dla ucznia w niewielkim stopniu przyczyniło się do efektywnego rozwoju jego potencjału (uczeń w ograniczonym stopniu wykorzystuje własne możliwości i w konsekwencji osiąga

zbyt niskie efekty kształcenia).

Nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści, którzy pracują z uczniem, są zobowiązani do sformułowania wniosków dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia[116]. Jeśli udzielane wsparcie nie przyniesie oczekiwanej poprawy, istnieje możliwość wnioskowania do publicznej poradni o przeprowadzenie pogłębionej diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu.

3. Procedura wnioskowania do poradni o przeprowadzenie diagnozy

ocena efektywności pomocy udzielanej w przeszkolu, szkole, placówce

formułownie wniosków dotyczących dalszych działań

widoczna poprawa

widoczny brak poprawy lub niezadowalająca poprawa

wniosek (dyrektora, za zgodą rodziców ucznia) do poradni w celu przeprowadzenia diagnozy i wskazania sposobu rozwiązania

4. Co zawiera wniosek skierowany do poradni?

Wniosek o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia zawiera informacje o:

- rozpoznanych indywidualnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, możliwościach psychofizycznych oraz potencjale rozwojowym ucznia;
- występujących trudnościach w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu, szkole, i placówce lub jego szczególnych uzdolnieniach;
- działaniach podjętych przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów w celu

[116] § 20 ust. 9 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z dnia 9 sierpnia 2017 r., poz. 1591).

poprawy funkcjonowania ucznia w przedszkolu, szkole i placówce, a także o formach pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi w przedszkolu, szkole lub placówce, okresie jej udzielania oraz efektach podjętych działań i udzielanej pomocy;
- wnioskach dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia.

Ważne!

Wniosek składa dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki, za zgodą rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia (nie jest to wniosek o wydanie opinii).
Jeśli z diagnozy problemu ucznia wyniknie, że zasadne byłoby podjęcie działań wymagających wydania opinii – wniosek o jej wydanie muszą złożyć rodzice/opiekunowie lub pełnoletni uczeń.

VI. Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia

Katarzyna Pęczek

1. Co to jest wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia oraz do czego jest wykorzystywana?

Działania mające na celu wsparcie ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, powinny zostać poprzedzone opracowaniem przez zespół pracujących z uczniem nauczycieli, specjalistów i wychowawców grup wychowawczych wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia.
Jest ona złożonym procesem rozpoznania, uwzględniającym kontekst funkcjonowania dziecka zarówno w przedszkolu, jak i szkole, którego celem jest ocena:
- poziomu wiedzy i umiejętności,
- potrzeb rozwojowych i edukacyjnych,
- zakresu możliwości psychofizycznych i ograniczeń oraz trudności.

Wyniki w ten sposób dokonanej diagnozy i sformułowane na jej podstawie wnioski oraz zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego będą podstawą do opracowania przez zespół indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

2. Kto jest odpowiedzialny za opracowanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia?

W przypadku ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego planowanie i koordynowanie działań mających na celu udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce jest zadaniem zespołu, w którego skład wchodzą nauczyciele i specjaliści pracujący z dzieckiem oraz wychowawcy grup wychowawczych, prowadzący zajęcia z wychowankiem w danym ośrodku.
Ten sam zespół jest odpowiedzialny za przeprowadzenie wielospecjalistycznej oceny poziomy funkcjonowania ucznia. Ponadto, na wniosek dyrektora w pracy zespołu mogą brać udział: przedstawiciele poradni psychologiczno-pedagogicznej (w tym poradni specjalistycznej), asystent lub pomoc nauczyciela, a za zgodą rodziców/opiekunów prawnych – inne osoby. Rodzice mogą samodzielnie złożyć wniosek o zaproszenie do prac zespołu innych osób. Rodzice również mają prawo do uczestniczenia w pracach zespołu. Powinni o tej możliwości zostać poinformowani w formie pisemnej (z uwzględnieniem informacji na temat terminu spotkania) w sposób przyjęty w danym przedszkolu lub szkole.

Zespół – czyli: kto z kim?

n a u c z y c i e l e i wychowawcy pracujący	• nauczający danego przedmiotu; • edukacji przedszkolnej lub wczesnoszkolnej; • wychowawcy grup wychowawczych; • opiekunowie i wychowawcy (np. w internatach);
specjaliści pracujacy z uczniem	• psycholog, pedagog, pedagog specjalny; • terapeuta terapii pedagogicznej, socjoterapii, terapii behawioralnej, logopeda, doradca zawodowy; • inni specjaliści;
osoby dodatkowo wnioskowane	• przedstawiciel poradni (w tym specjalistycznej); • asystent, pomoc nauczyciela; • lekarz, psycholog, pedagog, logopeda, inny specjalista;
rodzice lub opiekunowie	• rodzice ucznia; • prawni opiekunowie ucznia; • pełnoletni uczeń.

3. Znaczenie pracy zespołowej

Wzajemna współpraca nauczycieli ze specjalistami pracującymi z uczniem nie jest celem samym w sobie. Prawidłowo zaplanowana praca zespołowa, angażująca wszystkie zainteresowane strony (pedagoga, psychologa, nauczycieli, terapeutów innych specjalistów) jest gwarancją na osiągnięcia sukcesu przez każdego ucznia na miarę jego możliwości. Praktyka szkolna/przedszkolna pokazuje, że nie ma wątpliwości wśród osób wspierających uczniów, co do konieczności współpracy z uwagi na potrzebę rozpoznania indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów. Nauczyciele chętnie dzielą się wiedzą i doświadczeniem z tego zakresu, zwłaszcza w kontekście dostrzeganych mocnych lub słabych stron uczniów, ich rozwoju społeczno-emocjonalnego oraz definiowania istniejących niepowodzeń edukacyjnych. Bardzo wartościowa jest współpraca nauczycieli i wychowawców ze specjalistami udzielającymi wsparcia podczas różnorodnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Należy jednak pamiętać, że aby praca zespołowa była jak najbardziej efektywna, członkowie zespołu nie mogą pracować zgodnie z zasadami pracy grupowej, lecz zgodnie z zasadami pracy zespołowej[117] (wszyscy członkowie wykorzystują swoje kompetencje i wiedzę, by przyczynić się do sukcesu całego zespołu, poprzez realizację jego celów – nie celów poszczególnych nauczycieli i specjalistów).

Zasady pracy zespołowej:

- Zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów mają rację bytu tylko i wyłącznie w sytuacji, gdy zostaną poprzedzone głęboką refleksją nad celami, które zespół chce osiągnąć (Nad czym pracujemy? Jaki jest cel nadrzędny naszej współpracy?), a także opracowaniem pomysłu, co wspólnie można zrobić, na rzecz osiągnięcia tych celów. Zintegrowane działania są jednocześnie punktem wyjścia do zaprojektowania form pomocy dedykowanych uczniowi, tj. zajęć rozwijających uzdolnienia, dydaktyczno-wyrównawczych, rozwijających umiejętności uczenia się oraz warsztatów, porad, konsultacji lub zajęć specjalistycznych (w zależności od rodzaju placówki).
- Pracując zespołowo, łatwiej jest ujednolicić ustalenia dotyczące oddziaływań na linii przedszkole/szkoła – dom. Rodzice ucznia będą mogli w pełni zaufać pracy nauczycieli i specjalistów, gdy ci będą konsekwentnie realizowali zaplanowane działania, np. w zakresie współpracy z instytucjami lub placówkami działającymi na rzecz rodziny.
- Wszyscy członkowie zespołu powinni mieć rozeznanie nt. warunków społeczno-ekonomicznych rodziny ucznia i na tej podstawie wspólnie określić, w jakich obszarach przedszkole/szkoła może ich wes-

[117] zob. Katzenbach J.R., Smith D.K., (1999), *The wisdom of teams*, Nowy Jork: HarperCollins.

przeć, a w jakich należy określić wymagania dotyczące wzajemnej współpracy.

- Wszyscy członkowie zespołu powinni być zgodni co do zakresu i sposobu dostosowania wymagań edukacyjnych, które wynikają z rozpoznania potrzeb i możliwości ucznia oraz szanować wypracowane wspólnie zasady. Z praktyki edukacyjnej wynika, że z tym zagadnieniem nauczyciele mają największe kłopoty. Wielu pedagogów koncentruje się na dostosowywaniu zakresu i wymagań edukacyjnych w odniesieniu do własnego przedmiotu, zapominając lub ignorując ustalenia zespołu.

Przykład

Jeśli uczeń ze sprzężeniem niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim i obustronną głęboką wadą słuchu ma kłopoty ze rozumieniem samodzielnie czytanego tekstu, to wszyscy pracujący z nim nauczyciele i specjaliści muszą mieć to na uwadze, planując proces dydaktyczny, i dostosować w tym zakresie wymagania edukacyjne np. poprzez: stosowanie pomocy wizualnych (tabelek, wykresów, rysunków, zdjęć, filmów), wydłużenie czasu pracy, dostosowanie treści tekstów (np. eliminacja zdań złożonych, zdania proste, słownictwo potoczne i precyzyjne), wspieranie w rozumieniu treści zadań i poleceń pisemnych, pomoc w wyselekcjonowaniu najistotniejszych informacji w tekście – (zakreślanie, pogrubianie), przekazywanie rodzicom z kilkudniowym lub jednodniowym wyprzedzeniem tekstu, który wymaga wcześniejszego opracowania w domu. Każdy nauczyciel i specjalista w ramach realizacji swych zadań indywidualizuje pracę z uczniem w zakresie ustalonym przez zespół. Dla dobra dziecka należy stwarzać sytuacje edukacyjne, w których odniesie ono sukces i jeśli zespół wspólnie wypracuje zasadę: „nie oceniamy rozumienia samodzielnie czytanych tekstów" – to powinien dostosować się do tego zalecenia każdy nauczyciel pracujący z uczniem (nie tylko polonista, ale i matematyk, fizyk, historyk oraz inni).

4. Skąd czerpać informacje niezbędne do przeprowadzenia wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia (WOPFU)?

a. Źródłem niezbędnych informacji do przeprowadzenia rozpoznania są m.in.:

- sami uczniowie,
- rodzice/opiekunowie ucznia,
- lekarze,
- specjaliści pracujący z uczniem,
- nauczyciele, specjaliści, wychowawcy grup wychowawczych, asystenci nauczyciela, którzy na co dzień spotykają się z uczniem podczas różnorodnych sytuacji edukacyjnych, pracownicy szkoły.

Ważne jest, aby nie zapominać, że obserwacja pedagogiczna dokonywana przez nauczycieli, służąca zebraniu informacji na temat funkcjonowania ucznia w środowisku edukacyjnym, nie powinna być prowadzona jedynie podczas obowiązkowych zajęć edukacyjnych. Skarbnicą wiedzy dotyczącej potrzeb i możliwości ucznia jest on sam – w sytuacjach nieformalnych, np.: podczas przerw międzylekcyjnych, w czasie zabawy w ogrodzie, w szatni przedszkolnej/szkolnej itp. Warto zwrócić uwagę na: jego relacje z rówieśnikami, jakość i częstotliwość nawiązywania kontaktów, sposób konwersowania, zainteresowania, które przejawia na przykład podczas zabaw dowolnych.

źródła informacji: zasoby ludzkie

obserwacja prowadzona przez nauczycieli (również asystentów nauczycieli) podczas: zajęć edukacyjnych, wycieczek, przerw lekcyjnych;	opinie lekarzy i specjalistów: logopedy, terapeuty, psychologa, pedagoga, rehabilitanta;	wywiad, rozmowa z rodzicami/opiekunami ucznia;	pracownik socjalny, asystent rodziny, kurator sądowy, pielęgniarka, nauczyciel gimnastyki korekcyjnej;

b. Źródłem istotnych informacji dotyczących ucznia jest również dokumentacja przechowywana na terenie przedszkola, szkoły, placówki.

źródła informacji: zasoby ludzkie

informacja dydaktyczna: - analiza wyników: testów kompetencji, sprawdzianów, egzaminów, - analiza wytworów uczniowskich;	informacja medyczna: -orzeczenia, opinie, -wyniki badań, -testy psychologiczne, pedagogiczne, logopedyczne;	informacja szkolna: - prowadzona przez nauczyciela, specjalistę, wychowawcę grup wychowawczych, - dzienniki zajęć, - ocena funkcjonowania dziecka, - sporządzona w innych instytucjach (przedszkolach, ośrodkach wczesnej interwencji, ośrodkach wczesnego wspomagania rozwoju dziecka);

c. Źródłem niezbędnych informacji do przeprowadzenia rozpoznania jest orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Wnikliwa analiza orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego wydanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych będzie bardzo pomocna w procesie diagnozowania potrzeb i możliwości ucznia. Zawarta w nich diagnoza funkcjonalna oparta jest na modelu biopsychospołecznym i zawiera szereg informacji mających na celu określenie:

- poziomu funkcjonowania dziecka w poszczególnych sferach rozwojowych,
- mocnych i słabych stron dziecka,
- deficytów oraz potencjału rozwojowego.

5. Jak często należy dokonywać wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia?

- WOPFU jest punktem wyjścia do opracowania IPET-u, toteż należy ją wykonać przed opracowaniem programu (do 30 września lub 30 dni od dnia złożenia orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego).
- zespół (nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów prowadzących zajęcia z dzieckiem lub uczniem) ma obowiązek dokonywania WOPFU co najmniej dwa razy w roku szkolnym[118] (z praktyki szkolnej wynika, że zespół najczęściej dokonuje ponownej oceny poziomu funkcjonowania

[118] § 6 ust. 9 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578);

ucznia pod koniec drugiego semestru roku szkolnego).

- istnieje możliwość dokonywania WOPFU częściej niż dwa razy do roku. Może być to podyktowane potrzebą zweryfikowania wcześniej dokonanej przez zespół diagnozy pedagogicznej lub koniecznością zmiany kierunku wsparcia. W każdym z tych przypadków zespół (nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów prowadzących zajęcia z dzieckiem lub uczniem) powinien dokonać oceny efektywności udzielanego wsparcia, aby określić, które działania przyniosły zamierzony skutek (i należy je kontynuować), a które okazały się nieefektywne (i należy je zmodyfikować lub zmienić na inne).
- zobowiązanie zespołu do odbywania spotkań nie rzadziej niż dwa razy w roku szkolnym zapewni bieżącą ewaluację i ewentualną korektę metod pracy z dzieckiem lub uczniem, a w konsekwencji skuteczniejszą pomoc. Ocena efektywności IPET jest podstawą do dokonania okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia.

6. Struktura wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia[119]

Specjalne potrzeby edukacyjne powinny być postrzegane nie tylko jako wynik działania czynników tkwiących w samym uczniu, ale także jednoczesnego oddziaływania tych uwarunkowań, które składają się na kontekst edukacyjny, w jakim funkcjonuje uczeń.
Uwzględnienie wpływu czynników środowiskowych – zarówno barier, jak i elementów wspierających – na jakość procesu kształcenia i wychowania umożliwia dostrzeganie specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży nie tylko z punktu widzenia czynników osobowych, uwarunkowań rozwojowych konkretnego ucznia, ale również poprzez pryzmat psychospołecznych uwarunkowań środowiska, w którym dane dziecko funkcjonuje.
Przy rozpoznawaniu specjalnych potrzeb edukacyjnych ucznia należy zatem uwzględnić przyczyny niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu, wskazanie barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w środowisku przedszkolnym lub szkolnym oraz wspieranie jego mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień. Koniecznością staje się określenie sytuacji i warunków, które determinują to, jak dziecko lub uczeń funkcjonuje, rozpoznanie środowiska i przyczyn ograniczających bądź wspierających optymalne funkcjonowanie oraz zniwelowanie lub skompensowanie tych uwarunkowań.
Wśród czynników środowiskowych, akcentowanych w obowiązujących przepisach prawa oświatowego, które należy rozpatrzyć, dokonując rozpoznania, wyróżnić można liczne o charakterze społeczno-ekonomicznym, takie jak np.:
I. Wpływ środowiska rodzinnego oraz środowiska szkolnego jako przestrzeni wychowania:

- postawy rodzicielskie,
- metody wychowawcze,
- atmosfera w rodzinie/w przedszkolu/szkole,
- warunki materialne,
- organizacja pracy w domu/przedszkolu/szkole,
- rodzice jako modele ról społecznych.

II. Wpływ środowiska rówieśniczego

- oddziaływanie grupy formalnej: drużyny zuchowej lub harcerskiej, grupy wychowawczej, grupy tanecznej lub sportowej itp.,
- wpływ grupy nieformalnej: przyjaciół, „paczki", grupy koleżeńskiej, grup dewiacyjnych (gangi, bandy),
- relacje rówieśnicze,
- występowanie niepokojących zjawisk (wykluczenie, izolacja, przemoc),
- inspirowanie,
- zagwarantowanie poczucia przynależności,
- wspieranie w rozwijaniu pasji.

[119] § 6 ust. 10 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578);

III. Wpływ wszystkich dorosłych zatrudnionych w przedszkolu, szkole, placówce – nauczycieli, specjalistów, wychowawców grup wychowawczych, pracowników niepedagogicznych:
- relacje osobowe dorosły – uczeń,
- relacje pomiędzy pracownikami,
- metody pracy z uczniem,
- organizacja pracy (chaos – porządek),
- sposób formułowania poleceń, wymagań i oceny postępów ucznia,
- zastosowanie pomocy dydaktycznych i technologii wspomagających,
- dostosowanie miejsca pracy,
- atmosfera,
- polityka przedszkola, szkoły/placówki (panujące zasady formalne i nieformalne),
- osobowość pracowników (otwartość, serdeczność, empatia, uczciwość, prawość, moralność, sprawiedliwość),
- stosunek do wykonywanej pracy (pozytywne nastawienie, motywacja, energia, pasja, zarządzanie czasem).

Przykład wpływu wybranych czynników na funkcjonowanie ucznia
Postawy rodzicielskie

Rodzina jest dla dziecka pierwszą, naturalną grupą społeczną, która z definicji ma do spełnienia wiele funkcji, m.in. funkcję opiekuńczą i socjalizacyjną. Już najmłodsze dzieci obserwują czynności i zachowania swoich rodziców oraz naśladują mamę i tatę. To rodzice są pierwszymi ludźmi, którzy wpajają swojemu dziecku system wartości i normy społeczne. Niestety, w sytuacji gdy najbliższe dziecku dorosłe osoby reprezentują niewłaściwe postawy, silna i fizjologiczna potrzeba wzoru i autorytetu nie jest u dziecka zaspokajana. Jest to szczególnie zauważalne w przypadku rodziców, którzy nie okazują własnemu dziecku miłości, wsparcia i akceptacji, a każdorazowo przejawiają brak aprobaty, demonstrują brak zadowolenia z własnego dziecka lub jawne rozczarowanie (w psychologii: postawa odtrącająca). Surowe kary wynikające z niezadowalającego poziomu lub jakości wykonanego przez dziecko zadania, zastraszanie lub brutalne postępowanie wobec niego, odciskają piętno na osobowości dziecka. Nauczyciel, pracując z tak obciążonym psychicznie uczniem, musi w pierwszej kolejności zmierzyć się z przejawami niedostosowania społecznego, które są skutkiem niewłaściwych postaw rodzicielskich (kłamstwa, agresja, kradzieże, zauważalny brak uczuć wyższych). Zachowania te mają prawo pojawiać się naprzemiennie z reakcjami nerwicowymi, zwłaszcza w sytuacji przeżywanego równolegle kolejnego odtrącenia dziecka przez rodziców. Tylko wnikliwa obserwacja ucznia dokonywana przez nauczycieli i mądrze przeprowadzony wywiad (z rodzicami, uczniem) czy konsultacje ze specjalistami, mogą zagwarantować właściwe rozpoznanie problemu i zaprojektowanie odpowiedniego wsparcia psychologiczno-pedagogicznego dla tego dziecka.

Wpływ grupy rówieśniczej
Każda grupa (formalna czy nieformalna) odgrywa bardzo ważną rolę w procesie kształtowania postaw należących do niej członków, rozwoju wartości, formowania zachowania tych osób. Bliskie więzi między członkami rodziny oraz poczucie przynależności do niej zaspokajają elementarne potrzeby dziecka, zwłaszcza potrzebę bezpieczeństwa i miłości, utrwalają jego system wartości, zapewniają stabilizację emocjonalną i światopoglądową. W pewnym momencie życia dziecka rodzina, która zawsze była najważniejszą grupą społeczną, z jaką ono identyfikowało się i na którą najbardziej liczyło, schodzi na drugi plan. Mama i tata nie są w stanie zapewnić już własnemu dziecku tego wszystkiego, co gwarantuje aktywność w innej grupie – rówieśniczej, np. potrzeby rywalizacji. Jest to naturalny i fizjologiczny proces oddalania się od tzw. gniazda. W zależności od miejsca zajmowanego w hierarchii grupy rówieśniczej, od oceny jej członków, grupa ta może mieć pozytywny lub negatywny wpływ na funkcjonowanie dziecka. Jeśli grupa rówieśnicza zapewnia dziecku poczucie bezpieczeństwa i pełnej akceptacji, jeśli dziecko czuje więź z jej członkami, jeśli jej członkowie mają zbliżone zainteresowania, upodobania i systemy wartości, można być spokojnym o pozytywny wpływ takiej grupy na jej członków. Społeczność (np.: klasowa, koła zaintereso-

wań, trenujących karate itp.) stwarza warunki do dalszego rozwoju jednostki, kształtowania właściwych postaw, rozwijania wiedzy lub umiejętności. Grupa rówieśnicza, która nie daje wsparcia i poczucia bezpieczeństwa jednostce (np. na skutek różnic w poziomie intelektualnym jej członków, w pozycji ekonomicznej rodziców czy rozbieżności w zakresie celów i wartości), może mieć bardzo niekorzystny wpływ na jednostkę o słabszym charakterze lub mniej pewną siebie. Próbując „zasłużyć" sobie na względy lub uznanie innych członków grupy, dziecko może przejawiać zachowania społecznie nieakceptowane takie jak: agresja słowna, fizyczna, kradzieże, inne. Dalszy brak akceptacji wśród członków grupy często pokutuje głęboko osadzonym przekonaniem „jestem beznadziejny" lub „nikt mnie nie chce, do niczego się nie nadaję". Towarzyszyć temu mogą symptomy depresyjne, wysoki poziom lęku depresyjnego oraz niskie poczucie kompetencji społecznych.

7. Obszary diagnozy uwzględniane w WOPFU

Dokonując diagnozy, powinniśmy wziąć pod uwagę trzy płaszczyzny definiujące funkcjonowanie ucznia:

1. rozwój fizyczny dziecka,
2. rozwój intelektualny (osiągnięcia edukacyjne),
3. rozwój społeczno-emocjonalny.

Ocena funkcjonowania ucznia na ww. płaszczyznach powinna uwzględniać przede wszystkim[120]:

- mocne strony,
- predyspozycje,
- zainteresowania i uzdolnienia uczniów.

Wymienione obszary są niezwykle istotnym punktem wyjścia dla każdego planującego wsparcie nauczyciela. Niemożliwe jest bowiem pracować nad usprawnianiem lub rozwinięciem zaburzonych funkcji, nie mając wiedzy, co uczeń lubi robić lub w czym jest naprawdę dobry. To właśnie na mocnych stronach ucznia i jego zainteresowaniach nauczyciel może oprzeć oddziaływania edukacyjne lub terapeutyczne. Zakres i charakter wsparcia ucznia, zaplanowany przez zespół na podstawie przeprowadzonej analizy wpływu czynników wewnętrznych (rozwoju fizycznego, intelektualnego i społeczno-emocjonalnego), powinien odpowiadać na indywidualne potrzeby edukacyjno-terapeutyczne ucznia oraz wskazywać obsza-

[120] § 6 ust. 10 pkt.1 R*ozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz.1578);

ry, na których będzie koncentrowała się praca zespołowa nauczycieli i specjalistów w zakresie: utrwalania, usprawniania i rozwijania.

Przykład: kompetencje komunikacyjne i artykulacja
Jan ma 7 lat i zdiagnozowano u niego autyzm. Nie porozumiewa się za pomocą mowy werbalnej. Swoje potrzeby sygnalizuje za pomocą gestów. Nie przejawia zainteresowania otoczeniem. Kontakt nawiązuje tylko w sytuacji, w której wymaga czyjejś pomocy, np. podania czegoś. Nie reaguje również na wypowiedzi kierowane w jego stronę.

- mocne strony – sygnalizowanie potrzeb, brak reakcji lękowej na próby nawiązania kontaktu z chłopcem,
- słabe strony – brak mowy werbalnej, brak zainteresowania sferą komunikacji,
- indywidualne potrzeby wynikające z rozpoznania:
  - wymagające utrwalenia – komunikacja intencjonalna oraz zachowania intencjonalne;
  - wymagające usprawnienia – komunikacja niewerbalna, ujednolicenie gestów;
  - wymagające rozwinięcia – wprowadzenie odpowiednich form komunikacji alternatywnej, np. słownika Makaton, rozwijanie mowy.

8. Formułowanie wniosków wynikających z przeprowadzonej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia

Zespół nauczycieli i specjalistów opracowujących IPET po rozpoznaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia, jego możliwości i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie, analizuje zebrane informacje i formułuje wnioski, które ułatwią wszystkim osobom pracującym z uczniem określenie kierunku pracy, zdefiniowanie celów edukacyjnych i terapeutycznych oraz opracowanie programu. Okresowe wielospecjalistyczne oceny powinny zawierać, podobnie jak w przypadku wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia dokonywanej przed opracowaniem programu, informacje na temat:

- indywidualnych potrzeb rozwojowych, edukacyjno-terapeutycznych, mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień ucznia,
- zakresu i charakteru wsparcia ze strony nauczycieli/specjalistów,
- przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu,
- barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie i uczestnictwo ucznia w życiu szkolnym/przedszkolnym,
- trudności w zakresie włączania ucznia w wybrane zajęcia indywidualne lub grupowe,
- efektów działań podejmowanych w celu przezwyciężenia ww.[121].

[121] § 6 ust 10 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz.1578);

VI.2. Arkusz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego w kontekście nowych regulacji prawnych

Romana Cybulska, Barbara Łaska

INDYWIDUALNY PROGRAM EDUKACYJNO-TERAPEUTYCZNY

dla ……

ucznia realizującego podstawę programową kształcenia ogólnego

(dotyczy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera)

Data posiedzenia zespołu nauczycieli i specjalistów w celu opracowania IPET: **…….……**

Lp.	**Informacje dodatkowe**	
1	Numer orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego	
2	Nazwa poradni psychologiczno-pedagogicznej, która wydała orzeczenie	
3	Orzeczenie wydano z uwagi na:	
4	Okres, na jaki wydano orzeczenie:	

Obszary warunkujące rozwój dziecka* wyłonione w wyniku **wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia** (planowany zakres i charakter wsparcia)			
Obszary funkcjonowania ucznia	***Co rozwijamy?***	***Co usprawniamy?***	***Co utrwalamy?***
sprawność fizyczna (mała i duża motoryka)			
przetwarzanie zmysłowe i integracja sensoryczna			
umiejętności komunikacyjne			
procesy poznawcze (uwaga, spostrzeganie, pamięć, myślenie)			
techniki szkolne (czytanie, pisanie, liczenie), wiadomości i umiejętności szkolne			
zainteresowania i uzdolnienia			
umiejętności społeczne (kontakty/relacje z innymi, przestrzeganie ustalonych zasad)			
postawa/zachowanie/ samoocena			
kontrola emocji			
motywacja do różnych działań i podejmowanie działań prospołecznych			

	Co rozwijamy?	*Co usprawniamy?*	*Co niwelujemy?*
funkcjonowanie i uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły, placówki			

*uszczegółowione zgodnie z potrzebami

1. ZAKRES I SPOSÓB DOSTOSOWANIA PROGRAMU WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO LUB WYMAGAŃ EDUKACYJNYCH (wytyczne dotyczące dostosowania programu nauczania[122] do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia)

ZAKRES – co wymaga dostosowania? • **dostosowanie programu** wychowania przedszkolnego* *(adekwatnie do potrzeb i możliwości dziecka – **we wskazanych obszarach**);* • **dostosowanie wymagań edukacyjnych** – wynikających z realizacji w szkole programów nauczania *(niezbędnej do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych);*
SPOSÓB – jak dostosujemy? • dostosowanie warunków edukacyjnych *(w szczególności przez zastosowanie odpowiednich **metod i form pracy** z dzieckiem lub uczniem);* • **dostosowanie sposobów sprawdzania** osiągnięć edukacyjnych uczniów;

* Nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości dziecka/ucznia (nie uniemożliwiały osiągnięcia sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami (z powodu nadmiernej łatwości).

2. ZINTEGROWANE DZIAŁANIA NAUCZYCIELI, SPECJALISTÓW*, WYCHOWAWCÓW GRUP WYCHOWAWCZYCH prowadzących z uczniem zajęcia o charakterze rewalidacyjnym ukierunkowane na poprawę funkcjonowania dziecka/ucznia w tym – w zależności od potrzeb – ukierunkowane na poprawę komunikowania się dziecka/ucznia z otoczeniem, z użyciem **wspomagających** i **alternatywnych metod komunikacji (AAC)**, oraz wzmacnianie jego uczestnictwa w życiu przedszkolnym lub szkolnym.

Kierunek zintegrowanych oddziaływań nauczycieli, specjalistów i wychowawców grup wychowawczych *(Nad czym pracujemy? Co chcemy osiągnąć?)*	**Zintegrowane działania*** o charakterze rewalidacyjnym *(Co robimy, żeby osiągnąć cel?)*

[122] Art. 127 ust. 3. *Ustawy Prawo oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r.* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59): „Uczniowi objętemu kształceniem specjalnym **dostosowuje się** odpowiednio program wychowania przedszkolnego i **program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych** oraz **możliwości** psychofizycznych ucznia. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia IPET uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego.

3. FORMY I OKRES UDZIELANIA UCZNIOWI POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi	**Okres udzielania pomocy psycho-logiczno-pedagogicznej** i wymiar godzin
zajęcia rozwijające uzdolnienia (*Wskazać, jakie.*)	
zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się*	
zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze* (*Wskazać, jakie.*)	
zajęcia specjalistyczne (*Wskazać, jakie.*): korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, inne o charakterze terapeutycznym	
zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu*	
porady i konsultacje	
warsztaty*	
inne	

***** Nie dotyczy dziecka w wieku przedszkolnym.

4. DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE RODZICÓW UCZNIA

(w razie potrzeby ZAKRES WSPÓŁDZIAŁANIA Z INSTYTUCJAMI)

Zakres wspierania (*wspólne ustalenia dotyczące tego, co robimy – dla ujednolicenia oddziaływań szkoła/dom*)	**Zaproponowana częstotliwość i forma udzielania wsparcia** (*porady, konsultacje, warsztaty, szkolenia, grupa wsparcia*)
w rozwiązywaniu problemów wychowawczych (*Wskazać konkretnie, jakich.*)	
w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych (*Wskazać konkretnie, jakich.*)	

w rozwijaniu umiejętności wychowawczych rodziców (*Wskazać konkretnie, jakich.*)	

5. ZAJĘCIA REWALIDACYJNE

(Wskazane jest zindywidualizowane podejście do realizacji form i programów zajęć rewalidacyjnych – z dostosowaniem do rodzaju niepełnosprawności dziecka/ucznia.)

Rodzaj zajęć rewalidacyjnych (nazwa)	Tygodniowy wymiar czasu zajęć
rozwijanie umiejętności komunikacyjnych przez naukę języka migowego lub innych sposobów komunikowania się, w szczególności wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC) – **w przypadku dziecka lub ucznia niepełnosprawnego z zaburzeniami mowy lub jej brakiem**	
rozwijanie umiejętności komunikacyjnych przez naukę orientacji przestrzennej i poruszania się oraz naukę systemu Braille'a lub innych alternatywnych metod komunikacji – **w przypadku dziecka lub ucznia niewidomego**	
rozwijanie umiejętności społecznych, w tym umiejętności komunikacyjnych – **w przypadku dziecka lub ucznia z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera**	
usprawnianie funkcji poznawczych	
gimnastyka korekcyjno-kompensacyjna	
zajęcia związane z usprawnianiem ruchowym,	
inne zajęcia związane z potrzebami tego ucznia	

Rodzaj zajęć*	Sposób realizacji

zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego	

***** w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum

6. ZAKRES WSPÓŁPRACY NAUCZYCIELI / SPECJALISTÓW / WYCHOWAWCÓW GRUP WYCHOWAWCZYCH Z RODZICAMI UCZNIA w realizowaniu przez przedszkole / szkołę / oddział / inną formę wychowania przedszkolnego / **ośrodek zadań związanych z organizowaniem kształcenia specjalnego**

Zadania szkoły	Zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia w realizacji zadań
realizacja zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego	
zapewnienie warunków do nauki	
zapewnienie zajęć specjalistycznych z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej	
zapewnienie innych zajęć (*odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne*) w szczególności **zajęć rewalidacyjnych**	
integracja ze środowiskiem rówieśniczym, w tym z uczniami pełnosprawnymi	
przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym	

7. RODZAJ I SPOSÓB DOSTOSOWANIA WARUNKÓW ORGANIZACJI KSZTAŁCENIA DO RODZAJU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI UCZNIA, W TYM W ZAKRESIE WYKORZYSTANIA TECHNOLOGII WSPOMAGAJĄCYCH TO KSZTAŁCENIE (w zależności od potrzeb)*

*Wskazanie to dotyczy każdego rozwiązania, elementu wyposażenia czy produktu, które mogą być wykorzystane do zachowania lub poprawy możliwości funkcjonalnych dziecka lub ucznia – np. pomocnicze, adaptacyjne i rehabilitacyjne urządzenia osób niepełnosprawnych.

8. ZAJĘCIA EDUKACYJNE REALIZOWANE INDYWIDUALNIE Z UCZNIEM LUB W GRUPIE LICZĄCEJ DO 5 OSÓB (w zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia)

Osoby uczestniczące w posiedzeniu zespołu: nauczyciele, specjaliści, wychowawcy grup wychowawczych, rodzice, dyrektor, osoby zaproszone przez dyrektora lub rodziców	Podpis

9. MODYFIKACJA IPET

Nr modyfikacji:

Data posiedzenia zespołu w celu określenia zakresu niezbędnej modyfikacji IPET:

Przyczyna modyfikacji IPET:

Zakres modyfikacji IPET:

Podpisy osób biorących udział w modyfikacji:VI.3. Arkusz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym/znacznym w szkole podstawowej

Romana Cybulska, Barbara Łaska

INDYWIDUALNY PROGRAM EDUKACYJNO-TERAPEUTYCZNY

dla …….

ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym/znacznym

w szkole podstawowej

Data posiedzenia zespołu nauczycieli i specjalistów w celu opracowania IPET: **……**

Lp.	**Informacje podstawowe**	
	Numer orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego	
	Nazwa poradni psychologiczno-pedagogicznej, która wydała orzeczenie	
	Okres, na jaki wydano orzeczenie:	

Obszary warunkujące rozwój dziecka wyłonione w wyniku **wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia** (planowany zakres i charakter wsparcia)			
Obszary funkcjonowania ucznia	***Co rozwijamy?***	***Co usprawniamy?***	***Co utrwalamy?***
sprawność fizyczna (mała i duża motoryka)			
przetwarzanie zmysłowe i integracja sensoryczna			
umiejętności komunikacyjne			
procesy poznawcze (uwaga, spostrzeganie, pamięć, myślenie)			
techniki szkolne (czytanie, pisanie, liczenie) wiadomości i umiejętności szkolne			

zainteresowania i uzdolnienia			
samodzielność			
umiejętności społeczne (kontakty/ relacje z innymi, przestrzeganie ustalonych zasad)			
kontrola emocji			
motywacja do różnych działań i podejmowanie działań prospołecznych			
funkcjonowanie i uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły, placówki	***Co rozwijamy?***	***Co usprawniamy?***	***Co niwelujemy?***

1. ZAKRES I SPOSÓB DOSTOSOWANIA WYMAGAŃ EDUKACYJNYCH Z UWZGLĘDNIENIEM METOD I FORM PRACY Z UCZNIEM (wytyczne do dostosowania programu nauczania)[123]

Ustalenie kierunku pracy/ cele ogólne (z uwzględnieniem taksonomii celów ze względu na etap nauki)		**Cele szczegółowe/ spodziewane efekty** (z uwzględnieniem taksonomii celów kształcenia; skierowane na wiedzę, umiejętności, postawy)	**Sytuacje edukacyjne** (z uwzględnieniem **metod i form pracy** oraz form organizacji pracy)	**Uwagi/ ewaluacja**
Uczeń	Tożsamość ucznia			
	Umiejętność jedzenia			
	Umiejętność ubierania się			
	Higiena osobista			
	Potrzeby fizjologiczne			
	Sygnalizowanie samopoczucia			

[123] Art. 127 ust. 3 *Ustawy Prawo oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r.* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59): „Uczniowi objętemu kształceniem specjalnym **dostosowuje się** odpowiednio program wychowania przedszkolnego i **program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych** oraz **możliwości** psychofizycznych ucznia. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego”.

Uczeń i otoczenie	Funkcjonowanie w rodzinie			
	Funkcjonowanie w szkole			
	Komunikacja interpersonalna			
	Funkcjonowanie w społeczności lokalnej			
	Funkcjonowanie społeczne			
	Funkcjonowanie przyrodnicze			
	Dbałość o zdrowie			
	Zachowanie w czasie choroby			
	Cechy świadomego konsumenta			
	Korzystanie z urządzeń technicznych			
	Korzystanie z technologii informacyjnej			
	Dbałość o bezpieczeństwo			
	Korzystanie z kultury i rozrywki			
	Spędzanie czasu wolnego			
	Świadomość dorosłości			

Sposób dostosowania warunków edukacyjnych: (*Jakie **metody i formy pracy*** z uczniem zastosujemy?)

2. ZINTEGROWANE DZIAŁANIA NAUCZYCIELI, WYCHOWAWCÓW GRUP WYCHOWAWCZYCH[124] I SPECJALISTÓW prowadzących **z dzieckiem/uczniem zajęcia** o charakterze rewalidacyjnym* ukierunkowane na poprawę funkcjonowania dziecka/ucznia, w tym – w zależności od potrzeb – ukierunkowane na poprawę komunikowania się dziecka/ucznia z otoczeniem, z użyciem **wspomagających** i **alternatywnych metod komunikacji (AAC),** oraz wzmacnianie jego uczestnictwa w życiu przedszkolnym lub szkolnym

Podstawa programowa z 2017 r. zaleca działania nauczycieli i specjalistów wspierające ucznia w zakresie: [125]

1. rozwijania komunikacji;
2. rozpoznawania emocji i radzenia sobie z nimi;
3. doskonalenia motoryki małej;
4. doskonalenia motoryki dużej;
5. doskonalenia przetwarzania zmysłowego;
6. rozwijania samodzielności;
7. usprawniania procesów poznawczych (uwaga, spostrzeganie, pamięć, myślenie);
8. rozbudzania i podtrzymywania motywacji do różnych działań;
9. rozwijania i podtrzymywania zainteresowań;
10. rozwijania i doskonalenia technik szkolnych (czytania, pisania, liczenia).

Kierunek zintegrowanych oddziaływań nauczycieli, specjalistów i wychowawców grup wychowawczych ***(Nad czym pracujemy? Co chcemy osiągnąć?)***	**Zintegrowane działania*** o charakterze rewalidacyjnym ***(Co robimy, żeby osiągnąć cel?)***

[124] Dotyczy wychowawców grup wychowawczych zatrudnionych w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych
[125] Wskazanie hierarchii wyboru celów, działań priorytetowych.

3. FORMY I OKRES UDZIELANIA UCZNIOWI POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi	Okres udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wymiar godzin
zajęcia rozwijające uzdolnienia (*Wskazać, jakie.)*	
zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się*	
zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze* (*Wskazać, jakie.*)	
zajęcia specjalistyczne (*Wskazać, jakie.*): korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, inne o charakterze terapeutycznym	
zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu*	
porady i konsultacje	
warsztaty*	
inne	

*Nie dotyczy dziecka w wieku przedszkolnym.

4. DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE RODZICÓW UCZNIA

(w razie potrzeby: ZAKRES WSPÓŁDZIAŁANIA Z INSTYTUCJAMI)

Zakres wspierania *(wspólne ustalenia dotyczące tego, co robimy – dla ujednolicenia oddziaływań szkoła/dom)*	**Zaproponowana częstotliwość i forma udzielania wsparcia** *(porady, konsultacje, warsztaty, szkolenia, grupa wsparcia)*
w rozwiązywaniu problemów wychowawczych *(Wskazać, jakich.)*	
w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych *(Wskazać, jakich.)*	
w rozwijaniu umiejętności wychowawczych rodziców *(Wskazać, jakich.)*	

5. ZAJĘCIA REWALIDACYJNE

(Wskazane jest zindywidualizowane podejście do realizacji form i programów zajęć rewalidacyjnych. Należy zapewnić uczniowi udział w niezbędnych zajęciach rewalidacyjnych wynikających z jego potrzeb i zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego.)

Zajęcia rewalidacyjne mają charakter terapeutyczny, usprawniający i korekcyjny. Prowadzone są w celu:

1. rozwijania mowy i umiejętności komunikowania się;
2. usprawniania sensorycznego oraz integracji czynności zmysłowo-nerwowych: rozwijania percepcji wzrokowej i spostrzegania, rozwijania percepcji słuchowej (ze szczególnym uwzględnieniem słuchu fonemowego i percepcji dźwięków mowy); usprawniania czynności zmysłów powonienia, smaku, dotyku oraz kinestezji;
3. rozwijania koordynacji wzrokowo-ruchowej i wzrokowo-słuchowo-ruchowej;
4. usprawniania czynności narządów mowy;
5. rozwijania sprawności manualnej;
6. ćwiczenia pamięci;
7. ćwiczenia koncentracji uwagi;
8. rozwijania myślenia;
9. korygowania niepożądanych zachowań;
10. rozwijania autoorientacji i orientacji przestrzennej oraz samodzielnego i bezpiecznego poruszania się – także środkami transportu;
11. wspierania w nabywaniu umiejętności czytania, pisania, liczenia;
12. rozwijania sprawności psychofizycznej;
13. rozwijania zainteresowań;
14. wzmacniania kondycji fizycznej;
15. wspomagania samodzielności osobistej i społecznej;
16. kształtowania umiejętności samodzielnego organizowania wypoczynku i rekreacji;
17. przygotowania do radzenia sobie w sytuacjach nowych i trudnych;
18. przygotowania do radzenia sobie z sukcesem i porażką;
19. kształtowania asertywności.

Rodzaj zajęć rewalidacyjnych (nazwa)	Tygodniowy wymiar czasu zajęć
rozwijanie umiejętności komunikacyjnych przez naukę języka migowego lub innych sposobów komunikowania się, w szczególności wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC) – w przypadku dziecka lub ucznia niepełnosprawnego z zaburzeniami mowy lub jej brakiem	

rozwijanie umiejętności komunikacyjnych przez naukę orientacji przestrzennej i poruszania się oraz naukę systemu Braille'a lub innych alternatywnych metod komunikacji – w przypadku dziecka lub ucznia niewidomego	
rozwijanie umiejętności społecznych, w tym umiejętności komunikacyjnych – w przypadku dziecka lub ucznia z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera	
zajęcia usprawniające funkcje poznawcze	
zajęcia gimnastyki korekcyjno-kompensacyjnej	
zajęcia związane z usprawnianiem ruchowym	
inne zajęcia związane z potrzebami tego ucznia, w tym działania z zakresu doradztwa zawodowego i sposób ich realizacji	

6. ZAKRES WSPÓŁPRACY NAUCZYCIELI, WYCHOWAWCÓW[126] I SPECJALISTÓW Z RODZICAMI UCZNIA w realizowaniu przez szkołę zadań związanych z organizowaniem kształcenia specjalnego

Zadania szkoły	Zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia w realizacji zadań
realizacja zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego	
zapewnienie warunków do nauki	
zapewnienie zajęć specjalistycznych z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej	
zapewnienie innych zajęć (*odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne*) w szczególności **zajęć rewalidacyjnych**,	
integracja ze środowiskiem rówieśniczym, w tym z uczniami pełnosprawnymi	
przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym – w tym działania z zakresu doradztwa zawodowego	

[126] Dotyczy wychowawców zatrudnionych w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych

7. RODZAJ I SPOSÓB DOSTOSOWANIA WARUNKÓW ORGANIZACJI KSZTAŁCENIA DO RODZAJU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI UCZNIA, W TYM W ZAKRESIE WYKORZYSTANIA TECHNOLOGII WSPOMAGAJĄCYCH TO KSZTAŁCENIE (w zależności od potrzeb)*

*Wskazanie to dotyczy każdego rozwiązania, elementu wyposażenia czy produktu, które mogą być wykorzystane do zachowania lub poprawy możliwości funkcjonalnych dziecka lub ucznia np. pomocnicze, adaptacyjne i rehabilitacyjne urządzenia osób niepełnosprawnych.

8. ZAJĘCIA EDUKACYJNE REALIZOWANE INDYWIDUALNIE Z UCZNIEM LUB W GRUPIE LICZĄCEJ DO 5 OSÓB (w zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia)

9. OCENA ZASADNOŚCI DALSZEGO POBYTU WYCHOWANKA W SOSW*

* Dotyczy wyłącznie wychowanków specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych.

10. ZAKRES WSPÓŁPRACY OŚRODKA Z WYCHOWANKIEM I JEGO RODZINĄ, PO OPUSZCZENIU PRZEZ WYCHOWANKA OŚRODKA* (na podstawie wniosku złożonego w tej sprawie, przez rodziców wychowanka albo pełnoletniego wychowanka specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego)

* Dotyczy wyłącznie wychowanków specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych.

Osoby uczestniczące w posiedzeniu zespołu: **nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych i specjaliści, rodzice, dyrektor, osoby zaproszone przez dyrektora lub rodziców**	**Podpis**
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

11. MODYFIKACJA IPET

Nr modyfikacji:

Data posiedzenia zespołu nauczycieli i specjalistów w celu określenia zakresu niezbędnej modyfikacji IPET:

Przyczyna modyfikacji IPET:

Zakres modyfikacji IPET:

Podpisy osób biorących udział w modyfikacji:

VII. Organizacja indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz indywidualnego nauczania

Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

Tryb organizowania indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz nauczania dzieci i młodzieży (opisany szczegółowo w części III *Zadania dyrektora*) określa adresatów zajęć – uczniów, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, szkoły lub placówki, wskazując jednocześnie, iż prowadzenie zajęć odbywa się w szczególności w miejscu pobytu dzieci i młodzieży.

Istotne staje się więc rozwiązanie problemu, jaką przyjąć strategię, by umożliwić uczniom kontakt z rówieśnikami i uczestnictwo w działaniach podejmowanych przez przedszkola, szkoły lub placówki w zakresie ich aktualnych możliwości, ze szczególnym uwzględnieniem stanu zdrowia uczniów.

1. Przykłady wskazujące znaczenie kontaktu z grupą rówieśniczą i włączenie w sposób bezpośredni lub pośredni w życie klasy

Przykład 1: uczeń szkoły podstawowej
Chłopiec ze względu na wadę rozwojową musiał przejść dwie operacje. Po każdej z nich był unieruchomiony, a następnie rehabilitowany. Okres indywidualnego nauczania trwał 2 lata. Rodzina otrzymała duże wsparcie ze strony szkoły w zakresie przygotowania dokumentacji. W przyjaznej atmosferze, z dostosowaniem wymagań, przy dużym wspomaganiu zajęcia dydaktyczne prowadzono w domu. Chłopiec przez ten czas był pozbawiony spotkań z rówieśnikami. W początkowym okresie odwiedzał go ulubiony kolega, pozostałe kontakty ograniczały się do relacji z osobami dorosłymi. Coraz częściej przebywał w swoim pokoju, zamykał się we własnym świecie wyobraźni, rysował lub konstruował. Każdy dzień był dla niego taki sam. Nawet wtedy, kiedy mógł już chodzić, siedział na łóżku i podejmował swoje ulubione czynności plastyczne lub grał w gry interaktywne. Nie zmienił swoich nawyków również wtedy, gdy zgodnie z zaleceniami lekarza mógł wychodzić na krótkie spacery. Pozostawał w domu. Wydłużał się czas rekonwalescencji. Chłopiec przestał pytać o swoich kolegów. Nie chciał, by rodzice zapraszali kogoś do domu. Zamykał drzwi w swoim pokoju i nie wychodził z niego, nawet kiedy odwiedzały go osoby z bliskiej rodziny. Przez cały ten długi okres odwiedził szkołę jedynie kilka razy. Po zakończeniu leczenia bał się wrócić do szkoły. Rozpoczęcie kolejnego roku szkolnego spowodowało u niego spadek nastroju. Konieczny okazał się kolejny pobyt na zwolnieniu. Potrzebował długiego czasu – prawie roku, by nawiązać powierzchowne kontakty z rówieśnikami. Obecnie ma małą grupę znajomych, z którymi nawiązał relacje w klasie. Nie spotyka się z nimi po lekcjach. Nie zaprasza ich do siebie. Nadal wolny czas spędza tylko z rodzicami. Wymaga dodatkowego wsparcia w zakresie rozwoju emocjonalno-społecznego.

Przykład 2: uczennica gimnazjum
Uczennica była objęta indywidualnym nauczaniem w ciągu roku. Przez większość czasu ze względu na stan zdrowia nie mogła uczestniczyć w żadnych zajęciach zorganizowanych na terenie szkoły. Wychowawca z udziałem klasy i chorej uczennicy wdrożył pomysł na pisanie pamiętnika z życia klasy. Zgłosiła się duża grupa młodzieży, która chciała się zaangażować w to działanie. Co tydzień ktoś inny opisywał najciekawsze zdarzenia, śmieszne historie klasowe i przynosił gotową relację do domu chorej koleżanki w czasie ustalonym z jej rodzicami czasie. Gdy mogła, odpisywała kolegom. Pamiętnik rozrastał się, zaczęto dołączać do relacji zdjęcia, krótkie filmiki z wycieczek i przesyłano je pocztą elektroniczną. Dziewczyna nie mogła doczekać się powrotu do szkoły. Nie straciła kontaktów z klasą, wręcz przeciwnie: czuła, że wszyscy na nią czekają, że jest jedną z nich. Gdy wyzdrowiała, bardzo się cieszyła, że wraca do miejsca, które zna i lubi. Szybko odnalazła się w szkole i w bezstresowy sposób włączyła się w środowisko rówieśnicze.

Obowiązujące *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie obowiązkowego indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616) wskazuje na duże możliwości elastycznego postępowania

dyrektora w zakresie zapewniania uczniom uczestnictwa w życiu społecznym i edukacyjnym szkoły. Znalazło to odzwierciedlenie w następujących zapisach rozporządzenia:

- „Dyrektor szkoły, w uzgodnieniu z rodzicami ucznia albo z pełnoletnim uczniem, podejmuje działania umożliwiające kontakt ucznia objętego nauczaniem indywidualnym z uczniami w oddziale szkolnym" (§10 ust. 2);

- „Dyrektor szkoły organizuje różne formy uczestniczenia ucznia w życiu szkolnym, w szczególności umożliwia udział w zajęciach rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, uroczystościach i imprezach szkolnych oraz wybranych zajęciach edukacyjnych" (§10 ust. 3).

Ważne!

- Formy włączania ucznia w działania szkoły odbywają się poza tygodniowym wymiarem godzin zajęć (dotyczy to form wskazanych w §10 ust. 3 oraz zajęć rewalidacyjnych i form pomocy psychologiczno-pedagogicznej) – (§10 ust. 4);
- Zakres działań włączających ustala dyrektor szkoły w uzgodnieniu z rodzicami dziecka lub z pełnoletnim uczniem (§10 ust. 2);
- Zadania przedszkola/szkoły obligują więc dyrektorów oraz nauczycieli do tworzenia sytuacji i adekwatnych do nich warunków, w których dziecko/uczeń mimo objęcia indywidualnym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem czuje się członkiem grupy rówieśniczej i tak też jest postrzegany przez swoich kolegów. Włączanie ucznia w grupę, z którą wspólnie podejmować będzie działania edukacyjne, rozumieć należy jako proces inny, a nie okazjonalne sytuacje. Wymaga to w konsekwencji przemyślanego zaplanowania oferty dostosowanej do indywidualnych możliwości ucznia i jego potrzeb. Trafnie dobrane propozycje w efekcie przyczynią się do pełnego rozwoju uczącego się, jego integracji ze środowiskiem przedszkolnym lub szkolnym oraz ułatwią mu bezpieczny powrót do przedszkola lub szkoły i kontynuację nauki.

2. Co wpływa na adekwatność oferty działań włączających przygotowanej dla konkretnego ucznia?

Optymalna oferta powinna być zaplanowana z uwzględnieniem:

- rodzaju choroby determinującej sposób i formę kontaktów z grupą rówieśniczą oraz ograniczenia edukacyjne ucznia;
- aktualnych możliwości zdrowotnych uczestnika zajęć;
- wieku ucznia;
- przejawianych potrzeb, zainteresowań;
- warunków środowiskowych, w których dziecko/uczeń przebywa, np.: możliwości lokalowych, dostępu do mediów itp.;
- możliwości organizacyjnych – np. w zakresie: dowozu ucznia do szkoły, dostępnych rozwiązań architektonicznych, zasobów rodziców, ich dyspozycyjności czasowej.

Ważne!

Inicjując przygotowanie rozwiązań przez nauczycieli uczących dziecko/ucznia, warto zapoznać się także z oczekiwaniami i pomysłami rodziców, by uwzględnić je w miarę możliwości oraz zyskać akceptację dotyczącą całościowego planu włączania wychowanka w środowisko edukacyjne, wskazując na korzyści dla uczącego się.

3. Przykładowe propozycje w zakresie włączania dzieci i uczniów w społeczność przedszkolną i szkolną

Nauczycielu możesz:

- uwzględnić dziecko/ucznia:

- przy rozwiązaniach dotyczących zagospodarowania przestrzeni sali, wskazujących na jego przynależność do grupy, np.: przyporządkowany stolik, szafka, zdjęcie wśród fotografii kolegów, miejsce w galerii prac plastycznych/na tablicy ogłoszeń/na okazjonalnych ekspozycjach/w kącikach zainteresowań;

- zapewnić uczniowi:
- udział w uroczystościach grupy/klasy, ciekawych wydarzeniach, zajęciach – np. poprzez włączanie go w programy artystyczne, wernisaże, wybrane zadania, prezentację jego zainteresowań/talentów, spotkania wynikające z tradycji klasy,
- uczestnictwo pod opieką rodzica w zajęciach organizowanych dla całej grupy/klasy poza przedszkolem/szkołą, np. przyrodniczych, kulturalnych itp.,
- możliwość prezentacji jego wiedzy, umiejętności i zainteresowań na konkursach, np. plastycznych, literackich, przedmiotowych (uczeń może wykonać zadania/prezentacje w domu),
- włączanie w realizację klasowych projektów edukacyjnych poprzez wykonywanie zadań: indywidualnie, w parze z rówieśnikiem lub z małą grupą (za zgodą rodzica) w domu lub – jeśli jest to możliwe – w szkole,
- możliwość tworzenia materiałów do gazetki, kroniki klasowej/szkolnej, strony klasy,
- udział w wybranej formie zajęć pozalekcyjnych, np. w kółku szachowym, w klubie miłośników książek oraz w zajęciach organizowanych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej;

- stworzyć warunki do:
- wzajemnego przygotowywania dla siebie zadań (przez społeczność klasową dla ucznia objętego rocznym indywidualnym nauczaniem i przez ucznia dla rówieśników) związanych z tematyką realizowaną na zajęciach szkolnych oraz materiałów – np. w formie prezentacji multimedialnych, rozrywek umysłowych, własnych tekstów literackich, referatów, ciekawostek itp.,
- uaktywnienia różnych form komunikacji pomiędzy członkami grupy rówieśniczej, np. poprzez założenie klasowej strony internetowej (pod kontrolą dorosłych), redagowanie i przekazywanie listów, przesyłanie zaszyfrowanych informacji, stworzenie galerii zdjęć z życia klasy, wybór uczniów – łączników (stałych lub zmieniających się) utrzymujących bezpośrednie kontakty z uczniem nauczanym indywidualnie (spotkania w porozumieniu z rodzicem),
- wsparcia rówieśniczego (tzw. tutoringu rówieśniczego).

Lista pomysłów nie jest wyczerpana

……..

……..

……..

……

4. Jakie działania może podjąć dyrektor przedszkola lub szkoły w sytuacji poprawy zdrowia ucznia?

Warto zwrócić uwagę na uszczegółowienie i doprecyzowanie nowym rozporządzeniu w sprawie organizowania indywidualnego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania zapisów dotyczących postępowania dyrektora w przypadku poprawy zdrowia ucznia. Wytyczne zamieszczone w rozporządzeniu umożliwiają dyrektorowi przedszkola lub szkoły podjęcie szybkiej interwencji w razie zmiany sytuacji ucznia, by chociaż na krótki czas umożliwić mu powrót do naturalnych warunków uczenia się.

Określony w orzeczeniu **czas prowadzenia zajęć może ulec modyfikacji w przypadku**:
- **czasowej poprawy zdrowia**, przy spełnieniu warunków:
  - » złożenia wniosku do dyrektora szkoły przez rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia,
  - » załączenia zaświadczenia lekarskiego, wskazującego na możliwość uczęszczania ucznia do szkoły (§11).

(Dyrektor szkoły zawiesza wtedy organizację indywidualnego nauczania na okres wskazany w zaświadczeniu lekarskim).

- **pełnego powrotu do zdrowia,** przy spełnieniu warunków:
  - » złożenia wniosku do dyrektora szkoły przez rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia,
  - » załączenia zaświadczenia lekarskiego, wskazującego na możliwość uczęszczania ucznia do szkoły (§12).

(Dyrektor szkoły zaprzestaje wówczas organizacji indywidualnego nauczania oraz powiadamia o tym poradnię, w której działa zespół, który wydał orzeczenie, oraz organ prowadzący szkołę).

Wskazane w przepisach ww. rozwiązania skracają czas nauki w środowisku domowym, zapobiegając sytuacjom, w których zdrowe osoby kontynuowałyby indywidualne nauczanie poza szkołą – w izolacji od innych uczniów. Z badań wynika, że mózg jest „organem społecznym" i im więcej stwarza się mu okazji doświadczania dobrych relacji rówieśniczych, tym lepsze są warunki dla jego rozwoju[127].

5. Jaką rolę pełnią rodzice przy organizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania?

W obowiązującym rozporządzeniu wzmocniono rolę rodziny, która w znaczącym stopniu włączona zostaje w podejmowanie decyzji dotyczących organizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania dziecka. To rodzice/ opiekunowie na bieżąco śledzą przebieg choroby i zmieniające się wraz z nim możliwości chorego w zakresie uczenia się.
Informacje od rodziców uzupełniają wyniki prowadzonego przez nauczyciela rozpoznania w zakresie potrzeb uczniów i zapewnienia warunków do ich realizacji.

Rodzice mają prawo do:

- wyrażania opinii w sprawach:
  - » odstąpienia od realizacji niektórych treści wynikających z podstawy programowej wychowania przedszkolnego lub odstąpienia od niektórych treści nauczania objętych obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi w zależności od możliwości psychofizycznych ucznia oraz warunków w miejscu, gdzie organizowane są zajęcia (§7 ust. 3);
  - » zakresu czasu prowadzenia zajęć indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania (§3 ust. 3).

- wnioskowania o:
  - » ustalenie tygodniowej liczby godzin przewidzianej na zajęcia w ramach indywidualnego przygotowania przedszkolnego: niższej niż 4 godziny indywidualnego nauczania dla uczniów szkoły podstawowej, niższej niż 6 godzin dla uczniów klas I–III, niższej niż 8 godzin dla uczniów klas IV–VI, niższej niż 10 godzin dla uczniów klas VII–VIII oraz niższej niż 12 godzin dla uczniów szkół ponadpodstawowych – w przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia – wobec konieczności zapewnienia realizacji adekwatnej dla ucznia podstawy programowej (§ 8 ust. 4, § 9 ust. 3);
  - » zawieszenie organizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania w przypadku czasowej poprawy zdrowia (na okres wskazany w zaświadczeniu lekarskim) lub zaprzestanie organizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania – gdy wniosek zostanie poparty zaświadczeniem lekarskim potwierdzającym, że stan zdrowia ucznia umożliwia uczęszczanie do szkoły (§ 11, § 12).

- uzgadniania zakresu działań umożliwiających uczniowi kontakt z dziećmi lub z uczniami w przedszkolach lub szkołach.

Traktowanie rodziców jako partnerów przedszkola lub szkoły w tworzeniu optymalnych warunków do uczenia się dziecka/ucznia w domu w ramach indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania umożliwi efektywną współpracę, wsparcie i pomoc w relacjach: rodzina ucznia –

[127] Żylińska M., (2013), *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

nauczyciele przedszkoli/szkół. Dodatkowo wpłynie na wzrost zaufania do nauczycieli, zagwarantuje przyjazną atmosferę i poczucie bezpieczeństwa zarówno uczniom, jak i ich rodzicom.

Bibliografia:

Żylińska M., (2013), *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

VIII. Słowniczek ważniejszych podstawowych pojęć

AAC – system obejmujący alternatywne lub wspomagające sposoby komunikowania się (ang. *Augmentative and Alternative Communication*) oznacza wszelkie działania, których celem jest pomoc w porozumiewaniu się osobom niemówiącym lub posługującym się mową w ograniczonym stopniu. Zamiast wypowiadanych słów i zdań mogą one używać znaków graficznych (piktogramów, obrazków, symboli), znaków manualnych (gestów) lub znaków przestrzenno-dotykowych (np. przedmiotów). Dzięki temu mają możliwość, by dokonywać wyborów, podejmować decyzje, pytać, odpowiadać, wyrażać myśli i uczucia – pokonywać bariery w porozumiewaniu się i stawać się niezależnymi osobami;

kryzys rozwojowy – naturalny stan rozwojowy dziecka, który może obejmować reakcje w postaci np.: płaczu, buntowania się, marudzenia, izolacji, spadku aktywności, wzmożonego napięcia emocjonalnego, bólu mięśni, zmęczenia, wycofania, nieśmiałości – towarzyszący okresowi poprzedzającemu tzw. skok rozwojowy, czyli gwałtowną zmianę w niedojrzałym układzie nerwowym. Każdy kryzys rozwojowy charakteryzuje się innymi objawami i pojawia się w określonym czasie, np. bunt 4-latka, idealny 10-latek;

kształcenie specjalne – specjalna organizacja nauki i metod pracy; proces kształcenia i wychowania dostosowany do potrzeb wychowanka i ucznia niepełnosprawnego, zagrożonego niedostosowaniem społecznym lub niedostosowanego społecznie, dla którego – ze względu na istotne deficyty lub dysfunkcje w różnych sferach rozwoju (np. w motoryce, zmysłach, intelekcie, psychice) w sposób istotny zaburzające jego funkcjonowanie intelektualne, fizyczne, społeczne oraz możliwości uczenia się – konieczne jest specjalistyczne oddziaływanie dydaktyczne, wychowawcze i terapeutyczne, ukierunkowane na jego wszechstronny rozwój;

materiał edukacyjny – to materiał zastępujący lub uzupełniający podręcznik, umożliwiający realizację programu nauczania, mający postać papierową lub elektroniczną;

materiał ćwiczeniowy – to materiał przeznaczony dla uczniów służący utrwalaniu przez nich wiadomości i umiejętności;

mediacja rówieśnicza – to sposób rozwiązywania konfliktów wśród dzieci i młodzieży na terenie szkoły, dzięki obecności mediatora – rówieśnika. Celem tego działania jest samodzielne poszukiwanie rozwiązania i osiągnięcie porozumienia oraz poprawa relacji, a efektem – wdrożenie wypracowanych strategii przezwyciężenia trudności satysfakcjonujących wszystkie strony sporu. Wartością tej metody jest przekazanie młodym ludziom odpowiedzialności za własne postępowanie;

niepełnosprawność intelektualna – to niepełnosprawność obniżenie funkcji intelektualnych danej osoby w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym lub głębokim;

niepełnosprawność sprzężona – to występowanie u dziecka niesłyszącego lub słabosłyszącego, niewidomego lub słabowidzącego, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną albo z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, co najmniej jeszcze jednej z wymienionych niepełnosprawności;

podstawa programowa wychowania przedszkolnego lub podstawa programowa kształcenia ogólnego – obejmuje obowiązkowe zestawy celów kształcenia i treści nauczania, w tym umiejętności, opisane

w formie ogólnych i szczegółowych wymagań dotyczących wiedzy i umiejętności, które powinien posiadać uczeń po ukończeniu określonego etapu edukacyjnego, a także zadania wychowawczo-profilaktyczne szkoły, uwzględniane odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego, programach nauczania i podczas realizacji zajęć z wychowawcą oraz umożliwiające ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych, a także warunki i sposób realizacji tych podstaw programowych;

profil inteligencji – to kombinacja potencjałów jednostki, na którą składają się wszystkie inteligencje człowieka (językowa, logiczno-matematyczna, przyrodnicza, ruchowa, wizualno-przestrzenna, muzyczna, interpersonalna, intrapersonalna), przy czym każda z nich jest rozwinięta na innym poziomie. Profil każdej jednostki jest niepowtarzalny. Na jego podstawie można ustalić inteligencje dominujące i słabiej rozwinięte u danego człowieka. Profil ten podlega zmianom w trakcie życia, ponieważ konkretne typy inteligencji można rozwijać poprzez adekwatne ćwiczenia;

ryzyko dysleksji – to zagrożenie wystąpieniem specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Przejawia się znacznie nasilonymi trudnościami w opanowaniu czytania i pisania, obserwowanymi od początku nauki szkolnej oraz objawami opóźnienia rozwoju funkcji poznawczych (głównie językowych) i ruchowych, które są zaangażowane w nabywanie tych umiejętności szkolnych;

specjalne potrzeby edukacyjne – obejmują potrzeby uczniów, którzy na podstawie opinii, orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej lub rozpoznania przedszkola, szkoły lub placówki wymagają objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną. Dostosowanie warunków edukacyjnych, wymagań edukacyjnych i organizacji procesu kształcenia może być stosowane wdrażane jednocześnie łącznie lub w zakresie odpowiadającym bieżącym potrzebom ucznia.

specyficzne trudności w uczeniu się (np. w czytaniu, w opanowaniu poprawnej pisowni, w opanowaniu czytelnego, kształtnego pisma, w uczeniu się matematyki) **–** odnoszą się do uczniów w normie intelektualnej, którzy mają trudności w przyswajaniu treści nauczania, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno-motorycznego i poznawczego, nieuwarunkowane schorzeniami neurologicznymi (dysleksja, dysgrafia, dysortografia, dyskalkulia);

uczeń z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego – to uczeń posiadający orzeczenie wydane przez zespół orzekający (działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej) potwierdzające, iż wymaga on zastosowania specjalnej organizacji procesu edukacyjnego w zakresie organizacji warunków technicznych, metod i środków stosowanych w procesie dydaktycznym, kształtowania relacji społecznych, współpracy ze środowiskiem rodzinnym.
Uczniem o potrzebie kształcenia specjalnego może być uczeń:
1) niepełnosprawny: niesłyszący, słabosłyszący, niewidomy, słabowidzący, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi;
2) zagrożony niedostosowaniem społecznym;
3) niedostosowany społecznie.

uczenie/uczenie się – proces, w którym nauczyciel jest osobą moderującą uczenie się uczniów, stwarzającą uczniom odpowiednie warunki uczenia się;

wychowanie przez wartości – wprowadzanie dziecka w świat wartości (prawda, dobro, piękno, sprawiedliwość, miłość, empatia, cierpliwość, bezinteresowność, lojalność, prawdomówność, prawość, tolerancja, uczciwość) poprzez oddziaływanie na jego psychikę i zachowanie w celu przeobrażenia jego osobowości, opinii, przekonań o otaczającym świecie oraz postaw wobec ludzi, samego siebie i uniwersalnych wartości;

wyspy kompetencji – to obszary w funkcjonowaniu dziecka, które dostarczają mu satysfakcji i są dzięki

temu niezwykle ważne w budowaniu przez nie własnej adekwatnej samooceny i pozytywnego obrazu siebie, wykorzystywane w przedszkolu i szkole do podtrzymywania uwagi oraz pobudzenia zainteresowania dzieci do nauki (np. jeśli dziecko interesuje się zwierzętami, to do ćwiczeń w czytaniu i pisaniu warto wykorzystać teksty na temat ssaków, ptaków itp.);

zachowania ryzykowne – to działania podejmowane przez dziecko/młodzież w celu przystosowania się do trudnych sytuacji, osiągnięcia korzyści, załatwienia ważnej sprawy, zaspokojenia potrzeby psychologicznej (miłości, akceptacji, uznania, przynależności, uniezależnienia od dorosłych) oraz poradzenia sobie z emocjami, lękami, obawami), pociągające za sobą negatywne konsekwencje dla zdrowia fizycznego, psychicznego dziecka i jego otoczenia, np.: palenie tytoniu, picie alkoholu, zażywanie narkotyków, środków wziewnych, leków, przemoc rówieśnicza, zachowania przestępcze, porzucenie nauki, ucieczki z miejsc zamieszkania;